

Suomen ratsuväen ja Hämeen ratsurykmentin — Hämeen ratsujääkäripataljoonan — vaiheet

Yleisesikuntaeverstiluutnantti Martti Santavuori
Yleisesikuntaeverstiluutnantti Aapo Savolainen
Kapteeni Pertti Kilkki

JOHDANTO

Suomen puolustusvoimissa vaalii kaksi joukko-osastoa sen ratsuväen perinteitä, jota 1920- ja 30-luvuilla edusti Ratsuväkiprikaati, ensi sijassa Uudenmaan rakuunarykmentti ja Hämeen ratsurykmentti. Näillä kummallakin on luonnolliset edeltäjänsä: edellisellä samanniminen joukko vuodelta 1918, jälkimmäisellä Karjalan ratsujääkäriykmentti niinikään vuodelta 1918 — sen elimellinen jatko oli HRR. Edellisen perinteet liittyvät samalla luontevasti vuosisadan vaihteen Suomen rakuunarykmenttiin, jälkimmäisen piiriin lukeutuu sopivasti Viipurissa 1919—20 toiminut Karjalan ratsujääkäriykmentti n:o 2.

Sen sijaan Ruotsin-vallan aikaisen ratsuväen jakaminen nykyisten perinnejoukkojen ”esi-isiin” ei ole lainkaan itsestään selvä. Jako nimistysten ratsumies (ryttare) ja rakuuna (dragon) perusteella ei ole oikea, koska vuoteen 1721 saakka perusrykmentit olivat ratsumiehiä, siitä lähtien rakuunoita. Jos jaon haluaa suorittaa, se luontuu parhaiten täydennysalueiden pohjalta siten, että Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänin ratsuväkiykmentti, vuodesta 1721 Uudenmaan ja Hämeenlinnan läänin

rakuunarykmentti on molempien yhteinen edeltäjä, toiselle uusmaalaiselta ja toiselle hämäläiseltä osaltaan, ja näin jää toisaalta Turun ja Porin läänin ratsuväki URR:n sekä Karjalan ja Savon ratsuväki HRR:n osalle. Tämä vastaa myös parhaiten URR:n ja HRR:n sodanedellisiä täydennysalueita. Mutta katsoipa asiaa niin tai näin, suomalainen ratsuväki kokonaisuudessaan on kummankin rykmentin ja niiden perinteiden vaalijain yhteistä menneisyyttä.

I KATSAUS SUOMEN RATSUVÄEN VAIHEISIIN HAMINAN RAUHAAN 1809 SAAKKA

(Martti Santavuori)

1. Ratsuväen soveltuvuudesta Suomen oloihin. Keskiajan sodat.

Maan sotalaitosjärjestelmän muotoutumiseen vaikuttaa ratkaisevasti sen ilmasto ja maasto, mutta näiden lisäksi myös muualta saadut vaikutteet, erityisesti aseiden kehitys. Vaikutteet voivat olla niin voimakkaita, että ne määräävät taktiset menetelmät, vaikkapa nämä eivät soveltuisikaan omiin oloihin. Myös se seikka, käydäänkö sotaa oman maan rajojen ulkopuolella vai omassa maassa, saattaa tuntuvasti vaikuttaa sotalaitoksen kehitykseen.

Ratsuväki ei ole ollut kovinkaan hyvin oloihimme soveltuva aselaji. Heimოსotia suomalaiset kävivät vedenharjuja tarpoen tai uiskoissa vesireittejä pitkin soutaen ja sauvoen, aseina jouset, keihäät ja miekat. Kuitenkin kansanrunoutemme puhuu myös sotoarhista ja hevosista, mutta lähinnä kulkuvälineenä; taistelusta ratsain runot eivät kerro. Ero on selvä esimerkiksi venäläiseen, puolalaiseen tai unkarilaiseen kansanrunouteen verrattuna.

Ei myöskään ritariratsuväki saavuttanut meillä samanlaista asemaa kuin tyypillisten feodaalimaiden oloissa. Haarniskoitu ritari panssaroituine hevosineen lienee meidän pakkasissamme, metsissämme, soissam-

me, syvässä hangessamme tai louhikkoisessa maastossamme tuntenut olonsa oudoksi. Panssariasusteet olivat lisäksi kalliita, niitä pystyi hankkimaan vain rajoitettu osa sotaväkeä. Sen vuoksi suomalaisen ratsumiehen rautavarustus rajoittuikin yleensä vain kypärään ja rintahaarniskaan. Myöskään tyypillisten ratsastajakansojen keskuudessa ei liikkuvuutta haittaava täysi rautavarustus koskaan saavuttanut suosiota.

Keskiajalla sodankäynti tukeutui linnoituksiin; niiden piiritykset ja puolustukset sekä niiden tuntumassa tapahtunut kahakointi tai sitten ryöstö- ja hävitysretket jalkaisin, meritse tai vesistöjä pitkin lähestyen olivat luonteenomaista sodankäyntiä. Ratsuväestä sanan varsinaisessa merkityksessä ei meillä juuri voi niiden yhteydessä puhua.

Mutta jo Kustaa Vaasan pojat Eerik XIV, Juhana III ja Kaarle IX sekä erittäinkin pojanpoika Kustaa II Aadolf kävivät hyökkäyssotia ulkopuolella oman maan rajojen. Joskaan ratsuväki ei erityisen hyvin soveltunut Suomeen, sopivat suomalaiset sen sijaan hyvin ratsuväkeen. Alkusyynä oli ratsupalvelukseen suostuneille koitunut verohuojennus, jota nämä ns knaapit yhä laajemmin käyttivät hyväkseen. Aseista eivät jousi ja keihäs koskaan päässeet ratsumiesten suosioon, ja tähän lienee ollut pääsyynä metsäinen maastomme; miekka ja pistooli soveltuivat paremmin. Kyläseppämme pystyivät takomaan miekkoja, rautalakkeja ja rintahaarniskoita sekä korjailemaan ja tekemäänkin tuliaseita.

Suurten ratsastajaparvien yhteenottoja, jotka olivat luonteenomaisia paimentolaiskansojen sotaretkille, Suomessa ei koskaan esiintynyt, eikä maastossamme ja hevosten vähälukuisuuden vuoksi voinutkaan esiintyä. Niinpä emme myöskään voi puhua kotoisista ratsuväen taistelumenetelmistä. Vaikka suomalainen ratsuväki kuitenkin aikanaan tuli kuuluisaksi laajalti ulkopuolella oman maan rajojen, se ei voinut tukeutua omiin perinteisiin, vaan sen oppimestareina olivat vastustajat. Mutta ne sodat käytiinkin silloin vastustajien maastoissa. Suomalainen hevonen osasi sen minä jokainen hevonen luonnostaan osaa: kantaa ratsastaansa kärsivällisesti pitkillä marsseilla ja kiidättää hänet hurjassa laukassa lähitaisteluun teräasein.

Vahuvuudet olivat keskiajan sodissa pieniä; 2000—3000 miehen esiintymää voi jo kutsua sotajoukoksi. Ulkomaisia palkkasotilaita oli meidänkin maassamme kuninkaan palveluksessa sekä jalan että ratsain.

2. Lipustojen muodostuminen.

Kansallinen talonpoikainen heimojalkaväki liikkui vanhastaan myös ”selkäreposella”. Mutta vasta myöhemmällä keskiajalla edustivat rälssin eli ratsupalvelusaatelin ratsumiehet eli huovit sekä knaapit ratsuväen alkumuotoa. Rälssimiehen oli tultava kerran vuodessa asetarkastukseen. Hän saattoi menettää verovapautensa, ellei täyttänyt sitoumustaan. Värakkailta aatelisilla oli palveluksessaan ja saattueenaan useitakin huveja, jotka seurasivat häntä sotaan ja vartioivat hänen linnaansa tai kartanoaan.

Värvätyn ulkomaisen palkkasotaväen mukana yleistyi meilläkin eurooppalainen sotilaspuku ja yhäisempien keskuudessa rautainen suojavaustus. Samaan aikaan rupesivat toisaalta tuliaseet syrjäyttämään jouset ja nuolet. Kenttätaisteluissa alettiin käyttää linnoitusten kevyimpiä tykkejä, kuten esimerkiksi Joutselän taistelussa 1555.

Suomalaisten joukko-osastojen alkumuotoina pidetään 1500-luvun loppupuolella maakunnallisella pohjalla muodostettuja jalkaväen lippukuntia ja ratsuväen lipustoja. Jo ennen niitä oli knaapiratsuväestä muodostettu ns. maalipusto (250—300 miestä 1555) sekä aatelisten alustalaisista kokoonpantu pieni aatelislipusto.

Lipustojen miesmäärä vaihteli 200—300 välillä. Koska sodat olivat 1500-luvun lopulla jokseenkin jatkuvia, lippukunnat ja lipustot saivat vähitellen yhä kiinteämmän muodon ja vakiintuvat rekrytointialueet. Paitsi Novgorodia ja Moskovaa vastaan itärajoilla, Inkerissä ja Virossa, sodittiin Baltiassa (Virossa, Liivin- ja Kuurinmaalla) Puolaa vastaan. Tanskaa vastaan sodittiin nykyisessä Etelä-Ruotsissa. Näissä sodissa alkoi ratsuväki näytellä yhä tärkeämpää osaa.

Myös Venäjällä ja Puolassa kytkeytyi ratsupalvelus maanomistukseen. Maatiloja jaettiin korvaukseksi sotapalveluksesta. Ratsuväestä kehittyi tärkein aselaji. Siihen kuului ruhtinaiden hovi (dvor) ja alempi aateli ratsumiehineen. Taistelussa teki päätyön kevyt ratsuväki, joka vielä pitkälle 1500-luvulle käytti kaukوتاistelussa jousta, lähitaistelussa keihästä ja miekkaa. Raskaan varustuksen asemasta se turvautui kevyeseen rangaspaitaan ja nopeaan liikkeeseen. Erityisen taitavaksi kehittyi puolalainen ratsuväki tuon paimentolaisilta perityn taistelutekniikan käyttäjänä.

Ensimmäiset enemmän tai vähemmän vakinaiset suomalaiset ratsuväen lipustot muodostuivat niistä joukoista, joita Juhana III kuninkaaksi tultuaan alkoi koota itärajan puolustusta varten. Vuonna 1590 oli suomalaista ratsuväkeä aseissa seuraavat määrät: Turun läänistä 283, Satakunnasta 170, Hämeestä 120, Raaseporin läänistä 70, Pohjanmaalta 354, Ahvenanmaalta 120 ja rajamaakunnista 500, eli yhteensä 1617 miestä. Kovin suuria eivät vahvuudet siis olleet. Maakunnalliset ratsumiesjoukot yhdistettiin 1591 lipustoiksi seuraavin miesmäärin: Knuut Juhonpojan/Antti Laurinpojan 394, Martti/Antti Boijen 552, Akseli Kurjen 441, Klaus Fleming nuoremman aatelilipusto 218 miestä. Vahvuudet vaihtelivat tappioiden ja täydennyksen mukaan; molemminpuoliset hävityserket vuorottelivat tilapäisten aselepojen kanssa.

Kaarle IX:n ja Sigismundin selvitettyä välinsä Suomessa sota jatkui Virossa sekä Liivin- ja Kuurinmaalla Puolaa vastaan. Kirkholman luona 1605 käydyssä taistelussa puolalainen Chodkiewicz löi Kaarlen joukot. Taisteluun ottivat osaa kaikki silloiset suomalaiset lipustot: Juho Pietarinpojan, Sigfrid Henrikinpojan, Olavi Eerikinpojan ja Lindved Klaunpojan. Näiden vahvuudet olivat ennen taistelua ja sen jälkeen 180—152, 126—83, 126—99 ja 100—60 miestä, mikä antaa käsityksen tappioiden suuruudesta.

Venäjällä pian tämän jälkeen alkanut Vale-Dmitrien kauden nimellä tunnettu sekasorto aiheutti 1609 Kaarlen ja venäläisten kesken ns Viipurin sopimuksen, jonka perusteella sekä suomalaisia että palkkasoturijoukkoja lähetettiin Jaakko de le Gardien johdolla Venäjälle auttamaan tsaaria puolalaisia vastaan. Retkikuntaan kuului suomalaista ratsuväkeä Hannu Munckin, Henrik Maununpojan, Otto Grothusenin, Antti Paulin ja Akseli Martinpojan lipustot, yhteensä 1830 miestä.

Tverin taistelussa 1609 oli suomalaisen ratsuväen pääosa sijoitettu suomalais-venäläisen armeijan oikealle siivelle, jota de la Gardie itse komensi. Hän karkoitti heti taistelun alussa viholliset Tverin edustalta kaupunkiin. Sillä välin puolalainen ratsuväki hyökkäsi de la Gardien vasemmalle siivelleen ryhmittämän ranskalaisen palkkaratsuväen kimppuun. Sade oli kastellut ruudin, eivätkä ranskalaiset enempää kuin keskustan venäläinen jalkaväkikään mahtanut mitään puolalaisen ratsuväen keihäille. Ranskalaiset tungettiin venäläisen jalkaväen päälle, joka

pakeni. Suomalainen ratsuväki pystyi kuitenkin pelastamaan uhkaavan tilanteen. Pian sen jälkeen rankkasade pakotti keskeyttämään taistelun ja puolalaiset perääntyivät linnoituksen turviin.

Sota jatkui sitten useita vuosia vaihtelevalla onnella. Sen päättyessä 1617 suomalaiseseen ratsuväkeen kuului seitsemän 230—327 vahvuista lipustoa, joiden päälliköt ja täydennysalueet sekä sijoituspaikat olivat: Klaus Horn Varsinais-Suomi/Novgorod, Henrik Maununpoika Häme/Inkeri, Antti Pauli Häme/Inkeri, Otto Grothusen Uusimaa/Inkeri, Hannu Munck Savo-Karjala/Novgorod, Akseli Martinpoika Savo-Karjala/Inkeri, Akseli Matinpoka Aatelislipusto/Novgorod; yhteinen vahvuus 2056 miestä.

3. Lipustoista eskadrooniin Baltian ja Preussin sodissa.

Venäjän-sodan päättyminen Stolbovan rauhaan ei suinkaan merkinnyt pysyvää rauhantilaa. Valtakunnan johto tunsu maan joutuneen puristukseen, josta sen täytyi murtautua, ja tämän otaksuttiin parhaiten tapahtuvan hyökkäävästi. Venäjän ja Tanskan lisäksi myös Puola oli kruununperimyssyistä liittynyt vihollisiin. Sotalaitos piti kuitenkin perusteellisesti uusia, sen vahvuus, aseistus ja taktiikka kehittää vastustajan tasolle. Tämä 7. 11. 1617 käsketty ja Jesper Kruusin suorittama uudelleenorganisointi oli toteutettava sotatoimien Puolaa vastaan jo alettua. Lipustot vakiintuivat nyt entistä enemmän maakunnalliselle pohjalle, niiden päälliköt suorittivat itse sotaväenotot.

Suunnitelman mukaan tuli lipustoja olla neljä maakunnallista sekä aatelislipusto. Nimiksi merkittiin ensin ylimalkaisesti Pohjois-Suomen, Etelä-Suomen, Karjalan ja Savon, myöhemmin Uudenmaan lipustot. Oli suunniteltu vähentää lipustojen miesvahvuutta, mutta sitä ei voitu sodan takia heti toteuttaa. Keväällä 1618 lipustojen nimiksi ja päälliköiksi määrättiin: (Varsinais-)Suomen lipusto — Klaus Horn, Uudenmaan — Otto Grothusen, Hämeen — Antti Pauli, Karjalan — Hannu Munck. Lipustojen määrävahvuus oli vakiintunut 265 ratsuksi. Lisäksi pidettiin rajasaattuetehtäviä varten aseissa 150 ratsun vahvuinen Akseli Martinpojan karjalainen lipusto. Aatelislipusto säilyi eräänlaisena kodinturvajoukkona, jonka päälliköksi sijoitettiin kunnostautuneita entisiä ratsuväen upseereita (Akseli Kurki, Lindved Klauipoika jne).

Hevoset olivat pienikokoisia. Korkeuden olisi pitänyt satulan takaa mitattuna olla 12—13 ”kämmenenleveyttä” (9,99 senttiä); Fabian Wrangellin 133 nykyisen sentin korkuista ratsua pidettiin hyvin kookkaana; miehistöhevosiä oli 10,5 kämmenenleveydenkin korkuisia. Ratsumiehellä piti olla luodinkestävä rinta- ja selkähäarniska, kaksi virheetöntä pistoolia ja satula. Luultavasti näistä varusvaatimuksista jouduttiin usein tinkimään. Suomi asetti tällöin 41,6 % Ruotsin ja Suomen yhteisestä ratsuväkimmäärästä.

Lipustojen taistelusyvyys näyttää olleen 10 riviä, mikä sopi hyvin karakolointiin, taistelutapaan, jossa ratsumiesrivit vuorotellen laukaisivat pistoolinsa ja siirtyivät taakse lataamaan. Sen sijaan se oli aivan liian kömpelö muoto hyökkäykseen ratsain, jollainen taistelutapa alkoi sotakokemuksen perusteella näyttää tuloksekkaimmalta kuin passiivinen tyytyminen puolustamiseen tulella. Tästä syystä tuntui edulliselta mieluummin lisätä lipustojen lukumäärää ja vähentää niiden miesvahvuutta kuin käyttää isompia ja hyökkäykseen sekä liikkumiseen taistelukentällä huonommin soveltuvia yksiköitä.

Vahvuuksien väheneminen tapahtui kuitenkin hyvin hitaasti, vaikka verovapaudet pyrittiin rajoittamaan vain oman talonsa puolesta ratsastaviin. Lipustojen vahvuudet olivat vielä 1620: Jöns Kurjen 323, Antti Paulin 237, Hannu Munckin 250 ja Otto Grothusenin 251 miestä. Ratsuväen osalta alettiin nyt pyrkiä lipustoihin, joiden vahvuus olisi vain 125 ratsua. Rintamassa olisi kaksi täyttä korpraalikuntaa à 50 hevosta, yli jäisi ½ korpraalikuntaa erikoistehtäviin. Tällaisia ratsuväen lipustoja, joita nyt yhä useammin alettiin kutsua komppanioiksi, oli tarkoitus koota kaksitoista. Vuoden 1621 loppuun mennessä toteutettiin lipustojen pienentäminen 125 ratsun vahvuuteen.

Suomesta saatiin 11 ratsukomppaniaa koko valtakunnasta tarkoitusta kahdestatoista, niin haluttua oli täällä ratsupalvelus. Komppanioita yhdistävää väliporrasta ei ollut, kuningas antoi lkp-käskynsä suoraan ratsumestareille. Täydennysalueet olivat: Olavi Dufva (Halikko, Piikkiö, Masku, Vehmaa, Ylä- ja Ala-Satakunta); Jöns Kurki (Masku, Vehmaa, Ala- ja Ylä-Satakunta), Akseli Matinpoika (Hollola, Hattula); Antti Pauli (Sääksmäki); Hannu Munck/Henrik Kristerinpoika (Savo, Lapvesi); Niilo Maununpoika (Vähä-Savo, Lapvesi, Kyminkartano,

Jääski, Ranta, Äyräpää); Jaakko Pentinpoika (Porvoo, Kyminkartano, Jääski, Suur-Savo); Gert Skytte (tallimestari ja hevossiittolan johtaja; Porvoo, Turun lääni, Hämeen lääni, Vähä-Savo); Otto Grothusen (Raasepori, Porvoo); Lindved Klaunpoika (Aatelislipusto, eri tahoilta koottu); Samuel Cobron/Reinhold Wunsch (Porvoo, Kyminkartano).

Lipustojen päälliköt olivat yleensä oman maan miehiä. Skotti Samuel Cobron eli Cockburn, jonka nimikkolipustoa johti alun perin balttilainen Wunsch, nimitettiin 1621 koko Suomen ratsuväen päälliköksi. Cobron oli ansioitunut jo Venäjän-retkellä. Hän kuoli vuoden 1621 lopussa. Suomen ratsuväen päälliköksi eli everstiksi määrättiin sitten Henrik Fleming.

Sotatoimet Puolaa vastaan alkoivat varsinaisesti kesällä 1621. Dufvan ja Kurjen komppaniat laivattiin Turussa. Niilo Maununpojan komppania marssi maitse. Helsingissä laivattiin Akseli Matinpojan, Antti Paulin, Otto Grothusenin, Reinhold Wunschin, Hannu Munckin sekä Akseli Martinpojan lipustot 3.—14. 7. 1621 välisenä aikana. Ratsuväen kokoon-tumispaikka oli Pärnun kaupunki.

Dufvan ja Kurjen hämäläis-varsinaissuomalais-satakuntalaiset lipustot menettivät ns Kroppenhofin verilöylyssä noin puolet vahvuudestaan. Otto Grothusenin uusmaalaisilla oli parempi onni.

Sodan alkupuolen huomattavin tapahtuma oli Riian valloitus, jossa sovellettiin uusia tehokkaita piiritysmenetelmiä. Vain harvoja kenttätaisteluita sisältänyt sodan jatko kulutti silti joukkoja ja hevoscantaa varsin tuhoisasti; jo joulukuun tarkastuksessa 1621 olivat eräiden lipustojen palveluskelpoisten ja palveluskelvottomien luvut noin suhteessa 2:1.

Heinäkuussa 1622 ratsuväen pääosa tarkastettiin. Hevoset olivat laihoja, jalkaviikaisia, marssseista väsyneitä. Parhaassa kunnossa olivat Wunschin ja Paulin komppaniat. Leireissä raivosivat taudit, ajoittain rutto, mikä esti suuremmat sotatoimet. Mitaun kaupunki menetettiin, mutta saatiin aikaan välirauha, ja Baltian varuskuntiin jäi suomalaisia joukkoja. Ratsumiesten maakunnittainen jakautuminen oli 1623 seuraavanlainen: Varsinais-Suomi 223 miestä/16,33 % koko ratsumiesmäärästä; Satakunta 167/12,23; Häme 288/21,08; Savo 166/12,15; Uusimaa 366/26,79; Karjala 156/11,42. Miesvahvuus siis yhteensä 1366.

Koko sodan ajan lähetettiin suomalaisia, erittäinkin ratsuväkeä, talvikaudeksi kotiin täydentämään rivejään, toipumaan ja rehustamaan, koska sotänäyttämön mahdollisuudet eivät siihen riittäneet. Tämä aiheutti usein rettelöitä majoitettujen ja talonpoikien kesken. Tällaisista syistähän oli Kaarle-herttuan hallituskaudella aiheutunut nuijasodaksi kutsuttu kapina.

Myös Tanskan pelko pakotti näinä vuosina pysymään puolustuskanalla Baltiassa. Eräät voitokkaat partioretket 1625 eivät tehneet vastapuolta taipuvaiseksi rauhaan. Suomalaisen ratsuväen everstiksi määrättiin sittemmin niin kuuluisa "kuninkaan lumiaura" Åke Tott. Pääasiassa suomalaisen ratsuväen avulla kuningas saavutti 7. 1. 1626 voiton Sapien johtamista puolalaisista Wallhofin taistelussa, jossa Ruotsi—Suomen ratsuväki ensi kerran ratkaisevasti osoittautui puolalaisen veroiseksi. Suomalaista ratsuväkeä komensi Kustaa Horn, aikansa tunnetuin suomalainen sotapäällikkö, sekä Åke Tott. Siihen kuului 12 komppaniaa ryhmitettyinä siten, että vasemmalla siivellä olivat äärimmäisinä Juhon Pentinpojan/Dufvan, Antti Paulin ja Reinhold Anrepin komppaniat. Sitteen seurasi näiden ja välittömästi jalkaväkikeskustan vasempaan sivustaan liittyvän ruotsalaisen ratsuväen välillä aukko, jonka takana ikään kuin reservinä olivat Hornin oma, Wunschin ja Fabian Wrangellin komppaniat. Oikealla siivellä olivat äärimmäisenä ryhmänä erillään Henrik von Howenin, Jaakko Pentinpojan ja Lauri Lindelöfin komppaniat; keskustan jalkaväen vieressä Klaus Perttelinpojan, Gert Skytten ja Hannu Ramsayn komppaniat. Toisessa linjassa aukon kohdalla seisoivat kolme ruotsalaista ratsukomppaniaa. Tällaista komppaniaa suurempaa ryhmitystä oli ruvettu kutsumaan eskadronaksi. — Molempien siipien ratsuväen hyökkäykset pakottivat vihollisen perääntymään. Myös koko sodan kannalta voitto merkitsi sitä, että vihollinen luopui yrityksestä valata Liivinmaa takaisin.

Seuraavan kesän tarkastuksissa komppaniain vahvuudet vaihtelivat 107—139 miehen välillä. Komppaniain luku oli kasvanut kuuteentoista.

Kuningas oli koko Puolan-sodan ajan sitkeästi kehittänyt armeijansa organisaatiota. Hän pyrki lisäämään jalkaväen tuli- ja ratsuväen iskuvoimaa. Ratsutilajärjestelmää oli kehitetty päämääränä 1000 miehen vahvuiset rykmentit, jotka käsittäisivät kahdeksan 125-miehistä komp-

paniaa. Nämä taas yhdistettäisiin yleensä kaksittain eskadrooniksi. Ampujien sijoittamisella ratsuväen aukkoihin pyrittiin lisäämään sen puolustuksellista tulivoimaa joukon iskuvoimaa menettämättä. Kenttätykistön organisaatiota ja jalkaväkitykistön liikkuvuutta kehitettiin myös jatkuvasti.

Sota siirtyi 1626 Preussiin, jossa pyrittiin eristämään Puola Itämerestä sekä tavoiteltiin kauppaetuja Saksan jokien suilla. Suomalaisen ratsuväen länsisuomalaiset komppaniat taistelivat Preussissa, keski- ja itä-suomalaiset Baltiassa. Komppaniain lukumäärää lisättiin taas 1627. Baltian-ryhmän ratsuväkeä komensi Horn, ja siihen kuului 12 komppaniaa. Ake Tottin Preussin-ryhmään kuuluivat majuri Torsten Stålhandsken (siirtynyt jalkaväestä), ratsumestari Steen Tawastin (ent. Skytten), everstiluutnantti Hannu Ekholtin (siirtynyt jv:stä, entinen Anrepin), ratsumestari Hannu Baggen, ratsumestari Klaus Munckin (jv:stä), eversti Tottin oma ja ratsumestari Henrik Nödingin (jv:stä) komppaniat. Tämä kahtiajako merkitsi jo rykmenttiorganisaation alkua turkulais-satakuntalaisen ja hämäläis-uusmaalaisen ratsuväen osalta.

Näemme ratsuväen saaneen pätevää upseeritädennystä jalkaväestä ja upseerinarvojen vähitellen vakiintuvan, ensin lähempänä Keski-Eurooppaa olevalla sotänäyttämöllä. Preussissa taisteltiin vaihtelevalla onnella saavuttamatta selvää ratkaisua. Dirschaun taistelussa suomalainen ratsuväki osoitti erityistä urheutta, ja nimeltä tuntematon ratsumies pelasti kuninkaan hengen. Baltiassa vallattiin Dünaburg (Väinänlinna), mutta kärsittiin Dahlenin ja Ykskylän ylläköissä tappio. Horn itse olisi eräässä kahakassa joutunut vangiksi, ellei Wunsch ratsumiehineen olisi pelastanut häntä. Sota kävi kalliiksi ja pakotti yhä suuremmassa määrässä turvautumaan kotimaiseen väkeen. Euroopan katolisten valtojen aktiivisuus vaati suurten uhrausten hinnallakin suunnittelemaan valtakunnan etelärajan aktiivista puolustusta.

Myös Baltiassa yhdistettiin 12 suomalaista ratsukomppaniaa kolmittain eskadroonaksi siten, että 1. eskadroonaan kuuluivat Wunsch, Hornin ja Wittenbergin, 2. eskadroonaan Yxkullin, Ramsayn ja von Howenin, 3. eskadroonaan Klaus Pertinpojan, Hannu Dussen ja Gert Henninhausenin/Eerik Yrjönpöjan, 4. eskadroonaan Fabian Wrangellin, Jonas Klinngenbeilin ja Didrik Wolfeltin, 5. eskadroonaan Juhana Henrikinpojan,

Sigfrid Saksan/Tauben ja Juhana Antinpojan komppaniat. Jaon yli jäi Antti Paulin komppania. Jatkuvan sotimisen ja marssien vuoksi ratsuväen hevoset olivat niin huonossa kunnossa, että eräs arvostelija väitti vankan miehen pystyvän pistämään ne pussiinsa. Baltian ratsuväkeen perustettiin kolme everstiluutnantin ja kaksi majurin vakanssia.

Vuonna 1628 lisättiin Preussissa olevan suomalaisen ratsuväen komppanialukua seitsemästä neljääntoista. Päälliköt olivat: Hannu Ekholt (samalla 1.esk:n päällikkö), Åke Tott/Kustaa Iivarinpoika, Klaus Munck, Torsten Stålhandske, Juhana Laurinpoika/Ernst Lindelöf, Matti Eerikinpoika, Mikael Jordan; Reinhold Anrep (samalla 2.esk:n päällikkö), Henrik Nöding, Mauri Schorenburg, Baltsar Vegesack, Eerik Henrikinpoika, Abraham Ille ja Lydik Grönfeld.

Vuoden lopussa oli suomalaista ratsuväkeä Preussissa ja Baltiassa yhteensä 30 komppaniaa. Samaan aikaan oli ruotsalaista ratsuväkeä aseissa vain 2300 miestä. Ratsutilojen työvoiman suojasi ratsupalvelus pelätyiltä väenotoilta, ja siksi suomalaiset talonpojat, joiden veronmaksukyky oli ruotsalaista heikompi, pyrkivät halukkaasti ratsuväkeen vaikkapa rahapalkkaa vastaan.

Puolan kanssa saatiin syyskuussa 1629 aikaan välirauha, jolloin Ruotsille luovutettiin Liivinmaa sekä alueita Preussista.

4. Suomalainen ratsuväki 30-vuotisessa sodassa.

Ruotsi—Suomen ratsuväki oli saanut pitkän koulutuksen edessä olevaa uutta sotaa varten. Ensi alkuun kuningas oli ottanut puolalaisen ratsuväen hyökkäykset vastaan muskettitulella, keihäin ja estein, mutta sillä tavoin ei voittoa saavutettu, ja sotakokemukset johtivatkin taktiikan muutokseen. Vielä Saksan sotaan ryhdyttäessä Ruotsin armeijaan kuului tuntuvasti enemmän jalka- kuin ratsuväkeä, mutta viime mainitun vahvuus lisääntyi samassa suhteessa kuin sota sai liikkuvan ja hyökkäävän luonteen. Kuitenkaan ei esikuvaksi kelvannut keskieurooppalainen raskasaseinen ratsuväki. Meikäläinen ratsuväki oli yhtenäistä, siinä ei voinut tehdä eroa raskas- ja kevytaseisen välillä. Keisarillisten rakuunain, kyrassierien, lansierien ja arkebusierien taistelukeino oli tuli. Meikäläinen eskadroona oli luopunut defensiivisestä tulitaistelusta,

se siirtyi 60 askeleen etäisyydellä laukkaan, eturivi laukaisi pistoolinsa, veti miekan ja kävi käsikähmään. Tällainen oli sen ajan ratsuväen taktiikassa suorastaan vallankumouksellista.

Ennen kuin suomalaisia joukkoja alettiin siirtää Saksaan, oli jalkaväkijoukoissa jo toteutettu rykmenttijako. Näistä hiukan yli kahdeksasta rykmentistä, jotka suunnitelluista yhdeksästä olivat valmiina, vietin sotaanäyttämölle vain kaksi, Porin ja Savon jv-rykmentit. Ratsuväen osalta ei rykmenttijako ollut vielä vakiintunut, vaikka se eräänlaisena alkumuotona oli olemassa jo 1625 lähtien. Saksaan aiottiin kuljettaa 12 ratsuväen komppaniaa, mutta kuljetuskalustosta oli niin suuri puute, että vain seitsemän voitiin viedä, viiden muun jäädessä odottamaan seuraavaa kesää.

Yhteensä Suomessa oli 24 komppaniaa. Kuusi niistä kuului Kustaa Hornin johtoon, ja ne oli koottu Ylä- ja Ala-Satakunnasta, Vehmaan, Maskun, Piikkiön ja Halikon kihlakunnista sekä Raaseporin läänistä. Ake Tottin johdossa oli 8 komppaniaa Raaseporin, Porvoon ja Kyminkartanon läänistä sekä Hattulan, Hollolan ja Sääksmäen kihlakunnista. Otto Yxkull oli saanut johtoonsa 9 komppaniaa, jotka oli muodostettu Suur- ja Vähä-Savosta, Jääsken, Äyräpään, Rannan (tarkoittaa Viipurin seutua) ja Lappveden kihlakunnista ja Kyminkartanon läänistä. Täten rykmenttijako vakiintui jo myös karjalais-savolaisen ratsuväen osalta. Lisäksi oli Pohjanmaalla muodostettu vielä yksi komppania, jota johti eräs Prins. Näin rykmenttien täydennysalueet muodostivat kolme vierekkäistä pohjois-eteläsuuntaista kaistaa.

Sotaanlähtöä varten laivattiin Turussa kesäkuun lopulla everstiluutnantti Stålhandsken eskadroona, johon kuuluivat hänen omansa ja Henrik Fenken komppania, molemmat Turun läänistä, sekä Juhana Wittenbergin karjalainen komppania; edelleen Wuschin eskadroona, johon kuului hänen omansa, Hannu Dussen, Niilo Laurinpojan ja Klaus Perttelinpojan komppaniat, kaikki Uudeltamaalta. Näiden seitsemän komppanian yhteinen vahvuus oli 896 miestä. Seuraavan vuoden osalle jäivät everstiluutnantti Ekholtin eskadroona: kolme Turun läänistä koottua komppaniaa, nimittäin hänen omansa, Matti Matinpojan ja Baltzar Vegesackin, sekä kaksi uusmaalaista komppaniaa, nimittäin eversti Tottin oma ja Henrik Sigridinpojan, yhteensä 629 miestä.

Liivinmaalla oli eri varuskunnissa neljä karjalaista komppaniaa, nimittäin Otto Yxkullin oma, Didrik Wolfeltin, Köninghausenin ja Sigfrid Saksan, yhteensä 484 miestä. Kotimaan puolustuksessa oli Fabian Wrangellin johdossa 8 komppaniaa, yhteensä 1060 miestä.

Suomalaiskuljetukset saapuivat heinäkuun alussa Stralsundiin. Suomalaiset osallistuivat tukialueen luomisen yhteydessä käytyihin taisteluihin ja talvehtivat Neumarktissa. Seuraavana kesänä he olivat mukana useassa suurehkoissa taistelussa Länsi-Preussissa ja Saksissa.

Sotaa käytiin 1600-luvun Saksassa yleensä palkkajoukoin. Kenttätaisteluilla ei ollut sotatoimissa ratkaisevaa osuutta. Niitä jopa vältettiin. Palkkasoturipäälliköt, joita sattuvasti on kutsuttu sotaurakoitsijoiksi, olivat hyvin itsetietoisia herroja, joita työnantaja ei voinut pakkottaa voimainmittelyihin, elleivät nämä itse sitä halunneet. Tappiot voivat olla vaikeasti korvattavia. Sen sijaan linnoitusten hallussapito oli tärkeää. Ne sijaitsivat usein jokien varsilla ja suojasivat tärkeitä siltoja. Myös Kustaa Aadolfin pakotti vaikea alkutilanne aluksi varovaiseen sodankäyntiin. Hän käsitti kuitenkin, että ratkaisuun ei voi päästä, ellei uskaltaudu ja pysty taisteluun avoimella kentällä. Armeijan huolto asetti johdolle suuria vaatimuksia, erittäinkin kun ratsuväki oli liikkuvuutensa takia tärkeämpää kuin jalkaväki ja sen huolto vaikeampaa.

Eteväenä huollon johtajana avusti kuningasta karjalainen eversti Eerik Trana, joka kunnostautui jo Venäjän- ja Puolan-sodissa ja kaatui kenraalimajurina rynnäkössä Mindenin varustuksia vastaan lokakuussa 1634.

Kun Saksin vaaliruhtinas oli avoimesti liittynyt kuninkaan puolelle ja hänen 16 000 miestä käsittävä armeijansa yhtynyt kuninkaan 23 000 miehen vahvuiseen armeijaan, kuningas päätti etsiä ratkaisutaistelua keisarin 36 000 miehen armeijaa vastaan. Sen komentaja Tilly odotti vahvennuksia, mutta ei väistänyt taistelua. Kuningas päätti ehtiä hyökätä ennen vahvennusten tuloa. Näin syntyi lähellä Breitenfeldin kylää, noin peninkulman päässä Leipzigin pohjoiseen, ratkaisutaistelu 7. 9. 1631.

Kustaa Aadolfin päämääränä oli ollut saada jalkaväestään tulivoimainen aselaji, mutta sen tuli kyetä myös hyökkäämään. Kehitys oli

Breitenfeldin taistelun aikana vielä keskeneräinen. Jalkaväkikeskusta pystyi sen sijaan jo yllättävän tehokkaaseen tuleen, jota kenttätykistö tuki. Ratsuväen osalle lankesi ratkaisun etsiminen. Reserviä ei ryhmittyksessä kummallakaan puolella ollut muuten kuin täydennysmielessä, toisena etulinjaa vahventavana treffeninä eli portaana.

Taisteluryhmittymyksen oikealla siivellä, jota kuningas itse johti, olivat ensi portaassa Stålhandsken ja Wunschin ratsumiehet, yhteensä n 1000 miestä, ja "reservinä" kolme eskadroonaa. Vasenta ratsuväkisiipeä komensi suomalainen Kustaa Horn.

Suomalaisista ratsumiehistä kirjoitti 1870 ruotsalainen historioitsija J. Mankell:

(Heidän) erinomainen urhoollisuutensa... hankki heille tästä päivästä lähtien... kunniaapaikan Ruotsin armeijassa, ts heidät sijoitettiin ensimmäisen treffenin äärimmäiselle oikealle siivelle... Sen ajan yksinkertaisen taktisen mekanismin mukaan armeija ryhmitettiin tavallisesti kahteen pitkään linjaan eli treffeniin, jalkaväki ja raskas, miltei liikkumaton tykistö keskelle, sekä ratsuväki kahteen yhtä suureen puolikkaaseen jaettuna, siiville. Taistelu käytiin enimmäkseen käsikähmänä teräasein, koska tuliaseet olivat saavuttaneet vasta vaatimattoman kehitystason. Ratsuväen käsikähmän tulos ratkaisi useimmissa tapauksissa, muiden aselajien vaikuttaessa siihen vain vähän, taisteluiden kohtalon. Tavallisesti se armeija voitti, jonka oikea siipi pystyi lyömään vihollisen vastapäisen siiven, ja jonka vasen siipi pystyi torjumaan vihollisen kiivaan hyökkäyksen. Toisinaan lyötiin jopa molempien armeijain vasemmat siivet, ja tulos riippui silloin siitä, kumman oikea siipi nopeammin pystyi tulemaan vasemman avuksi. Tästä huomaa helposti, kuinka tärkeätä oli saada aina oikealle siivelle ja erittäinkin sen ensi treffeniin parhaat joukot. Säännöllisesti oleskeli armeijan ylipäällikkö siellä. Näin ymmärtää helposti, kuinka suuri kunnia oli suomalaiselle ratsuväelle tulla äärimmäiseksi oikean siiven ensi treffeniin.

Taistelun aloitti molemminpuolinen tykkituli ja keisarillisten vasemman siiven ratsuväki, joka joutui suomalaisten komppaniain väleihin sijoitettujen jalkamiesten tuhoisaan muskettituleen, hajaantui, järjestäytyi uudestaan ja hyökkäsi kaikkiaan seitsemän kertaa, kuten kerrotaan, kunnes suomalaiset pakottivat sen raisulla atakillaan pakoon. Tämä ja keskustan jalkaväen suuri tulivoima sekä se, että Hornin johtama vasen siipi kesti Tillyn raskaiden espanjalaisten neliöiden valtavan painon saksilaisten paosta huolimatta, kunnes taistelu oli oikealla siivellä johdannut menestykseen, ratkaisi voiton Kustaa Aadolfin armeijan hyväksi.

Suomalainen ratsuväki taisteli Breitenfeldin jälkeen miltei kaikissa suuremmissa kenttätaisteluuissa ja saavutti sekä kokemusta että mainetta. Se seurasi kuningasta Würzburgiin, Mainziin ja Frankfurt am Mainiin, ja asettui joulukuussa talvileiriin. Seuraavana keväänä Wunschinin eskadroona, jota nyt johti everstiluutnantti Nöding, suuntasi kulkunsa pääarmeijan mukana Tonavalle. Lech-virralla käytiin voitokas taistelu. Augsburgin, Ingolstadtin ja Münchenin kautta ratsastettiin Augsburgiin ja Nürnbergiin, jopa Reinille asti, jossa everstiksi ylennetty Stålhandske taisteli mm espanjalaisia vastaan. Alte Vesten taisteluihin ottivat osaa sekä Stålhandsken että Nödingin ratsukomppaniat. Marraskuun 6. päivänä suomalainen ratsuväki, joka tappioiden vuoksi oli yhdistetty yhdeksi 500 miehen eskadroonaksi, taisteli Lützenin luona kuumen ottelun, jossa kuningas sai surmansa.

Lützenin taistelussa Ruotsi—Suomen armeijan jalkaväki kykeni myös hyökkäämään suuren tulivoiman lisäksi. Kuninkaan kaaduttua hänen uudistustyönsä jäi kuitenkin kesken. Keski-Euroopassa kulki jalkaväen kehitys yhä suurempaa tulivoimaa ja pienempää liikkuvuutta kohden. Pohjoismaissa sen sijaan lisättiin sekä jalka- että ratsuväen iskuvoimaa.

Sota muuttui nyt yhä enemmän yleiseurooppalaiseksi. Myös suomalainen ratsuväki koki mitä merkillisimpiä vaiheita. Jo 1633 Stålhandsken johtamat kahdeksan komppaniaa ylittivät Reinin auttaakseen Hollantia sen taistellessa keisarillisia vastaan. Ekholtin johtamat ratsukomppaniat taistelivat Hessenissä ja Schwabissa. Ekholtin eskadroonaan kuului neljä Turun ja Raaseporin lääneistä otettua komppaniaa, hänen omansa, Wittenbergin (Arvid), Eytenin ja Skytten, yhteensä 360 miestä. Stålhandsken alaisiin joukkoihin kuului 8 komppaniaa: Turun läänistä hänen omansa ja Rasmus Hornin, Hämeestä Hannu Dussen, Hannu Sipilöjan, Niilo Laurinöjan, Hannu Laurinöjan ja everstiluutnantti Nödingin, Viipurin läänistä majuri Juhana Wittenbergin, yhteensä 672 miestä. Suomessa oli kaikilla komppanioilla uusia värvättyjä alokkaita, sekä näiden lisäksi vielä neljä komppaniaa, yksi pohjalainen ja kolme hämäläistä.

Liivinmaalla ja kotona oli 8 komppaniaa, joiden päällikkönä oli eversti Yxxkull. Everstin eskadroonaan kuului hänen oma komppaniansa sekä Wolfeltin, Klingbeilin ja Könighusenin komppaniat. Everstiluut-

nantti Tauben eskadroonaan kuuluivat hänen oma komppaniansa sekä majuri Ritterin, Juhana Antinpojan ja Lesnerin komppaniat, yhteensä 1000 miestä. Uusia värväyksiä oli kotona yksi Savonlinnan, yksi Turun ja yksi Hämeenlinnan komppania, yhteensä 379 miestä. Ratsuväen kokonaisvahvuus oli: sodassa 1032, kotona 1523, uusia värväyksiä 799, yhteensä 3354 miestä.

Ratsuväessä suoritettiin vuoden 1634 hallitusmuodossa edellytetty, tavallaan jo 1625 lähtien käytännössä vallinnut rykmenttijako lopullisesti vasta 1636 siten, että komppaniat ja eskadronat yhdistettiin kolmeksi rykmentiksi, joiden nimiksi tuli: Turun ja Porin läänin ratsuväkirykmentti (Åbo och Björneborgs läns kavalleriregemente), Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänin ratsuväkirykmentti (Tavastehus och Nylands läns kavalleriregemente) ja Viipurin eli Karjalan ratsuväki (rykmentti), Viborgs eller Karelens kavalleri (regemente). Nimiä ei aina käytetty johdonmukaisesti. Seuraavassa käytämme lyhyiden vuoksi ja täydennysalueiden osoittamiseksi nimiä Turun-Porin ratsurykmentti, Hämeen-Uudenmaan ratsurykmentti ja Karjalan ratsurykmentti. Näiden kolmen rykmentin lisäksi jäi maanpuolustustehtäviin myös entinen aatellisipusto. Valitettavasti ei Savo virallisesti tullut itäsuomalaisen rykmentin nimeen, vaikka maakunta asetti siihen useita komppanioita. Tämä on syytä aina muistaa.

Wittstockin taistelussa 24. 9. 1636 suomalainen ratsuväki osoitti suurta urhoollisuutta, kuten lähteet mainitsevat. Turun-Porin ratsurykmentti taisteli ryhmytyksen oikealla siivellä komentajansa Ture Bjelken sekä everstiluutnantti Juhana Wittenbergin johdolla. Neljän tunnin ajan se kesti vihollisratsuväen ylivoimaisen paineen. Hämeen-Uudenmaan ratsurykmentistä osallistui taisteluun yksi eskadroona vasemmalla siivellä.

Vahvuudet olivat 1636 lopulla: Hämeen-Uudenmaan rv: sodassa 503, kotona 528; Turun-Porin rv: sodassa 930; Karjalan rv: kotona ja Baltiassa 1 065 miestä. Tästä rykmentistä tuli Pommeriin neljä komppaniaa kesällä 1637 Berndt Tauben johdolla. Lähivuosina suomalaista ratsuväkeä käytettiin pääasiassa Pohjois-Saksassa. Vuonna 1639 se seurasi pääarmeijaa ja vaikutti Chemnitzin luona ratkaisevasti taistelun kulkuun. Hämeen-Uudenmaan rv:n sotavahvuutta oli jatkuvasti lisätty, niin että se 1640 käsitti 791 miestä. Turun-Porin rv:llä oli nyt vuorostaan sodassa

vain 545, kotona 655 miestä. Karjalan ratsurykmentti oli 1200 miehen vahvuinen.

Torstensonin ja Wrangellin sotaretkeen Šleesiaan osallistuivat Turun-Porin ratsurykmentti, sekä Leipzigin taisteluun 1642 se ja Hämeen-Uudenmaan ratsurykmentti. Vahvuudet vaihtelivat kotiuttamisten ja tappioiden mukaan. Vuonna 1644 oli eri tahoille Liivinmaata sijoitettu 1050 Karjalan, 600 Hämeen-Uudenmaan ja 70 Turun-Porin ratsurykmentin miestä sekä pieniä karjalaiseriä rykmentistä erilleen. Ruotsiin oli siirretty 600 Turun-Porin, Saksaan jätetty 400 Turun-Porin ja 500 Hämeen-Uudenmaan ratsurykmentin miestä. Viimemainitut seurasivat 1644 Torstensonin johtamaa pääarmeijaa sotaretkelle Tanskaa vastaan. Sotaa jatkui koko seuraavan vuoden ajan Tanskassa ja Etelä-Ruotsissa Hornin ja Wrangellin (Kaarle Kustaa, valtakunnanamiraali) johdolla. Taisteluihin osallistui 1645 myös Karjalan rv:n neljä komppaniaa sekä aatelislipusto.

Suomalainen ratsuväki palautui 1646 pääarmeijan yhteyteen. Sinä vuonna kuljetettiin Saksaan Hämeen-Uudenmaan rv:n Suomessa ollut puolikas. Myös Hessenissä olevat osat palautuivat rykmenttien yhteyteen. Saksassa oli 1647 yhteensä suomalaista ratsuväkeä vielä noin 1000 miestä, kotona ja Baltiassa noin 2600, mm Turun-Porin ratsurykmentti miltei kokonaisuudessaan.

Molempien rykmenttien Saksassa olevat osat talvehtivat ylisen Mainin alueella ja osallistuivat siten valtakunnanamiraali Wrangellin johdolla Böömin sotaretkeen.

Varsinaisiin kenttätaisteluihin antautumatta samoilivat sekä katoliset että protestantit hävittäen ympäri Saksaa. Vielä viimeisenä sota-vuotena 1648 kuljetettiin Karjalan ratsurykmentti Eerik Krusen johdolla Baijeriin.

Kun sota vihdoin päättyi Westfahlin neuvotteluihin, oli moni jo onohnut, miltä rauha tuntui. Suomalaisia joukkoja alettiin vähitellen kotiuttaa. Jalkaväki kuljetettiin Ruotsin kautta kotiin, mutta suomalainen ratsuväki viipyi Saksassa osin aina 1650 saakka. Sodan loppuvaiheessa toimi Ruotsi—Suomen armeijan ylipäällikkönä suomalainen sotamarsalkka Arvid Wittenberg, suomalaisen ratsuväen kasvatti.

Ratsuväen vahvuus lisääntyi 1644 myös siten, että Karjalassa värvät-

tiin rakuunaosasto, josta myös käytettiin rykmentin nimeä, päällikkönä Fabian Berndes. Sitä kutsuttiin Suomen tai Viipurin rakuunoiksi (Finlands eller Viborgs dragoner), tässä Viipurin rakuunoiksi.

5. Suomalainen ratsuväki suurvallan sodissa ja oman maan puolustuksessa.

Ruotujakolaitos.

Kristiina-kuningattaren luovuttua kruunusta tuli kuninkaaksi Pfalzsukuinen Kaarle X Kustaa. Hänen lyhyenä hallituskautenaan valtakunta joutui sotaan Tanskaa ja Puolaa vastaan, joka viimeainittu ei ollut luopunut vaatimuksistaan Ruotsin kruunuun. Tilaisuutta käyttäen myös tsaarin joukot hyökkäsivät Liivinmaalle, Viroon ja Suomeen.

Sota alkoi 1655 suomalaisten joukkojen täydennyskuljetuksin Viron ja Liivinmaan varuskuntiin. Komentajana toimi edelleen vanha sotamarsalkka Horn.

Suomalaista jalkaväkeä oli silloin 9 rykmenttiä, yhteensä lähes 10 000 miestä. Ratsuväkeä oli aatelislipuston (109 miestä) lisäksi Turun-Porin (eversti Kustaa Kurki), Hämeen-Uudenmaan (eversti Henrik Horn) ja Karjalan (Eerik Kruse) ratsurykmentit, kunkin vahvuus noin 1200 miestä. Edelleen oli Viipurin rakuunat, noin 1000 miestä, kaikkiaan vahvuus 4 794. Suomalaisista joukoista kuljetettiin vain puoli rakuunaeskadroonaa kesällä eversti Berndesin johdolla Pommeriin, pääarmeijaan, jota johti sotamarsalkka Arvid Wittenberg. Rakuunat osallistuivat syyskuussa Czarnovan taisteluun sekä lokakuussa Krakovan piiritykseen. Osa suomalaisia joukkoja valtasi Riiasta edeten Väinänlinnan (Dünaburg), mutta samaan aikaan hyökkäsivät tsaarin joukot Liettuaan ja valtasivat Vilnan, Kaunasin ja Grodnon. Hornin jälkeen tuli sotatoimien johtoon Magnus Gabriel de la Gardie. Hän tarkasti Kokenhuseinissa elokuussa suomalaiset joukot, joihin kuuluivat kaikki kolme ratsuväkirykmenttiä sekä puoli rakuunajoukkoa (everstiluutnantti Ridder) ja osia jalkaväkirykmenteistä.

Liettuan yhdyttyä sotaan de la Gardie valtasi Kuurinmaan ja yhtyi Suur-Puolan läpi marsittuaan kuninkaan johtamaan pääarmeijaan El-

bingissä. Suomalainen ratsuväki seurasi kuningasta Königsbergiin, jossa tämä pakotti Brandenburgin liittymään puolelleen. Viipurin rakuunat olivat mukana de la Gardien Danzigin-retkellä ja kunnostautuivat erityisesti Dirschaun valtauksessa.

Etelä-Puolassa tapahtunut kansannousu pakotti kuninkaan alkuvuodesta 1656 kiirehtimään sinne. De la Gardie lähetettiin Riikaan, mukanaan mm Viipurin rakuunat. Muu osa suomalaista ratsuväkeä seurasi kuningasta. Pääarmeija marssi yli Veikselin Lowicziin. Siellä siihen yhtyivät Etelä-Puolassa taistelleet joukot. Kuningas kääntyi itään jälleen yli Veikselin ja voitti Czarnieckin Golubin luona helmikuussa 1656. Suomalainen ratsuväki vaikutti oikean siiven etulinjassa taistellen ratkaisevasti menestykseen. Kuningas jatkoi nyt Etelä-Puolaan, jossa hän Jaroslavissa, lähellä Karpaatteja, asetti joukkonsa talvileiriin. Mutta kun noin 100 km idempänä Lwowissa majoillut Puolan kuningas Juhana Kasimir lähestyi armeijoineen, kuningas perääntyi San-joen länsirantaa luoteeseen Sandomiriin. Häneen liittyneet puolalaiset joukot kieltäytyivät jatkamasta kauemmas. Hänen onnistui kuitenkin pelastautua Varsovaan huhtikuun alussa. Turun-Porin ja Hämeen-Uudenmaan ratsumiehet olivat näissä sotatoimissa mukana. Kuninkaan avuksi riensi sotaväenosasto, johon kuuluivat mm Berndesin Viipurin rakuunat. Czarniecki löi sen Warkan luona perinpohjin. Kuningas lähti nyt puolestaan ajamaan takaa näitä puolalaisia ja saapui Thornin luo lähelle Veikselin läntisintä mutkaa. Hänen alijohtajiensa onnistui huhtikuun lopulla tavoittaa Czarniecki ja lyödä tämä pakosalle. Berndesin rakuunat taistelivat jälleen oikean siiven etulinjassa.

Parin kuukauden tauon jälkeen sotatoimet jatkuivat jälleen. Kaarle Kustaan armeija saapui kesäkuun alussa Nowy Dworiin lähelle Varsovaa. Kuningas tuli itsekin sinne kuun lopulla. Kun hänen liittolaisensa Brandenburgin herttuan joukot olivat saapuneet, hän päätti etsiä ratkaisutaistelua. Kolmipäiväinen taistelu käytiin Varsovan edustalla 18.—20. heinäkuuta. Taistelujärjestyksen oikean siiven toisessa portaassa taistelivat Turun-Porin ratsumiehet. Hämeen-Uudenmaan ratsumiehet oli sijoitettu vasemman siiven kolmanteen portaaseen, Berndesin rakuunat vasemman siiven etulinjan eskadroonien väleihin. Ensimmäinen päivä kului taisteluryhmityksen muodostamiseen, toinen puolalaisten

torjumiseen ja lähestymiseen heidän asemiensa eteen. Kolmantena päivänä puolalaisten oikeata siipeä vastaan hyökkäsivät Hämeen-Uudenmaan ratsumiehet komentajansa eversti Gallen johdolla. Puolalaiset karkoitettiin. Yleinen rynnäkkö ratkaisi taistelun. Kuningas seurasi puolalaisia Radomiin asti, mutta palasi sitten yleistilanteen muututtua Preussiin.

Syksyn tultua kuningas sijoitti joukkoja eri puolille varuskuntiin käynnissä olevien rauhanneuvottelujen ajaksi. Viipurin rakuunain päällikkö eversti Berndes tuli nyt Turun-Porin ratsurykmentin komentajaksi, häntä seurasi eversti Didrik von Rosen, joka sai vastuulleen Tykocinin linnoituksen. Sotatoimien jatkuessa molemmat kuninkaasivat yrittivät yllättää toisistaan Preussissa, pääsemättä ratkaisuun. Näissä verisissä taisteluissa, jotka aiheuttivat sotänäyttämön talonpoikien keskuudessa kapinoita ja sissitoimintaa, kärsi mm kaksi Karjalan ratsurykmentin komppaniaa raskaita tappioita.

Liivinmaalla torjuttiin venäläisten hyökkäyksiä. Suomen itäraja oli jäänyt jokseenkin vaille puolustusta. Sinne palautettiin Karjalan ratsurykmentti sekä sotamarsalkka Lewenhaupt johtamaan sotatoimia.

Venäläisten hyökkäys Inkeriin ja Suomeen alkoi kesäkuussa 1656 osin Kannaksen kautta, osin Aunuksesta Laatokan pohjoispuolitse. Vielä pohjoisempaan venäläiset hyökkäsivät Olavinlinnaa ja Kajaanin linnaa vastaan. Viipurin tarmokkaan komendantin, eversti Burmeisterin johdolla suomalaiset taistelivat urheasti Taipaleessa ja Raudussa, jossa hyökkääjät lyötiin verisesti takaisin. Taisteluihin osallistui erityistä rohkeutta osoittaen Karjalan ratsurykmentin miehet ja Viipurin rakuunat. Eerik Kruse saapui Baltiasta johtamaan Karjalan puolustusta. Hän suoritti sen aktiivisesti hyökäten mm Sortavalan kautta Aunukseen. Hävittävän sodan jälkeen saatiin 1658 aikaan rauha Vallinsaareissa. Rajat jäivät ennalleen.

Turun-Porin ja Hämeen-Uudenmaan ratsumiehet seurasivat 1657 Berndesin ja Gallen johdolla kuningasta tämän sotaretkillä. Viisisataa Viipurin rakuunaa oli edelleen Tykocinin varusväkenä, kun liettualainen armeija tammikuussa piiritti linnoitusta. Rosen ei voinut estää valtausta, mutta rynnäköhetkellä puolustajat räjäyttivät osan muureja ja tuhoutuivat itse neljänsadan hyökkääjän mukana. Rykmentti muodostettiin sitten uudelleen Suomessa.

Vuosi kului sitkeissä taisteluissa puolalaisia ja välirauhan rikkonutta Tanskaa vastaan; niihin osallistui myös suomalaisia Etelä-Ruotsiin siirrettyinä. He ratsastivat Ison Beltin yli helmikuussa 1658. Kuukautta myöhemmin onnistuttiin saamaan aikaan Tanskan kanssa rauha, jonka Kaarle Kustaa kuitenkin syksyllä rikkoi. Suomalainen ratsuväki jäi vielä vuoden 1659 ajaksi Tanskaan ja oli mukana, kun kuningas yritti yllättäen vallata Kööpenhaminan, mikä yritys kuitenkin epäonnistui. Kuningas matkusti 1660 alussa Tukholmaan hankkimaan valtiopäiviltä rahaa sodankäyntiin. Siellä hän odottamatta kuoli. Rauhan palattua saatiin suuria tappioita kärsineet suomalaiset joukot vähitellen kotiutetuksi Tanskasta ja Ruotsista sekä Baltian varuskunnat vähennetyksi rauhanajan vahvuuksiin. Liivinmaan tilanteen vakiinnutti vasta Kardisin rauha 1661.

Ratsumiehet ja rakuunat piti suunnitelman mukaan palauttaa 1200 miehen normaalivahvuuteen. Viimemainitun joukon päälliköksi oli 1660 tullut Berndt Taube. Turun-Porin ratsurykmenttiä komensi 1664—73 Kaarle Ahrensdorf, Hämeen-Uudenmaan ratsurykmenttiä Juhana Galle 1656—69.

Merkilliseen Bremenin sotaan 1665, kaupungin pakottamiseen tunnustamaan Ruotsin yliherruus, osallistui 200 hämäläistä ratsumiestä ja 200 Viipurin rakuunaa. Sotaretken ajaksi heidät liitettiin ruotsalaisiin joukkoihin. Brandenburgia vastaan 1674 aloitettuun sotaan kuljetettiin Suomesta Turun-Porin ratsurykmentti everstinsä Berndt Otto Liewenin johdolla. Se otti siellä osaa Fehrbellinin taisteluun kesäkuussa 1675, jolloin ”suuri vaaliruhtinas” Fredrik Wilhelm löi voittamattomina pidetyt ruotsalaiset. Turun-Porin ratsumiehet taistelivat vasemman sivustan ensimmäisessä ja osin toisessa portaassa. Brandenburgilaisen ratsuväen raju hyökkäys saatiin vain vaivoin torjutuksi ja armeija pelastetuksi perikadosta. Se menetti lähes puolet vahvuudestaan.

Hollanti ja Itävalta julistivat nyt Ruotsille sodan, ja merellä kärsittiin tappio. Nuori kuningas Kaarle XI ryhtyi itse johtamaan sotatoimia Tanskaa vastaan. Kesällä 1676 lähetettiin Turusta suomalaista ratsuväkeä Ruotsiin. Tähän joukkoon kuuluivat Hämeen-Uudenmaan (eversti Baranow) ja Karjalan (eversti Mellin) ratsurykmentit sekä Viipurin rakuunat (eversti Budberg). Lisäksi siirrettiin Ruotsiin Burghausenin tai Karjalan rakuunarykmentin nimellä tunnettu, 1665 perus-

tettu joukko, jota johti eversti Herman von Burghausen. Se käsitti 8 komppaniaa. Jalkaväkeä siirrettiin myös 4 pohjalaista komppaniaa. Kaikki nämä nousivat maihin Tukholmassa ja lähetettiin kenraaliluutnantti Gallen johdolla Skooneen. Hämeen-Uudenmaan ratsurykmentti seurasi myöhemmin. Jokin rutontapainen sairaus teki suurta tuhoa ensin tulleiden joukossa. Kuningas hyökkäsi tanskalaisten kimppuun Lundin kaupungin edustalla 4. päivänä joulukuuta.

Taistelujärjestyksen oikealla siivellä oli äärimmäisenä osa Viipurin rakuunoita. Lähinnä keskustaa oli neljä eskadroonaa Hämeen-Uudenmaan ratsumiehiä, oikean siiven toisessa portaassa mm yksi Viipurin rakuunain eskadroona äärimmäisenä oikealla. Keskustan jalkaväen takana seisojia toisena portaana jalkaväen lisäksi kuusi eskadroonaa, niistä kaksi Viipurin rakuunoita. Vasemman siiven 12 eskadroonasta oli äärimmäisenä oikealla viisi eskadroonaa Karjalan ratsumiehiä ja äärimmäisenä vasemmalla kaksi eskadroonaa Burghausenin rakuunoita. Vasemman siiven toisen portaan seitsemänneistä eskadroonasta oli äärimmäisenä vasemmalla yksi Burghausenin eskadroona.

Ensin joutuivat taisteluun oikean äärisiiven rakuunat, jotka ylivoimainen vastustaja löi hajalle. Saman kohtalon kokivat Hämeen-Uudenmaan ratsumiehet, joiden päällikkö haavoittui heti taistelun alussa. Toisen portaan tuella etulinja kuitenkin kesti. Vasen siipi joutui myös heti taistelun alussa raskaan paineen alaiseksi, jolloin Burghausenin rakuunat, mustan lippunsa vuoksi myös mustiksi rakuunoiksi kutsutut, suurimmaksi osaksi tuhoutuivat. Keskusta joutui perääntymään ja saattoi vain ratsuväkönsä avustamana tehdä sen jokseenkin järjestyksessä. Lähellä Lundin kaupunkia joukko järjestyi uudestaan. Se osa Viipurin rakuunoita, joka oli taistelun alussa kuulunut keskustaan, muodosti nyt oikean siiven, Karjalan ratsumiehet vasemman. Tanskalaiset hyökkäsivät ja painoivat Kaarlen joukot kaupungin muuria vastaan, kunnes kuningas pääsi oikealla ratsuväkisiivellään iskemään vihollisen selustaan ja kääntämään uhkaavan tappion voitoksi.

Rauha Tanskan kanssa saatiin aikaan vasta 1679 kuluttavan sodan jälkeen, jonka kuluessa suomalaisia joukkoja vähitellen kotiutettiin. Osa näistä joutui kuitenkin loppuun saakka jatkamaan sotaa brandenburgilaisia vastaan Pommerissa ja puolalaisia vastaan Liivinmaalla.

Pohjois-Saksassa osallistuivat Turun-Porin ratsumiehet 1678 Rügenin taisteluun, jossa he muodostivat osan Liewenin komentamaa vasenta siipeä.

Samoin kuin Etelä-Ruotsissa oli myös Liivinmaalla suuri osa armeijaa suomalaisia, jopa yli puolet vahvuudesta. Henrik Horn marssi loka-kuussa 1678 7000—8000 miestä vahvoine joukkoineen hitaasti Itämeren rantaa Riiasta Memeliin ja Tilsitiin vallatakseen Königsbergin. Vaaliruhtinas ennätti kuitenkin ylivoimaisine joukkoineen ennen Hornia ja päätti katkaista tämän perääntymistien. Telzen taistelussa Horn nipin napin välttyi tuholta ja sai silloin enää 3000-miehisen joukkonsa pelastetuksi Riikaan.

Kaarle XI sodat olivat osoittaneet, ettei miltei sellaisenaan Kustaa II Aadolfin ajoista pysynyt sotalaitos enää ollut ajanmukainen. Organisaatio kaipasi kipeästi uudistusta. Nyt omaksuttu järjestelmä kulkee ruotujakolaitoksen nimellä. Se on niin yleisesti historiasta tunnettu, että tässä riittänee viittaus pääperiaatteeseen: laitoksen vakinaisuus ja sen entistä vakaampi kytkeytyminen maanomistukseen. Kautta maan määrättiin parhaat tilat ratsutiloiksi, joiden oli verovapautta vastaan asetettava ratsumies kruunun palvelukseen. Jos veromäärä ei tähän riittänyt, annettiin ratsutilalliselle lisäksi kruunun tulot joistakin pienemmistä, ns akumenttitaloista. Jalkaväkeä varten talot jaettiin ruotuihin. Upseereille ja aliupseereille jaettiin virkataloiksi kruunun tiloja, miehistölle piti ruotujen ja ratsutilojen antaa viljeltäväksi torppia.

Järjestelmän pahimpia haittoja oli, että koulutus ajan mittaan jäi puutteelliseksi eikä harjaantunutta reserviä ollut. Sodan aikana voitiin kyllä lisätä vahvuutta täydennysmielessä kutsumalla aseisiin kolmikas- ja kahdennusmiehiä siten, että kolme tai kaksi ruotua tai ratsutilaa yhdessä asetti ylimääräiset sotilaat tai ratsumiehet. Palvelusaika tosin oli pitkä, mikä sinänsä saattoi olla etu, mutta ajan mittaan armeijaan kertyi paljon mukavuudenhaluista ja yli-ikäistä ainesta. Maakunnat suostuivat uuteen järjestelmään 1693—96, Pohjanmaa vasta 1733.

Kaiken kaikkiaan Suomessa muodostettiin 7 jalka- ja 3 ratsuväkirykmenttiä sekä aatelislipusta ja meriväkeä.

Turun-Porin, Hämeen-Uudenmaan ja Karjalan ratsurykmenttien vahvuus oli 1000 miestä kunkin, aatelislipuston 155 miestä, yhteensä

ruotujakoista ratsuväkeä 3155. Näiden lisäksi oli 1644 värvätty Viipurin rakuunat, joka lakkautettiin 1679. Sen viimeisenä komentajana oli eversti von Budberg. Värvätty joukko oli myös 1655—60 Georg von Schwengelmin rakuunajoukko, joka 1655 taisteli Liettuassa ja Kannaksella, mm Raudussa ja Käkisalmissa. Väliaikainen muodostelma, Burg-hausenin ”musta” rakuunajoukko, lakkautettiin 1680. Uutena joukkona värvättiin 1686 Grotenfeltin maarakuunat eli Karjalan rakuunaeskadroona-niminen joukko. Baltian varuskuntien palvelus uskottiin miltei kokonaan värvätyille, mikä tuntuvasti helpotti suomalaisten asepalvelusta.

Tällaisella sotalaitoksella Ruotsi-Suomi kulki vuosisadan vaihtuessa siihen voimainmittelyyn, joka kulkee Suuren Pohjan sodan nimellä. Kaarle XI:n seuraaja, 14-vuotiaana kuninkaaksi tullut Kaarle XII kehitti perinteisellä pohjalla kotoisen taistelutavan, jota on totuttu kutsumaan kaarlelaiseksi taktiikaksi. Sen sijaan että kehitys Keski-Euroopassa kulki tuliyliivoimaan pyrkien ohuihin, pikkutarkasti drillattuihin linjoihin, kaaralainen taktiikka perustui iskuvoimaisten hyökkäysrivistöjen käyttöön. Jalkaväen taktisena yksikkönä oli pataljoona, johon kuului 400 ampujaa ja 200 keihäsmiestä. Ratsuväeltään Kaarle vaati ennen kaikkea hyökkäyshenkeä. Rivit olivat niin tiiviit, että ratsastajilla oli jalustintuntuma. Noin 75—50 askeleen päässä vihollisesta eturivi laukaisi pistoolinsa, jonka jälkeen oli tärkeintä, että ratsuväkimassa nopeinta askellajia painoi päin vihollista mistään esteistä välittämättä. Tykistön käyttö kehitettiin pidemmälle kuin Keski-Euroopassa. Sille pyrittiin taistelusuunnitelman puitteissa antamaan omat tarkoin määrättyt tehtävänsä.

6. Karoliinit

Kaarle XII:n 22 vuotta kestäneille sotaretkille vietiin pääarmeijan mukana osa suomalaisia rykmenttejä; osaa sekä niiden kolmikas- ja kahdennusjoukkoja käytettiin Itämerenmaakuntain ja Suomen puolustukseen, mitä valtakunnan johto selvästikin piti toisarvoisena tehtävänä.

Sota alkoi Puolan kuninkaan August Väkevän saksilaisten joukkojen Riikaa vastaan tekemällä rynnäkköhyökkäyksellä helmikuussa 1700, mistä kuningas sai tiedon maaliskuun lopulla. Hän sai myös tietää, että

tanskalaiset olivat hyökänneet Holsteiniin, ja päätti ensin lyödä Tanskan.

Baltiassa oli kaikkiaan 12 000 värvättyä sotilasta. Suomalaiset joukot saivat käskyn lähteä auttamaan Riikaa. Kuuden jv-rykmentin lisäksi niihin kuului myös Hämeen-Uudenmaan ratsurykmentti; Turun-Porin ratsurykmentti seurasi pian perästä. Joukkoa komensi kenraalimajuri Maidell. Se kiersi Suomenlahden, marssi Narvan ja Tarton kautta ja saapui toukokuun alussa Riian lähetyville. Vihollinen pakotettiin vetäytymään Väinäjoen taakse. Se aloitti kuitenkin uudestaan Riian piirityksen, mutta kuultuaan, että Tanska oli pakotettu rauhaan, August perääntyi. Hän pyrki yhteyteen tsaari Pietarin kanssa, tämä kun oli saanut aikaan rauhan Turkin kanssa ja marssitutti joukkojaan Inkeriin ja Narvaan. August aloitti sotatoimet uudestaan, valtasi osalla joukkojaan Kokenhusenin ja asettui sinne lokakuun puolivälissä talvileiriin.

Turun-Porin ratsurykmentin päällikköinä olivat näihin aikoihin Bernhard Rehbinder 1695—1701, sen jälkeen Kustaa Enesköld, joka joutui vangiksi samana vuonna ja vaihdettiin 1704, jolloin sai takaisin rykmenttinsä. Sitä komensi sillä välin Juhana Mejerfelt. Hämeen-Uudenmaan ratsurykmenttiä komensi Aadolf Klingspor 1700—01, joka kuoli saamiinsa haavoihin; häntä seurasi Didrik Patkul 1701—06. Karjalan ratsurykmentin päällikkönä toimi 1695—1700 Hannu Rehbinder, joka kaatui Narvan taistelussa.

Kaarle XII oli tällä välin lastannut sotaväkensä laivoihin ja nousi lokakuun alussa maihin Pärnussa. Sieltä hän viipymättä lähti tavoittamaan tsaaria, jonka kuoli vallanneen Narvan. Hänen 8400 miehestään oli 3200 suomalaisia. Kolmesta ratsurykmentistä oli hänellä noin 500—600 miestä kustakin ja niiden lisäksi 4 komppaniaa (300 miestä) ratsurykmenttien yhteisen kolmikasrykmentin miehiä, päällikkönä Berndt Rehbinder, sekä 150 Grotenfeltin maarakuunaa (esimerkillinen ratsumies Niilo Grotenfelt kuoli 72-vuotiaana 1702 ja johti loppuun saakka tunnollisesti joukkoaan). Nämä viimemainitut sekä Karjalan ratsumiehet seurasivat oikeanpuolista hyökkäyskolonnaa, loput vasemmanpuolista. Vihollisen ratsuväki ajettiin pakoon, suuri osa siitä hukkuu jokeen. Sakeassa lumituiskussa ruotsalais-suomalaiset kolonnat tunkeutuivat vihollisasemiin, jotka murrettiin, pakenevia suistui jokeen sil-

lan murtuessa. Vihollinen menetti yhtä paljon väkeä kuin oli koko hyökkäysarmeijan vahvuus, ja lisäksi tykistönsä.

Vuonna 1700 oli Suomesta viety sotaan jo koko sen ruotujakoinen armeija sekä kolmikkaat. Nyt saivat ruodut ja ratsutilat käskyn asettaa kahdennusrykmentit oman maan suojaksi. Näiden piti olla alkuperäisten vahvuiset. Lisäksi piti korvata vakinaisten rykmenttien tappiot. Nämä joukot asettivat varusväen Kannaksen ja Inkerin linnoihin ja muodostivat sen armeijan, joka kenraalimajuri Cronhjortin johdolla vastasi Suomen puolustuksesta. Niihin kuului mm aatelislipusto sekä ratsurykmenttien kahdennusrykmentit, yhteensä 2501 ratsua. Rakuunoita värväsivät Inkerin kuvernöörin Vellingkin lisäksi Suomen säätyläiset, papit ja talonpojat, yhteensä 525 rakuunaa, ratsuväkeä kaikkiaan 3026 miestä. Jalkaväkirykmenttien kahdennus toi 3491 miestä. Suomen puolustukseen oli siis käytettävissä vajaat 7000 miestä.

Inkerissä käytiin jatkuvaa sota, joka ajoittain sai säälimättömien hävitysretkien luonteen. Paikallinen johto piti kuninkaan käskyjä epäinhimillisinä ja epäviisaina, eikä aina noudattanut niitä. Kenttätaisteiluissa kunnostautui erityisesti Suomen armeijan tuleva ylipäällikkö Kaarle Kustaa Armfelt. Venäläisiä johti ajoittain tsaari itse. Monivaiheiset sotatoimet johtivat 1702 Inkerin menetykseen.

Kuningas taas oli suunnannut kulkunsa Tartosta Riikaan ja yli Väinäjoen Kuurinmaalle. Hänen jatkaessaan etelään tuli Baltian puolustus yhä kipeämmäksi. Puolustusjoukkoihin kuului mm Hämeen-Uudenmaan kahdennusratsumiehiä. Liivinmaata puolustettiin sitkeästi tsaarin joukkojen hyökkäyksiä vastaan. Hummelshofin luona kärsittiin tuhoisa tappio. Kuningas ehti tammikuussa 1702 Kaunasiin, heinäkuussa Etelä-Puolaan. Sieltä hän lähetti joulukuussa kenraali Rehnsköldin johtaman armeijan Varsovaan suojelemaan Puolan valtiopäiviä, mukana oli myös Hämeen-Uudenmaan ratsurykmentti. Tammikuussa 1703 Rehnsköld leiriytyi talveksi, kuningas marssi Thorniin jokseenkin samoja jälkiä kuin aikoinaan isoisänsä. Koko loppukesän 1703 hän ja Rehnsköld marsivat kumpikin tahollaan paikallisiin tavoitteisiin tyytyen.

Tällä välin olivat Suomen, Viron, Inkerin ja Liivinmaan puolustajat lujilla. Lipolan kylässä Äyräpäässä majuri Kaarle Burghausenin kuusi rakuunakomppaniaa yllätettiin 8. 3. 1703, päällikkö kaatui ja vain 60

rakuunaa selvisi hengissä taistelusta. Nevanlinna, tuleva Pietari, menetetttiin toukokuussa. Narvan valtauksessa 1704 joutui Turun-Porin kahdennusratsurykmentti ja sen päällikkö eversti Morath sotavankeuteen. Sillä välin kuningas jokseenkin päämäärättömästi soti Puolassa ja Saksissa. Lybeckerin 1708 kahdennusrykmentein tekemä yritys vallata Nevan-linja takaisin epäonnistui.

Taisteluihin osallistui kaikkialla myös ratsuväkeä. Kuurinmaalla Gemäuerthofissa 1705 oli mukana neljä Turun-Porin ja kuusi karjalaista eskadroonaa, kaksi Karjalan kolmikas- ja neljä Hämeen-Uudenmaan kahdennuseskadroonaa. Pääarmeijan sotatapahtumista mainittakoon, että Kaarle voitti venäläiset Grodnossa ja Rehnsköld saksilaiset Fraustadtissa 1706, mutta aika kului vihollisen hyväksi. Holowczinassa Kaarle voitti 1708 ja aloitti marssin Moskovaa kohden, liittolaisena kasakkapäällikkö Mazeppa. Mutta kun Kaarlen odottamat Lewenhaupin lisävoimat lyötiin 29. 9. 1708 Lesnajassa, edessä oli selvä tappio. Karjalan ratsurykmentin päällikkö Herman von Burghausen kaatui. Turun-Porin ratsurykmenttiä johti taas Kustaa Enesköld, Karjalan maarakkuunoita eversti Bengt von Zöge.

Poltavassa 28. 6. 1709 Ruotsin suurvalta-asema kukistui lopullisesti. Kaarle pakeni Turkkiin, jonne mm Zöge seurasi häntä.

Poltavan taistelussa Karjalan ratsumiehet toimivat tykistön ja kuormaston suojana, Turun-Porin ja Hämeen-Uudenmaan ratsumiehiä sekä Viipurin rakuunoita oli sijoitettu taisteluryhmytyksen vasemmalle sivelle. Kaikkia odotti tappion jälkeen raskas sotavankeus ja sattumanvarainen kotiinpaluu monta vuotta myöhemmin.

Ratsurykmenttiemme kahdennusrykmentit saivat 1710 Venäjällä tuhoutuneiden tai muuten huvenneiden varsinaisten rykmenttiensä nimet. Turun-Porin ratsurykmentin päällikkönä oli J de la Barre, Hämeen-Uudenmaan A E Ramsay, karjalais-savolaisen J Danielson. H O Brakelin värvättyyn inkeriläiseen rakuunarykmenttiin kuului paljon karjalaisia. Heinäkuussa 1710 venäläiset valtasivat Riian ja vähitellen koko Kuurinmaan, Liivinmaan ja Viron. Samana vuonna tsaari saapui lähes 20 000 miehen armeijoineen Viipurin edustalle ja valtasi sen. Varusväki ja suurin osa kaupungin asukkaista marssitettiin sotavankeuteen. Tsaari ei kuitenkaan huoltovaikeuksien ja suomalaisten

sissisodan takia voinut välittömästi aloittaa koko Suomen valloittamista. Kaarle Armfelt lähetettiin Savon jv-rykmentin ja Karjalan ratsumiesten kanssa (rykmenttiä kutsuttiin muuten näihin aikoihin yleisesti Savonlinnan ja Viipurin läänin ratsuväkirykmentiksi) varmistamaan Savoaa, minkä hän teki hyvin aktiivisesti, kiinteässä yhteistoiminnassa kuuluisien kivekkäiden kanssa. Puolustusta taitavasti johtanut Majdell joutui luovuttamaan päällikkyuden Lybeckerille, jolla ei ollut tehtävään edellytyksiä. Tämä teki 1711 mielettömän sotatoimen meritse ja maitse Pietaria vastaan. Syyskuussa ylitettiin kyllä Neva, mutta kurjan huollon vuoksi jouduttiin liian suurisuuntainen yritys keskeyttämään ja laivakuljetuksin pelastamaan, mitä pelastettavissa oli. Tsaari aloitti nyt, kun suomalaisilla ei enää ollut mahdollisuuksia aktiivisesti puolustautua, koko Suomen haltuunoton. Maitse suoritettun etenemismarssin lisäksi tehtiin maihinnousu Pernajaan. Lybecker peräännytti armeijansa vähittellen Pohjanmaalle saakka.

Kostianvirralla käydyn taistelun jälkeen, jossa reservinä ollut ratsuväki ei kyennyt lyömään puolustajien taakse maihinnoussutta vihollista, syntyi 19. 2. 1714 ratkaisutaistelu Napuen kylän luona Isossakyrössä. Siinä lyötiin Suomen viimeinen puolustuskykyinen armeija. Syksystä lähtien sitä oli johtanut Armfelt.

Taistelussa muodosti oikean ratsuväkisiiven kaksi ns Brakelin rakuunarykmentin inkeriläis-karjalaisten rakuunain, kuusi Hämeen-Uudenmaan ja neljä Turun-Porin ratsurykmentin eskadroonaa, yhteensä 800 miestä, johtajana kenraalimajuri de la Barre. Myös jalkaväkikeskustassa jokiaukeamalla taisteli — hevosten kurjan kunnan vuoksi — pieni rakuunaosasto jalan. Vasemmalla siivellä, jota johti Turun-Porin ratsurykmentin majuri von Freidenfelt, lähellä metsänreunaa joen pohjoispuolella oli neljä Turun-Porin ja neljä Karjalan ratsurykmentin eskadroonaa sekä kaksi eskadroonaa rakuunoita, yhteensä 700 miestä.

Alun perin joen molemmin puolin ryhmitetty taistelujärjestys joutui venäläisten yllättävän lähestymissuunnan takia suorittamaan kaarron vasempaan, jolloin oikea ratsuväkisiipi jäi erilleen ja joutui puolustautumaan ylivoimaista venäläistä ratsuväkeä vastaan. De la Barrelle joutui ainakin mahdollisuus saada väkensä pelastetuksi tuhosta, koska se ei kuitenkaan kyennyt karistamaan hyökkääjiä kimpustaan eikä aut-

tamaan ensi alkuun voitokasta jalkaväkikeskustaa, joka venäläisen ratsuväen saarrostaessa vasemman siiven ympäri joutui perääntymään ja sai vielä vihollisen myös selkäpuolelleen. Jalkaväki ja vasemman siiven ratsuväki kaatui paikoilleen, vain rippeiden onnistui irroittautua. Majuri von Freidenfelt menehtyi haavoihinsa. On tuskin luultavaa, että de la Barren ratsuväki olisi voinut myöhemmässäkään vaiheessa saada loppuun ajettujen ja rehun puutetta kärsivien hevostensa vuoksi mitään aikaan, mikäli takaa-ajava vihollinen yleensä antoi tilaisuutta edes yrittää. Taistelua seurasi koko maan miehitys, joka tunnetaan ison vihan nimellä. Suomen viimeisten puolustajien oli pakko siirtyä Pohjanlahden ympäri Ruotsiin.

Mutta tähän ei sota vielä päättynyt. Turkista seikkailukkaan kotiinratsastuksen suorittanut kuningas kokosi armeijansa vielä viimeiseen ponnistuksen Tanskaa ja Norjaa vastaan. Kolmesta osin Ruotsiin siirtyneestä ratsurykmentistämme saatiin vielä kokoon 1215 ratsumiestä. Tämä viimeinen armeijamme tuhoutui järkyttävällä tavalla paluumarsillaan Trondheimin edustalta, sen jälkeen kun Kaarlen kaatuminen 30. 11. 1718 Etelä-Norjassa oli aiheuttanut sotatoimien päättymisen.

Maan sotavoimat ryhmitettiin nyt emämaan puolustukseen, suomalaiset lähinnä Gävlen seuduille. Suomalaisten jv-rykmenttien yhteisvahvuus oli sulanut 1374 mieheen, ratsuväkirykmenttien 1397:ään, Viipurin ja Inkerin rakuunat mukaan lukien 1775 mieheen.

Rauha solmittiin Tanskan kanssa 1720, ja Hessenin prinssi Fredrik valittiin kuninkaaksi. Venäjän kanssa tehtiin rauha Uudessakaupungissa 30. 8. 1721. Kaakkoisraja tuli kulkemaan jokseenkin niinkuin se nyt kulkee.

7. Siirtyminen rauhan kannalle. Pikkuviha, Pommerin ja Kustaa III:n sodat

Suomi oli ison vihan jälkeen täysin nälännyksissä. Sotavoimien tappiot lasketaan lähes 40 000 mieheksi. Väestön lukumäärä oli tuskin 300 000.

Maa-alueen menetys vaikutti myös sotalaitokseen, koska vastaavat ruotu- ja ratsutilat menetettiin. Karjalan ratsurykmentti menetti 270

tilaa, jäljellä oli 730. Maarakuunarykmentti menetti 118 tilaa 304:stä. Nyt muodostettiin kuusi jv-rykmenttiä ja yksi pataljoona (Kyminkartanon läänin). Ratsuväki kokonaisuudessaan muutettiin rakuunakanalle, mikä käytännössä merkitsi sitä, että taistelulle jalan annettiin entistä tärkeämpi merkitys. Turun ja Porin läänin ratsuväkirykmentti sai 1721 nimen Henkirakuunarykmentti (Livdragonregemente), Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänin ratsuväkirykmentti nimen Uudenmaan ja Hämeenlinnan läänin rakuunarykmentti (Nylands och Tavastehus läns dragonregemente). Käytämme siitä tässä nimitystä Uudenmaan-Hämeen rakuunarykmentti. Vuosien 1791—1805 organisaatiossa sen nimi oli Uudenmaan kevyt rakuunaosasto (Nylands lätta dragonkår). Myös rykmenttinitymystä käytettiin. Entisen Karjalan ratsuväkirykmentin tilalle tuli Karjalan rakuunaeskadroona (Karelska dragonskvadronen), vahvuudeltaan 730 miestä. Se sai 1731 nimen Karjalan rakuunarykmentti, 1743 Karjalan rakuunaeskadroona ja 1778 Karjalan kevyt rakuunarykmentti. Aatellisipustoa ei enää kutsuttu kokoon. Kenttätukikistön Suomi sai 1727. Kaksi värvättyä rykmenttiä perustettiin 1739—40 linnoitusten varuskuntapalvelua varten. Rajavartion kaltainen Kajaanin komppania laajennettiin pataljoonaksi.

Henkirakuuna- ja Uudenmaan-Hämeen rakuunarykmentin vahvuus oli 1000 miestä kummankin; ratsuväkeä kaikkiaan 2730 miestä.

Puolustussuunnitelma perustui nyt meri- ja maalinnoitusten sekä saaristolaiivaston varaan. Johtavana ajatuksena oli että Suomen armeija voi suorittaa puolustustehtävänsä vain Ruotsista saatavan avun turvin. Kun siihen ei juuri enää osattu luottaa, alkoi se käsitys yleistyä Suomessa, että Suomi ennemmin tai myöhemmin joutuisi liitetyksi Venäjään, jonka takia olisi ehdittävä tapahtumien edelle ja saatava niin edullinen asema kuin suinkin tsaarin kruunun alla.

Silti ei sodista ollut vielä tarpeeksi opittu. Ruotsi—Suomi joutui 1741 Venäjää vastaan sotaan, jonka hattuhallitus itse aloitti. Oli laadittu upea epärealistinen sotasuunnitelma, jota ei voitu toteuttaa. Onnettomasti päättynyt Lappeenrannan taistelu 23. 8. 1714 ratkaisi sodan. Siihen osallistuivat ratsuväestä vain Karjalan rakuunat, joita johti taistelussa 75-vuotias päällikkönsä eversti Brandenburg. Seurasi pikkuvihan nimellä tunnettu maan miehitys. Henkirakuunat ja Uudenmaan—Hä-

meen rakuunat kävivät asemasotaa eteläisellä rantamaalla. Tarmotto-
man sodankäynnin surkeana loppunäytöksenä oli Suomen armeijan an-
tautuminen Helsingissä 1743.

Turun rauhan jälkeen 1743 Karjalan rakuunat menetti suurimman
osan ratsutilojaan ja se vähennettiin eskadroonavahvuuteen sekä yh-
distettiin Savon ratsutiloista muodostettuun Karjalan rakuunajoukkoon,
jonka vahvuus oli 240 miestä.

Puolustus suunnitelma rakentui nyt entistä enemmän linnoitusten
varaan. Viaporia alkoi linnoittaa tarmokas ja etevä eversti Ehrensvärd.

Ruotsi—Suomi sekaantui Itävallan ja Ranskan kehoituksesta 1757
sotaan Preussia vastaan. Eräät etevät nuoret upseerit perehtyivät siellä
kevyiden joukkojen käyttöön ja ottivat menetelmistä oppia. Sota osoitti,
ettei ruotujakoinen armeijamme enää vastannut ajan vaatimuksia. Oli
vakiintunut mm turmiollinen lupa tavallaan myydä vapautuva upseeri-
vakanssi enimmän tarjoavalle seuraajalle. Kaatuneen tai palveluksessa
muuten kuolleen upseerin perhe ei voinut tällaista hyvitystä saada.
Myös taktisten menetelmien jälkeenjääneisyys kävi tuossa ns Pommerin
sodassa ilmeiseksi. Sota päättyi 1762. Ratsuväestä siellä oli ollut vain
Uudenmaan/Hämeen rakuunarykmentti, sekin vasta loppuvaiheessa.

Kustaa III pani 1772 toimeen kuuluisan palatsivallankumouksensa,
joka lopetti turmiollisen säätyjen vallan. Valitettavasti hänen oma halli-
tuksensa osoittautui yhtä turmiolliseksi. Valtiokeikauksessa häntä oli
avustanut silloinen Uudenmaan/Hämeen ratsurykmentin komentaja
Jaakko Maunu Sprengtporten ja tämän veli Yrjö Maunu. Saadakseen
hyvitystä Turun ja Uudenkaupungin rauhoissa menetetyistä maa-alueis-
ta ja tukahduttaakseen kytevään tyytymättömyyden Kustaa III aloitti
sodan Venäjää vastaan, lavastettuaan rajaselkkauksen, joka voitiin tul-
kita venäläisten suorittamaksi rajarauhan rikkomukseksi.

Aloittaessaan 1788 sodan Kustaa oli kuitenkin tehnyt paljon sotalai-
toksen kohentamiseksi, niin vaikeaa kuin se kurittoman ja politikoi-
maan tottuneen upseeriston avulla olikin ollut. Suomessa oli Savon
prikaati saanut tarmokkaaksi päällikökseen Yrjö Maunu Sprengtporte-
nin, joka kehitti jääkäreistään mallijoukon ja pani alulle järkipäisen
upseerikoulutuksen. Ratsuväki muuttui kevyiksi rakuunoiksi, taistelu-
muodot kehitettiin maastoon ja ilmastoon sopiviksi. Tappioiden korvaa-

misen nopeuttamiseksi oli luotu ns varamiesjärjestelmä. Kaksi ruotua tai ratsutilaa asetti varamiehen, joka sai kahden viikon kesäkoulutuksen vuosittain. Vakinaisia joukkoja ruvettiin kutsumaan harjoitusleireihin. Prikaatijako alkoi hahmottua.

Liikekannallepantu armeija käsitti 6475 jalkamiestä ja 3123 ratsumiestä. Lisäksi oli kolme värvätyä rykmenttiä. Kummallakin rakuunarykmentillä oli 500 varamiestä 1000-miehisen vahvuutensa täydennykseksi, Karjalan rakuunoilla vastaavasti 200 ja 100.

Kuninkaan taipumus teatraalisuuteen oli johtanut erityisen kasakajoukonkin perustamiseen 1788. Se oli sijoitettu Loviisaan, päällikkönä majuri von Zelow. Se pysyi hengissä pari vuotta.

Suuripiirteisestä sotasuunnitelmasta ei ollut hyötyä, kun upseeristo ryhtyi heti sodan alussa vehkeilemään kuningasta vastaan. Kyminjoella käytiin laimeata asemasotaa ja laivasto näytteli sotatoimissa nyt ensi kerran pääosaa. Venäläiset ottivat maalla aloitteen ja hyökkäsivät Savoan. Vaikka Sprengtporten ei enää itse ollutkaan sotatoimia johtamassa, hänen kouluttamansa Savon prikaati aiheutti Porrassalmen, Parkuinmäen ja Laitaatsillan taisteluissa viholliselle tappioita, niin että tämä Savon suunnalla vetäytyi rajan taa. Kyminjoella kuningas saavutti Utissa voiton. Taisteltiin myös Kaipiaisissa, Parta- ja Kärnäkoskella ja Valkealassa ja solmittiin vihdoon rauha Värälässä, voittamatta mutta myöskään menettämättä maata.

Henkirakuunain päällikkönä toimi sodan aikana eversti Lejonhjelrn, Uudenmaan-Hämeen rakuunoissa everstiluutnantti Ehrnrooth. Heti sodan päätyttyä tähän tehtävään tuli myöhemmin eteväksi prikaatinpäälliköksi tunnettu eversti Sandels. Kyminkartanon ratsukomppaniaa johti kapteeni von Fieandt.

8. Suomen sota 1808—09

Kustaa III sodan päätyttyä Suomen sotaväessä tehtiin 1791 vähäisiä muutoksia. Ratsuväen osalta oli huomattu, että lisääntynyt tulivoima ja aselajille epäedullinen maasto sekä heikko hevosaines ja puutteelliset huoltomahdollisuudet eivät suosineet sen käyttöä. Vielä Kaarle XII:n

aikana ratsuväki oli näytellyt pääosaa itärajan puolustuksessa ja erityisesti Inkerissä käydyissä kahakoissa. Koulutus oli kuitenkin ratsutilajijärjestelmän puitteissa vaikea järjestää, mikä koitui haitaksi nimenomaan ratsuväelle. Organisaation vanhetessa ja päällystön muuttuessa yhä enemmän maanviljelijöiksi mukavuudenhalu johti siihen, että harjoitukset ja leirikokoukset mielellään peruutettiin, jos vähäinkin este ilmaantui.

Henkirakuunarykmentti jalkautettiin. Sen eteläinen pataljoona liitettiin Turun ja pohjoinen Porin rykmenttiin. Myös Uudenmaan-Hämeen rakuunarykmentti jalkautettiin; sen hämäläinen osa liitettiin Hämeenlinnan rykmenttiin, samoin sen 3. eli jääkäripataljoona. Kuitenkin jo 1792 tehtiin Uudenmaan jääkärien kaksi komppaniaa, Helsingin ja Porvoon, jälleen ratsastaviksi ja yhdistettiin Karjalan rakuunajoukkoon. Näin 1794 armeijassa oli ratsuväkeä vain Karjalan kevyet rakuunat, 16 upseeria, 10 aliupseeria, 4 soittajaa, 198 rakuunaa ja 83 varamiestä, sekä Uudenmaan kevyet rakuunat, vahvuudet vastaavasti 28—18—4—298—109. Uudenmaan rakuunajoukon päällikkönä toimi ajan 1793—1805 sittemmin niin tunnettu Kaarle Juhana Adlercreutz.

Nähtävästi ratsuväen vähyys kuitenkin arvelutti, koska Uudenmaan jääkäripataljoonan kaksi vielä jalan olevaa pataljoonaa muutettiin 1803 ratsastaviksi ja niihin liitettiin Karjalan rakuunajoukkoon aikanaan siirretyt komppaniat. Näin Uudenmaan rakuunajoukko tuli käsittämään 500 miestä, ja siihen siirtyi Kyminkartanon eskadronan 50 miestä.

Sodan aattona Suomen armeija jakaantui kolmeen prikaatiin, joista kaksi oli marssilla Kymijoelle ja tarkoitettu ottamaan venäläisten hyökkäys vastaan eteläisellä rantamaalla, kolmas keskittyi Savoan. Edelliseen ryhmään kuului Uudenmaan rakuunajoukko, jonka 275 varamiestä koostui Viaporiin, sekä Savon ryhmään Karjalan rakuunajoukko, jonka varamiehet olivat ratsutiloillaan. Komentajina oli edellisessä eversti von Wright, jälkimmäisessä eversti Christiernin. Sotatoimien jatkuessa armeijaan muodostettiin kaksi uutta prikaatia, 4. ja 5. Prikaati ja ennestäänkin vähäinen ratsuväki jaettiin eskadronittain tai eskadronaryhmittäin eri prikaateille. Ratsuväestä luonteensa mukaisena taisteluaselajina ei koko sodan aikana juuri voi puhua. Sen osuus rajoittui tiedustelu-tehtäviin, yhteyksien ottoon, varmistamisiin ja etäällä olevien maaston-

kohtien nopeaan haltuunottoon; edelleen sitä käytettiin tykistön ja kuormastojen suojana, ja se suoritti moitteettomasti kaikki sille annetut tehtävät. Kuuluisiksi tulivat tämän sodan aikana erilaiset sissi- ja vapaajoukot neuvokkaine johtajineen.

Samoin kuin ison- ja pikkuvihan aikana sekä Kustaa III:n sodassa kuului tsaarin armeijaan nytkin runsaasti ratsuväkeä. Suorastaan suosituksi tuli Grodnon husaareihin kuulunut eversti Kulnev.

Ratsuväen osuus taisteluissa ei silti suinkaan ollut vailla merkitystä. Pitkien perääntymismarssien aikana se suojaasi tehokkaasti pääjoukkoja, eikä tehtävä suinkaan ollut helppo ylivoimaisen venäläisen ratsuväen seurattessa kintereillä. Venäläisten tultua lyödyksi takaisin ja Suomen armeijan saavutettua eteläisimmät asemansa kesällä 1808 kuului 1. 2. ja 3. Prikaatiin yhteensä kahdeksan Uudenmaan rakuunain eskadroonaa (suhteessa 2—3—3), 4. ja 5. Prikaatiin kumpaankin vain kaksi Karjalan rakuunain eskadroonaa. Hevosaines oli kohtalaisen hyvää, mutta rehussaanti usein sattumanvaraista, hevoset kärsivät ajoittain nälkää, saattoivatpa kuollakin rehun puutteeseen. Armeijan uudelleen perääntyessä pohjoiseen ja rajan yli edelleen Ruotsiin jäi ratsuväen tehtäväksi jälleen perääntymisen suojaaminen. Ruotsin puolella jatkuivat taistelut vielä, kunnes Haminan rauha 17. 9. 1809 lopetti kaikki vihollisuudet. Von Döbelnin lausuessa Uumajassa hyvästit Ruotsissa taistelleille suomalaisille istui satulassa vielä 80 Karjalan rakuunaa.

SUOMEN RATSUVÄEN JOUKKO-OSASTOT

perustamisvuosijärjestyksessä

n

- 1555 **Aatellisipusto**, rykmenttien perustamisen jälkeenkin erillinen yksikkö 1721 asti.
- 1634 **Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänin ratsuväkirykmentti**, alkumuoto vuodelta 1625, organisoitiin 1634:n hallitusmuodon perusteella 1636. Jou-
tui Kaarle XII:n sodissa sotavankeuteen Perevolotšnassa 1709. Muodos-
tettiin uudestaan kahdennusrykmentistä 1710. Nimi muuttui 1721 Uu-
denmaan ja Hämeenlinnan läänin rakuunarykmentiksi.
- 1634 **Turun ja Porin läänin ratsuväkirykmentti**, alkumuoto vuodelta 1625,
organisoitiin 1634:n hallitusmuodon perusteella 1636. 1702 rykmenttiin
liitettiin kolmikasratsuväkipataljoona. Rykmentti täydennettiin kah-
dennusväellä 1710. Nimi muuttui 1721 Henkirakuunarykmentiksi.

- 1634 (Viipurin eli) Karjalan ratsuväkirykmentti, johon myös Savon ratsu-
miehet kuuluivat ja jota varsinkin myöhemmin kutsuttiin myös Savon-
linnan ja Viipurin läänin ratsuväkirykmentiksi. Alkumuoto vuodelta
1625. Organisoitiin hallitusmuodon 1634 perusteella 1636. Hajoitettiin
1721, muodostettiin uudestaan nimellä Karjalan rakuunaeskadroona.
- 1644 (Suomen eli) Viipurin rakuunat, hajoitettiin 1679. Tunnettiin myös ko-
mentajien nimillä Berndesin, Rosenin, Tauben tai Budbergin rakuunat.
Värvätty.
- 1655 (Georg von) Schwengelmin rakuunat, hajoitettiin 1660. Värvätty.
- 1657 (Kustaa) Hornin henkirakuunat. Värvätty Viipurin, Mikkelin, Uuden-
maan ja Turun lääneistä. Sulautui nähtävästi muihin värvättyihin jouk-
koihin.
- 1665 Karjalan rakuunarykmentti eli Burghausenin "musta" rykmentti ha-
joitettiin 1680. Värvätty.
- 1686 Karjalan (maa)rakuunaeskadroona. Joutui Poltavassa sotavankeuteen
1709, jäljelle jäänyt osa liitettiin Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänin
ratsuväkirykmenttiin. Muodostettiin uudelleen 1710, lakkautettiin 1721.
Värvätty.
- 1700 Turun, Uudenmaan ja Viipurin läänin kolmikasratsuväkirykmentti,
Kolmikkaat liitettiin 1701 varsinaiseen rykmenttiinsä (Hämeen—Uu-
denmaan) tai kahdennusrykmenttiin (Viipurin—Karjalan); turkulais-
osa liitettiin 1702 Turun läänin kolmikasratsuväkipataljoonaan, joka
1710 liitettiin varsinaiseen rykmenttiin.
- 1700 Turun ja Porin läänin kahdennusratsuväkirykmentti, joutui Narvan
luovutuksessa 1704 sotavankeuteen. Ratsutilalliset saivat 1706 käskyn
asettaa uudet kolmikkaat, ja 1710 täydentää varsinaisen rykmentin, jol-
loin kahdennusrykmentti lakkasi.
- 1700 Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänin kahdennusratsuväkirykmentti,
muodostettiin varsinaiseksi rykmentiksi 1710 Venäjällä tuhoutuneen ja
vangiksi joutuneen tilalle.
- 1700 Viipurin eli Karjalan kahdennusratsuväkirykmentti, muodostettiin
1710 varsinaiseksi rykmentiksi.
- 1700 Pohjanmaan säätyläisrakuunakomppania, lähetettiin 1701 täydennyk-
senä Itämerenmaihin, tuhoutui siellä "totaliteter".
- 1721 Henkirakuunarykmentti, entinen Turun ja Porin läänin ratsuväkiryk-
mentti. Jalkautettiin 1791, 4 eskadroonaa Turun, 4 Porin jv-rykment-
tiin. Lakkautettiin 1809.
- 1721 Uudenmaan ja Hämeenlinnan läänin rakuunarykmentti, entinen Hä-
meenlinnan ja Uudenmaan läänin ratsuväkirykmentti, jalkautettiin
1791 osin, 4 komppaniaa Hämeen, 2 Uudenmaan jv-rykmentteihin, 2
komppaniaa jäi ratsain nimellä Uudenmaan kevyt rakuunajoukko. Uu-
denmaan rykmenttiin siirretyt tehtiin 1803 jälleen ratsastaviksi. 1805
muodostettiin kokonaan ratsastavaksi, 8 eskadroonaa nimellä Uuden-
maan rakuunajoukko. Lakkautettiin 1809.
- 1721 Karjalan rakuunaeskadroona, entinen (Viipurin eli) Karjalan ratsuvä-
kirykmentti. Nimeksi 1731 Karjalan rakuunarykmentti, 1743 Karjalan
rakuunaeskadroona (2 savolaista komppaniaa), 1778 Karjalan kevyt ra-
kuunarykmentti. Lakkautettiin 1809.

SUOMEN RATSUVÄEN PÄÄLLIKÖITÄ

(Nimet alkuperäisessä kirjoitusasussa)

Turun ja Porin läänin ratsuväkirykmentti

Gustaf Horn 1625—32; Hendrik Eckholtz 1632—35; Thure Bjelke 1635—41; Johan Wittenberg 1641—49; Gustaf Kurck 1649—58; Fabian Berndes 1658—64; Carl Ahrensdorf 1664—73; Berndt Otto Liewen 1673—95; Bernhard Reh binder 1695—1701; Gustaf Enesköld 1701; Joh. Aug. Mejerfelt 1702—04; Gustaf Enesköld 1704—09; Reinhold Joh. de la Barre

Henkirakuunarykmentti

Nils Gyllenstierna 1721—23; Filip Örnstedt 1723—40; Robert Muhl 1740—80; Otto Herm. v. Stahlen 1760—61; Augustin Ehrens v ärd 1761—72; Fredr. Carl v. Dohna 1772—76; Magn. Wilh. Armfelt 1776—81; And. Lejonhjelm 1781—91.

Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänin ratsuväkirykmentti

Ake Tott 1625—32; Torsten Ståhlhandske 1632—44; Henrik Horn 1644—56; Johan Galle 1656—69; Klaus Uggla 1669—; Baranoff (Mankellilla vain nimi; Ramsaylla — vrt. lähdeluettelo sivulla ??? — Gotthard Fredrik Baranoff, mutta Turun ja Porin ratsurykmentti 1676, ja Klaus Johan 1677, kumpikin Tanskan sodan aikana); Otto Weilingk 1678—87; Johan Ribbing 1687—1700 Ad. Mgn. Klinsporre 1700—01; Didr. Fredr. Patkull, 1701—06; Anders Torstenson 1707—09; And. Erich Ramsay 1709—13; Reinhold Joh. de la Barre 1713—21.

Uudenmaan ja Hämeenlinnan läänin rakuunarykmentti

Reinh. Joh. de la Barre 1721—24; Axel Erik Roos 1725—28; Karl Henr. Wrangell 1728—39; Joh. Carl Ramsay 1739—42; Gustaf Gyntherfelt 1743—46; Lars Akerhjelm 1546—69; Herman Fleming 1759—62; Gust. Crispin Jernfeltz 1762—67; Casimir Lewenhaupt 1768—69; Jak. Magn. Sprengtporten 1769—72; Johan v. Schwartz 1772—76; Erik Johan Stjernvall 1776—77; Georg Gustaf Wrangell 1777—79; Robert Montgommery 1779—91.

Uudenmaan kevyt rakuunajoukko

Robert Montgommery 1791—93

Uudenmaan rakuunajoukko

(sekundchef) Carl Johan Adlercreutz 1793—1805; Gustaf Fredr. v. Wright 1805—09.

(Viipurin eli) Karjalan ratsuväkirykmentti jota kutsuttiin myös Savonlinnan

ja Viipurin läänin ratsuväkirykmentiksi
Otto Yxkull 1632—48; Berndt Taube 1648; Erik Kruse 1648—1660; Erik Pistolehjelm 1660; Odert Hastfer 1676; Berndt Mellin 1676—82; Fritz Wachtmeister 1682; Hans Hend. Reh binder 1695—1700; Herman Johan Burghausen 1702—1708; Hertzfeld 1708—09; Karl Gustaf Armfelt 1709; Jacob Danielson 1709—14; Berndt Wilh. Reh binder 1719—21.

Karjalan rakuunaeskadroona

Berndt Wilh. Reh binder 1721—22; Georg Albr. Stockman 1724—26; Gotth. W. Marks v. Württemberg 1726—31.

Karjalan kevyt rakuunarykmentti

Goth. W. Marks v. Württemberg 1731—39; Georg Fredr. Brandenburg 1739—41; Karl Henrik Sprengtporten 1741—43.

Karjalan rakuunaeskadroona

1743—78

Kristian Sahlo 1743—44; (virka avoinna 1745—46) Märten Depong 1747; Fredrik Akerhjelm 1747—61; Otto Karl Furumarck 1761—62; Lars Glansenstierna 1762—65; Otto Krister Boije 1765—66; Karl Gustaf von Qvillfelt 1766—67; Fredrik Anders Jägerhorn 1767—71; Karl Henrik Furumark 1771—78.

Karjalan kevyt rakuunarykmentti

Karl Henrik Furumark 1778—80; Sten Kasimir Lewenhaupt 1780—81; Karl Gustaf Ehrnrooth 1781—89; Johan August Sandels 1790—95; Adolf Ludvig Christiernin 1795—1810.

(Suomen eli) Viipurin läänin rakuunat

Fabian Berndes 1644—58; Didrik v. Rosen 1658—80; Berndt Taube 1660—75; Goth. Joh. v. Budberg 1675—79.

Karjalan maarakuunaeskadroona

Erik Grotenfelt 1686—1702; Bengt Fabian Zöge 1703—09; Johan Giertha (Hierta) 1711—21.

Karjalan rakuunarykmentti

eli Burghausenin "musta" rykmentti

Herman v. Burghausen 1665—76; A. L. v. Herzfelt 1677—79; G. v. Knorring 1679—80.

Georg von Schwengelmin rakuunat

Georg von Schwengelm 1655—60.

Turun, Uudenmaan ja Viipurin läänin kolmikasratsuväkirykmentti

Karl Magnus Rehbinder 1700—01.

Turun ja Porin läänin kahdennusratsuväkirykmentti

C. J. Wrangell 1700—1703; Carl Morath 1703—04; Johan v. Berends 1704—06

Hämeenlinnan ja Uudenmaan läänin kahdennusratsuväkirykmentti

Anders Erikh Ramsay 1700—09.

Viipurin eli Karjalan kahdennusratsuväkirykmentti

A. G. Mühl 1700—; Odert Reinhold von Essen; Karl Gustaf Armfelt 1707—09; Jakob Danielson 1709—10.

Suomen Säätyläsrakuunapataljoona

Stefan Fredrik von Knorring 1700—1706; Arvid Johan von Berg 1706—1708

Aatellislipusto

(n. 1555—1714)

Päällystö usein yhteinen Ruotsin vastaavan lipusto-osan kanssa; viimeinen päällikkö Napuella vangiksi joutunut Clas Munck of Fulkila.

**II KARJALAN RATSUJÄÄKÄRIRYKMENTTI
— HÄMEEN RATSURYKMENTTI —
HÄMEEN RATSUJÄÄKÄRIPATALJOONA**

(Aapo Savolainen)

1. Yleistä

Haettaessa Hämeen ratsumiesten lähtökohtaa itsenäisen Suomen puolustuslaitoksessa on tutkimukset ulotettava Saksan kamaralle Kuninkaalliseen Preussin Jääkäripataljoona 27:ään. Jo vuonna 1915 pataljoonan komentajan, majuri Bayerin ilmeisenä pyrkimyksenä oli Ausbildungstruppe Lockstedtin perustamista harkittaessa muodostaa pataljoonasta, mikäli mahdollista, kaikki maavoimien aselajit käsittävä erillisosasto. Näin se aikanaan olisi ollut kaaderina tulevan itsenäisen Suomen koko armeijalle.

Suunnitelmaa ei sellaisenaan kuitenkaan koskaan toteutettu. Saksalaisilla oli puutteita, jotka vaikeuttivat heitä omienkin suunnitelmiansa toteuttamisessa. Kun Saksan sotaministeriö lisäksi suhtautui ynsästi suomalaispataljoonaan, oli koulutushenkilöstön sekä kalusto- ja välineistöpuutteen vuoksi mahdotonta toteuttaa siinä vaiheessa organisaatiomuutoksia. Hevospula lienee ollut syynä siihen, ettei pataljoonan ratsastusosastoa perustettu vielä vuonna 1915. Talvella 1916 saatiin hevosia sen verran, että voitiin antaa ratsastuskoulutusta Lockstedtissa päällystölle ja tykistölle.

Sodankäynnin jähmetyttyä asemasodaksi joutui Saksan ratsuväkikin osallistumaan siihen jalan. Oli näin ollen varsin luonnollista, ettei suomalaisille annettu tätä aselajia. Jääkäripataljoonan käyttösuunnitelman rajoittui tällöin vielä Saksan itärintamaan, jossa ei ainakaan näihin aikoihin suunniteltu suoritettavaksi etäälle ulottuvia offensiiveja.

2. Abteilung Jäger zu Pferde ¹⁾

Venäjän vallankumouksen jälkeen keväällä 1917 tilanne kuitenkin muuttui jääkäripataljoonankin osalta. Kaukonäköisimmät johtajat aavis-

¹⁾ LAUERMA MATTI Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27. Porvoo 1966. S 554—824

tivat jo tällöin, että sen käyttömahdollisuudet saattaisivat laajentua lähiaikoina. Kotimaassa odottavan tehtävän vaatimukset antoivat aiheen pataljoonan organisaation kehittämiseksi. Kesän ja alkusyksyn aikana järjestettiin viesti- ja ratsulähetikkoulutus, joka johti syksyllä 1917 kahden erillisen osaston perustamiseen. Nämä osastot edustivat viesti- ja ratsuväkiaseleja.

Libaussa vahvistettiin 21. 7. 1917 pataljoonan uusi koulutusohjelma, johon sisältyi mm ratsulähetikkoulutuksen antaminen noin 30 ryhmänjohtajalle ja jääkärille. 1. 9. 1917 tämä "Meldereiterkursus" sai oman majoituspaikkansa varsinaisten kasarmien ulkopuolelta sotavoimien hallussa olevasta talosta Herrenstrassen varrelta. Zugführerit ja gruppenführerit, eli kuten jälkimmäistä sanottiin, berittführerit, asuivat eri puolilla kaupunkia yksityisasunnoissa. Tallit olivat toistaiseksi yhteiset patterin kanssa.

Lokakuun 2. päivänä 1917 ratsuväkiosasto muodostettiin virallisesti yksiköksi, ja se sai nimekseen "Abteilung Jäger zu Pferde, Königlich Preussisches Jäger-Bataillon Nr 27"). Erotukseksi muista jääkäreistä osaston henkilöstö sai jouluna 1917 oikeuden käyttää ratsujääkärin ("Jäger zu Pferde") nimeä ja 3. (Königsbergin) Ratsujääkärirykmentin värejä, vihreää ja keltaista. Lakkia kiertävä keltainen reunusnauha oli korkeavartisten saappaiden ja kannusten ohella ratsujääkärien erikoistunnuksena. Eräät ulkoasustaan huolehtineet ratsujääkärit hankkivat omilla varoillaan lisäksi ratsujääkärin asetakin ja kypärän. Huollollisesti ratsujääkäriosasto oli alistettu jääkäripataljoonan 1.komppanialle.

Ratsujääkäriosastoon siirrettiin jääkäreitä pataljoonan eri yksiköistä. Vahvuus oli aluksi 24, myöhemmin 36 suomalaista. Kiihokkeena osastoon pyrkivillä mainitaan olleen ratsuväkeä vanhastaan ympäröinyt ylimyksellisyyden ja romantiikan sädekehä, joka houkutteli erityisesti varakkaiden pääkaupunkilaiskotien vesoja. Eräiden näistä kerrotaan tehneen tehokasta katumusta jouduttuaan omakohtaisesti toteamaan, että

¹⁾ Ratsujääkärit pitivät syyskuun 1. päivää ratsuväkiosaston perustamispäivänä. Todistuksena tästä on Karjalan Ratsujääkärirykmentin pky 1./9 1918 1 §: "Tänään on vuosi siitä kuin Karjalan Ratsujääkäri-Rykmentti perustettiin Saksassa. Vuospäivän johdosta on Rykmentillä maanantaina 2/9-18. palveluksesta vapaata (paitsi tallipalveluksesta) ja alkavat Eskadroonain väliset kilpailut klo 1,30 ip. harjoituskentällä".

ratsumiehen päiväohjelmaan sisältyi paljon sellaista, josta romantiikka ja ylimykselliset eleet olivat kaukana. Enemmistö pysyi kuitenkin uskolisena uudelle aselajilleen. Koulusivistykseltään ratsujääkäreistä oli 26 vähintään keskikoulun käyneitä ja 10 kansakoulun tai osittaisen keskikoulun käyneitä. Kahden ratsujääkärin nimeä koristi aatelineen etuliite (P—E von Bonsdorff ja H af Forselles; kolmas aatelismies joukossa oli Åke Wahren). Kun vielä todetaan, että joukkoon kuuluivat maineikkaat etappijääkärit, zugführer Sven Weckström ja gruppenführer Ilmari Relander sekä ensimmäinen rautaristillä palkittu jääkäri, gruppenführer Erik Wasenius, täytyy myöntää, ettei ratsujääkäriosastolta puuttunut perinteellistä artistokraattisen valiojoukon sävyä.

Ratsujääkäriosaston saksalaiseksi johtajaksi määrättiin luutnantti Paul Sievert jääkäripataljoonan patterista. Hänestä sanottiin, ”ettei hän tykkimiehenä koskaan ollut ratsastanut hurjaa atakia eikä itse ratsastuksen jalossa taidossa ollut voittamaton”. Osasto sai kuitenkin pian koulutusupseerikseen sijaisupseeri Karl Schindlerin, joka hyvin korvasi sen mitä päälliköltä puuttui ratsumiestaidosta. Schindler oli vanha keisarillinen ulaani — viimeksi musta rakuuna — joka oli kaartin rakuunarykmentin vahtimestarina osallistunut vuoden 1914 liikuntasotaan länsirintamalla. Hänestä sanottiin, että hän oli karskin melkein pä julman näköinen ja hänellä oli ääni, jolla olisi voinut komentaa neliöpenin kulman alalle hajaantunutta ratsuväkidivisioonaa. Osaston suomalaisena johtajana toimi 2.konekiväärikomppaniasta siirretty zugführer Paul Ljungberg, joka oli urhoollinen sotilas, taitava ratsastaja ja erinomainen esimies. Hänen apulaisekseen määrättiin edellä mainittu Simon kahakassa kunnostautunut ja Suomesta juuri palannut zugführer Sven Weckström. Osaston vahtimestarina (vääpelinä) toimi berittführer Waldemar Falkenberg ja rehumestarina berittführer Åke Wahren. Ryhmänjohtajien tehtävistä huolehtivat Per von Bonsdorff, Thure Brommels, Herbert af Forselles, Wolde Oppman (Oinonen), Ilmari Relander, Antero Svensson, Leonard Skarp, Erik Wasenius ja Väinö Ilvån. Eläinlääkinnästä vastasi sivutoimenaan pataljoonassa palvellut eläinlääkintäupseeri Jussi Talvitie.¹⁾

¹⁾ ILVAN VAINÖ Ratsujääkäriosasto (Jääkäri-invalidi 1934)

Osaston ratsuhevoset olivat enimmäkseen hevossairaaloista siirrettyjä toipilaita. Erityisen hyviä ne eivät olleet ja useita niistä vaivasi kapi. Kun lisäksi rehusta ja oljista oli huutava puute, vaati ratsujen pitäminen edes auttavan palveluskelpoisina ratsujääkäreiltä runsaasti työtä ja huolenpitoa.

Erikoisaseekseen ratsujääkärit saivat neljättä metriä pitkän peitsen. Miekka oli poistettu jo huhtikuussa 1916 saksalaisen ratsuväen aseistuksesta, ja niin jäivät suomalaisetkin hartaista unelmistaan huolimatta ilman miekkaa. Kivääri vaihdettiin karpiiniin.

Ratsujääkäriosastoon kuuluvien ratsuväkikoulutus oli aloitettu jo 26. 7. 1917 alkaneella ratsulähettikurssilla. Opetus oli perusteellista ja palvelusaikaa kertyi päivittäin 12—13 tuntia, joista kaksi käytettiin ratsastukseen. Aluksi koulutusta annettiin kurssilla vain kahtena päivänä viikossa, mutta jo 2. 8. alkaen joka päivä. Elokuun puolivälissä kurssi siirrettiin patterin yhteyteen, ja tällöin se sai suomalaiseksi johtajakseen edellä mainitun zugführer Ljungbergin. Luutnantti Siewert tuli kurssin saksalaiseksi johtajaksi elokuun lopulla jääden sitten ratsujääkäriosaston johtajaksi.

Ratsuväkikoulutuksen keskeisen osan muodosti ratsastuksen opetus. Monenlaisia kommelluksia sattui, kun ratsut olivat melko huonoja ja osaksi juonikkaitakin sekä monet jääkärit taas hevosiin jokseenkin tottumattomia. Tallipalveluksen sekä koulu- ja maastoratsastuksen lisäksi tulivat ohjelmaan aikanaan myös hippologia, peitsiharjoitukset sekä ratsuväen taistelu- ja tiedustelukoulutus. Teoreettisesta ratsuväkitaktiikan opetuksesta vastasi sijaisupseeri Schindler, joka säännöllisesti aloitti luentonsa komealla, joskin jo hieman vanhentuneeksi käyneellä toteamuksella "Taktik ist erstens — Ranreiten, zweitens — Ranreiten und drittens — Ranreiten" ("Taktiikka on ensiksi ratsastamista vihollisen kimppuun, toiseksi ratsastamista vihollisen kimppuun ja kolmanneksi ratsastamista vihollisen kimppuun") ja siirtyi sitten kertomaan omia yllepeitä ratsumiehen muistojaan vuoden 1914 liikuntasodan päiviltä. Käytännöllistä koulutusta saatiin myös pataljoonan taistelu- ja sotaharjoituksissa. Saksalaisella perusteellisudella hoidettu tallipalvelus ja satulavarusteiden kunnossapito teki ratsujääkärien palveluksen varsin raskaaksi, mutta tässä pienessä joukossa vallinnut voimakas innostus ja aselajihenki auttoivat sen vaikeuksien yli.

Kaikkesta päättäen ratsujääkäriosastosta kehittyi hyvän kurin ja reippaan sotilashengen omaksunut yhtenäinen joukko. Sitä todistavat myös joululahjaksi saadut ratsujääkäri-arvo ja virkapuku. Kun jääkäripataljoonaa ei enää lähetetty rintamalle, ei ratsujääkäriosastokaan saanut rintamakokemusta ratsuväkenä. Kotiinpaluun hetkellä voitiin todeta, että ratsujääkäriosasto oli ollut koossa vain lyhyen ajan, joka kuitenkin oli ollut täynnä toimintaa, intoa ja vauhtia. Osastoa kotimaassa odottavat tehtävät oli myös päätetty suorittaa ratsuväkenä, ja ratsujääkärit kantoivat laivaan täydet ratsumiehen varusteet, peistä ja satulaa myöten. Vain hevoset jätettiin Libauhun, vastahakoisesti nekin.

3. Karjalan Ratsujääkärirykmentti Vapaussodassa

Jääkärien pääjoukon kotimatka, joka oli alkanut 14. 2. 1918, päättyi 11 vuorokautta kestäneen laivamatkan jälkeen 25. 2. 1918 kuljetusalusten saavuttua Vaasaan. Seuraavana päivänä kaupungilla pidettyyn jääkäripataljoonan juhlaparaatiin ratsujääkäriosasto osallistui viimeisen kerran koossa. Vaasasta osasto siirrettiin heti paraatin jälkeen Seinäjoelle, missä osa ratsujääkäreistä määrättiin jäämään siellä olleisiin Uudenmaan rakuunoihin. Ratsumestari Sven Weckström sai määräyksen lähteä ratsujääkäreiden pääosan kanssa Joensuuhun perustamaan voimaan tulleen asevelvollisuuslain nojalla ratsuväkirykmentin, jonka nimeksi tulisi Karjalan Ratsujääkäriykmentti. Kun Jääkäripataljoona 27:n ratsujääkäriosaston henkilöstön pääosa muodosti perustettavan rykmentin rungon, voidaan Karjalan Ratsujääkäriykmenttiä perustellusti pitää sen jatkona.

Maaliskuun alussa ratsujääkärit, joita oli 16 upseeria, 1 eläinlääkintä-upseeri ja 10 aliupseeria, aloittivat ratsumestari Weckströmin johdolla rykmentin perustamisen. Joensuun suojeluskunnan ja paikallisten viranomaisten avustuksella saatiin Yhteiskoulu kasarmiksi sekä kirkon lähellä olevia makasiineja ja vajoja talleiksi.

Rykmentin kokoonpanoon tuli kuulua aluksi esikunta ja kaksi eskadroonaa, 1. ja 2.esk. Myöhemmin oli tarkoitus perustaa 3. ja 4.esk. Rykmentin perustaja ratsumestari Sven Weckström oli sen ensimmäinen komentaja. Adjutantiksi määrättiin kornetti A Indola ja talouspäälli-

köksi metsänhoitaja Lyytikäinen. 1.eskadroonan päälliköksi tuli luutnantti Ilmari Relander ja 2.eskadroonan luutnantti Leonard Skarp. Viikko edellisiä myöhemmin perustettiin 3.eskadroona, ja sen päälliköksi tuli luutnantti Wolde Oinonen. Luutnantti Erkki Raappanan tehtävänä oli 4.eskadroonan perustaminen.

Rykmentin ensimmäiset miehet olivat vapaaehtoisia Suomen eri osista, asevelvollisuuskutsuntojen kautta saapuneita sekä suojeluskunnasta ja jalkaväestä siirtyneitä. Miehistön pääosa oli Joensuun ja Nurmeksen ympäristöistä sekä Liperin pitäjistä, pienikokoisia, alussa hieinan haluttomilta vaikuttavia, mutta myöhemmin terhakoita ratsujääkärin alkuja.

Ensimmäiset 50 hevosta rykmentti sai konsulentti Brotheruksen johtaman toimikunnan ostamina. Ne olivat hyviä ja sitkeitä karjalaishevosia, tosin yhtä tottumattomia kantamaan ratsastajaa kuin miehetkin käyttämään aseita. Myöhemmin saapui lisää sotasaaliiksi saatuja kasakaratsuja, joista suuri osa täytyi kuitenkin heti lähettää kapisairaalaan. Satuloita oli Seinäjoelta lähdettäessä saatu mukaan hiukan yli sata kappaletta.

Sitä mukaa kuin miehiä, hevosia, aseita ja varusteita saapui, perustettiin ryhmä, joukkue, eskadroona toisensa jälkeen. Joukko alkoi saada myös sotaväen ulkonäön, kun kaupungit rouvat ryhtyivät kokardien, olkalappujen ja lipun neulontaan. Huhtikuun alussa Karjalan ratsujääkärirykmentti oli jo kolmieskadroonainen vahvuuden ollessa 400 miestä ja 350 hevosta.

Rykmentin perustaminen ei sujunut vaikeuksista. Eräänä maaliskuun päivänä todettiin kutsunnan kautta otetuista 71 miehen karanneen. Alustava tutkimus osoitti karkulaisten lähteneen jalan Taipaleen ja Liperin tietä pitkin. Varmuudella ei tiedetty, oliko heillä aseita mukanaan. Jotta karkulaiset saataisiin kiinni nopeasti ja varmasti, lähti rykmentin komentaja upseereista ja aliupseereista kootun, keihäillä ja pistooleilla varustetun, noin 30-miehisen osaston kanssa ratsain takaa-ajamaan heitä. Ylämyllyn tienhaarassa, missä tie harautuu Taipaleeseen ja Liperiin, saatiin kiinni ensimmäiset karkurit. Liperin ja Taipaleen teille jakautuneina jatkettiin takaa-ajoa ja karkuri toisensa jälkeen pidätettiin, kuka tiellä kulkevaan heinäkuormaan kätkeytyneenä, kuka keskellä korpea

olevan mökin ruokapöydästä. Komentajan suoritettua kokoontumispaikassa tarkastuksen hän totesi, että yksi ainoa oli päässyt pakenemaan. Äänettöminä ja hyvässä järjestyksessä pakolaiset palasivat Joensuuhun.

Seuraavana päivänä suoritettussa tutkimuksessa ilmeni, että karkaaminen oli muutamien kiihottajien aikaansaama, ja miehet olivat herkkäuskoisuudessaan menneet ansaan. Yksimielisesti he pyysivät päästä palvelukseen Karjalan Ratsujääkärirykmenttiin ja lupasivat uskollisella palveluksella korvata hairahduksensa. Kun he kiven kovaan väittivät, että saamansa kokemuksen perusteella he tahtovat päästä ratsuväkeen, jossa on tinkimätön komento ja reipas "meininki", niin heidän pyyntöönsä päätettiin suostua. Olivathan he oikeastaan antaneet näytteen ripeydestään, sillä parhaat miehet olivat taivaltaneet jalkaisin noin 50 km yhdessä iltapäivässä silti osoittamatta edes huomattavampia väsymyksen merkkejä. Kaupunkilaiset, jotka huolehtivat erittäin myötmielisesti rykmentistään, esittivät huolestumisensa päätöksen johdosta, mutta myöhemmät vaiheet osoittivat, että komentajan ratkaisu oli täysin oikea. ¹⁾

Kuumeisella kiireellä tapahtuneen perustamisen rinnalla rykmentistä pyrittiin kouluttamaan sotakelpoinen joukko, johon oli juurrutettava sotilaallinen kuri, velvollisuudentunto ja taisteluhenki. Mutta ratsu- miestä ei tehdäkään muutamassa päivässä. Onneksi useimmat kutsunnasta saapuneista miehistä olivat jo ennestään tottuneet hevosten hoitoon ja käsittelyyn. Aikaa ei kuitenkaan haaskattu turhaan. Palvelus alkoi kaikille aamulla klo 5 ja päättyi vasta myöhään illalla. Kaikessa toiminnassa tuntui komentajan henkilökohtainen ote. Harjoituskenttinä olivat Pielisjoen jää, tori ja ravirata. Erityisen raskaita harjoitukset olivat hevosille, sillä miesten huomattavasti hevosia suurempi lukumäärä aiheutti näille kaksinkertaisen ohjelman.

Noin puolitoista kuukautta kestäneen perustamis- ja koulutuskauden jälkeen rykmentti sai huhtikuun puolessa välissä käskyn rintamalle lähdöstä. Ratsujääkärit vannoivat valan isänmaalle, ja keskityskuljetukset rautateitse voitiin aloittaa.

Koska Karjalan rintamalla oli vähän ratsuväkeä, ja sitä kaivattiin kipeästi rintaman eri osissa, käytettiin ratsujääkärirykmenttiä perus-

¹⁾ LYYTIKAINEN E A Ratsujääkäriin muistelmia (Jääkäri-invalidi 1934)

yksiköittäin. Huhtikuun 17. päivänä keskitettiin 1. esk. Rautuun, jonne rykmentin esikunta myös siirtyi seuraavana päivänä. 2. esk. keskitettiin 19. 4. Rahikkalaan ja 3. esk. 25. 4. samaan paikkaan. 4. esk., joka näihin aikoihin perustettiin Joensuussa viimeisenä, määrättiin täydennyseskadroonaksi.

Raudussa 1. esk. alistettiin eversti Ausfeldin ryhmälle, ja se jatkoi välittömästi Valkjärvelle, missä siihen liitettiin ryhmä Ausfeldiin kuulunut esk. Weckman. — Ryhmä Ausfeldin tehtävänä oli hyökätä Terijoelle, Inoon ja Puumalaan, katkaista Viipurin—Pietarin rautatie ja estää siten vihollisen pakeneminen Viipurista Venäjälle. Vahvennetun 1. esk:n tuli pieniin osastoihin jaettuna tiedustella laajalla alueella ja antaa viholliselle yllättäviä iskuja. Näin se joutui toimimaan sekä rintamassa että sivustoilla ja vihollisen selustassa.

Ryhmä Ausfeldiin kuuluvalla, majuri Elfvengrenin osastolle alistettuna 1. esk. sai tulikasteensa Kivennavan taistelussa. Sen jälkeen se osallistui Inon valtauksen, missä 800 miehen vahvuinen venäläinen miehitysjoukko pakotettiin antautumaan. Tämän jälkeen esdakroona sai tehtäväkseen kiireellisesti katkaista Viipurista Kannaksen länsiosaa pakenevan vihollisen tie. Nopean marssin jälkeen eskadroona joutui Kaislahdessa 28. 4. veriseen taisteluun ylivoimaista ja epätoivoisen uhkarohkeaa vihollista vastaan. Kärsittyään raskaat tappiot eskadroona vetäytyi taistelusta, josta tuli sen viimeinen, kun sota kohta sen jälkeen päättyi. Eskadroona ol ikuitenkin ehtinyt suorittaa päätehtävänsä, vihollisen pysäyttämisen.

Pääosa ratsujääkäreistä, Rahikkalaan keskitetyt 2. ja 3. esk. alistettiin kenraalimajuri Wilkaman ryhmälle, jonka tehtävänä oli hyökätä Heinojoelta Viipuriin. Näiden eskadroonien osallistuminen varsinaiseen taistelutoimintaan oli vähäistä. Osaksi niitä käytettiin tärkeisiin tiedustelutehtäviin, mutta muuten ne toimivat ryhmä Wilkaman reservinä. Mainittakoon kuitenkin, että 2. esk. ryhmän vasemmalla sivustalla tiedustelu- ja varmistustehtävää suorittaessaan osallistui mm Kämärän ja Nuoraan taisteluihin. Lisäksi osa rykmentistä oli mukana Viipurin valtausoperaatiossa Säkijärven rintamalla.

Viipurin valtauksen jälkeen 1., 2. ja 3. esk. koottiin Johannekseen, josta rykmentti kuitenkin kohta jälleen hajotettiin varmistustehtäviin

eri puolille Karjalan Kannasta. Helsingissä toukokuun 16. päivän paraatissa Karjalan ratsujääkäreitä edustivat rykmentin lippu ja lippuosasto. Toukokuun lopulla Karjalan Ratsujääkärirykmentti koottiin vihdoin Lappeenrantaan.

4. Vapaussodan jälkeinen aika

Ensimmäinen Lappeenrannassa vietetty aika jäi lyhyeksi sillä jo elokuun alussa 1918 Karjalan Ratsujääkärirykmentti siirrettiin Kuopioon. Täällä aloitettiin koulutus maahan jääneen saksalaisen ratsuväen päällystön toimiessa asiantuntijoina. Saksalaisista kouluttajista mainittakoon luutnantti Günther Karabienerirykmentistä. Hän palveli 31. 8. 1918 saakka, jolloin hänen tilalleen saapui saman rykmentin ratsumestari Ehrenkrook. Aliupseereista olivat ulaanivahtimestarit Schwierezinski, Boldt ja Lenz mainittavimmat.

Karjalan Ratsujääkärirykmenttiin kuului Kuopiossa esikunta ja kolme eskadroonaa. Esikunnan vahvuudessa oli siihen aikaan myös alipäällystää ja miehistää. 1. ja 2.eskadroona olivat kiväärieskadroonia, kun sen sijaan 3.eskadroona oli konekiväärieskadroona. Rykmentin päiväkäskyssä 23. 8. 1918 mainitaan "voimasuhteen" olleen 15 upseeria, 60 aliupseeria ja miehistää 399 sekä 2 eläinlääkärää, 1 lääkäri ja 2 talousupseeria. Neljä päivää nuoremmissa vahvuusluettelossa on mainittu myös hevoset, joita rykmentin kirjoissa oli 555, tosin paikalla oli vain 415. Samassa luettelossa todetaan mm karanneiksi 7 miestä ja 5 hevosta.

Kuten edellä on mainittu vietti rykmentti ensimmäistä vuosipäiväänsä 1. 9. 1918 Jääkäripataljoona 27:n ratsujääkäriosaston perustamisen muistoksi. Samana päivänä rykmentin nimi muutettiin Karjalan Ratsujääkärirykmentti 2:ksi. Elokuussa oli suunniteltu siirtää rykmentti Viipurin, mutta jostain syystä se jäi toteuttamatta.

Lokakuun 1. päivä oli rykmentille merkittävä. Tällöin majuri Sven Weckström luovutti komentajan tehtävät everstiluutnantti V. G. B. von Hohenthalille. Uusi komentaja kohdisti päiväkäskyssä kiitoksen sanat rykmentin perustajalle: "Vastaanottaessani rykmentin saan lausua kiitoksen ja tunnustuksen Teille Herra majuri Weckström siitä kauniista isänmaallisesta työstä, jonka Te olette tehneet kokoonpannessanne Rat-

sujääkärirykmentin sotakelpoiseen kuntoon olosuhteissa, jotka olivat mitä epäsuotuisimmat. Lausun suruni siitä, että rykmentti kadottaa ensimmäisen v.t. komentajansa, joka niin suurella tarmokkuudella ja suurella innolla on toiminut Suomen armeijan hyväksi. Teidän työenne tulee aina olemaan rykmentin kiitollisessa muistossa. Toivon Teille menestystä ja onnea uudessa toiminnassanne, jossa Te myöskin tulette jatkamaan työtänne Suomen armeijan edistykseksi”.

Karjalan Ratsujääkärirykmentin toiminta Kuopiossa jäi lyhytaikaiseksi. Majuri Weckströmin luovutettua rykmentin everstiluutnantti von Hohenthalille, alkoi seuraavana päivänä, 2. 10. 1918, muutto Hämeenlinnaan. Lokakuun puoleenväliin mennessä rykmentti oli majoittunut Hämeenlinnassa Suomen kasarmille. Saman vuoden joulukuun 13. päivänä rykmentin nimi muutettiin Karjalan Ratsurykmentiksi, ja miehiä alettiin nimittää ratsumiehiksi. Tämäkään nimi ei jäänyt rykmentille pitkäaikaiseksi. 11. 3. 1919 se nimettiin uuden sijoituspaikkansa ja täydennysalueensa mukaan Hämeen Ratsurykmentiksi. Näin Hämeen Ratsurykmenttiin yhdistyivät sekä itä- että länsisuomalaiset ratsuväkiperinteet. Viipurissa perustettu rakuunarykmentti sai nimekseen Karjalan Ratsujääkärirykmentti. Hämeen Ratsurykmentin entisen nimen antaminen uudelle joukko-osastolle aiheutti ilmeisen erehdyksen, kun alkuperäisen Vapausotaan osallistuneen Karjalan Ratsujääkärirykmentin suoranainen jatkaja, Hämeen Ratsurykmentti, jäi ainoana sodassa olleista rykmenteistä ilman Vapaudenristiä.

Rykmentin siirtäminen Hämeenlinnaan ja nimenmuutos liittyivät uudelleenjärjestelyihin, joissa mm kuhunkin yhtymään tuli ratsuväkirykmentti. Siten 1.D:aan tuli kuulumaan Uudenmaan Rakuunarykmentti (URR), 2.D:aan Karjalan Ratsujääkärirykmentti (KRjR) ja 3. D:aan Hämeen Ratsurykmentti (HRR). Tämä järjestely ei tuntunut kuitenkaan onnistuneelta, varsinkin kun puuttui riittäviä edellytyksiä pienen aselajin jaetulle toiminnalle. Ohjesääntöjä ei ollut, eikä koulutuksen yhdenmukaistamiseksi ollut ohjaavaa ja organisoivaa elintä. Kuitenkin ratsuväen taktiikkaa pyrittiin kehittämään ajanmukaiseksi ja meikäläisiä olosuhteita vastaavaksi. Toisaalta jäätiin monesti kiinni vanhaan kaavaan ja seurattiin niitä suuntaviivoja, jotka olivat olleet vallitsevina ratsuväen koulutuksessa Euroopassa ennen I maailmanso-

taa. Etevien ja sodassa kokemusta saaneiden komentajien ja upseeriston johdolla saatettiin kuitenkin suuremmissa harjoituksissa orientoitua siihen omaperäiseen taktiikkaan, minkä meikäläinen maasto ja sodan antamat opetukset aselajille asettivat.

Jo vuonna 1920 todettiin ratsuväkiaselajin hajaorganisaatio tarkoitustaan vastaamattomaksi. Karjalan Ratsujääkärirykmentti lakkautettiin ja sen miehistö siirrettiin osin Hämeen Ratsurykmenttiin, osin Uudenmaan Rakuunarykmenttiin. Nämä taas otettiin pois divisioonilta ja yhdistettiin yhteisen johdon, Ratsuväkiprikaatin alaiseksi ja molemmat siirrettiin Lappeenrantaan. Hämeen Ratsurykmentin osalta siirto tapahtui 28.—31. päivinä elokuuta 1921. Rykmentin täydennysalueeksi jäi edelleen pääasiassa Häme, mutta sen lisäksi se sai miehiä myös Pohjois-Karjalasta ja Savosta. Myöhemmin miehiä oli rykmentissä kaikista sotilaspiireistä.

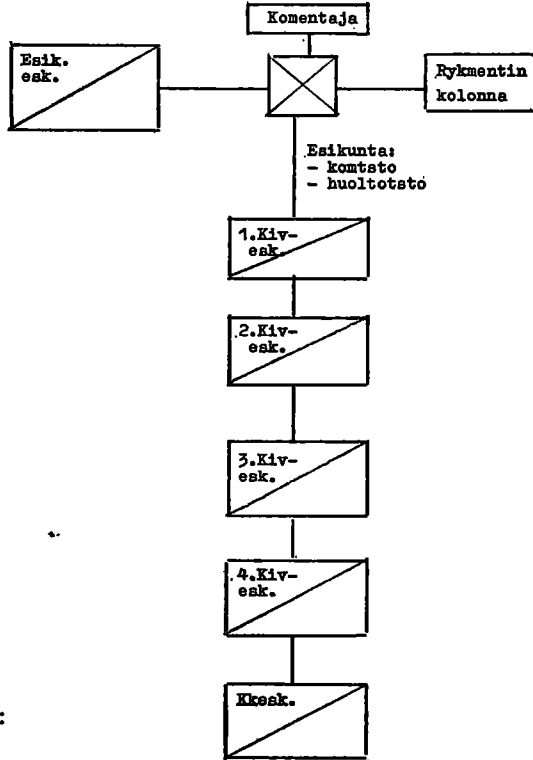
5. Hämeen Ratsurykmentti Lappeenrannassa

Ratsuväkiprikaatin sijoituspaikkana tuli aina Talvisotaan saakka olemaan Lappeenranta. Siellä saatiin aikaan kaivattu koulutuksen ja johdon keskittäminen sekä aloitettiin aselajin johdonmukainen kehittäminen ja yhtenäinen koulutus.

Kun rykmenttien luku oli supistunut kahteen, saatiin niiden organisaatiot nyt normaaleiksi. Rykmenttiin kuului neljä kiväärieskadroonaa eli sapelieskadroonaa, kuten niitä kutsuttiin Vapaussodan jälkeisinä aikoina, ja yksi konekiväärieskadroona. Myöhemmin niihin lisättiin nuorten hevosten kouluttamista varten vielä kantaeskadroonat, jotka sittemmin Remonttikoulun perustamisen yhteydessä hajoitettiin.

Ratsuväen ohjesäännön ensimmäisen osan (Rv.O.I) vahvisti sota- väen päällikkö vuonna 1938. Tämä ohjesääntö käsitteli puhtaasti ratsuväen koulutusta. Se oli perusteellinen ja pieniin yksityiskohtiin puuttuva ohjekirja, joka antoi koulutukselle selvän yhtenäisen linjan. Ennen kaikkea se oli muodollisen koulutuksen ohjesääntö, josta heijastuu se tinkimätön kuri, joka niihin aikoihin pyrittiin ratsumiehiin juurruttamaan. Vaikka ohjesääntö ilmestyikin niin myöhään kuin vuoden 1938 lopulla, siitä kuitenkin kuvastuu koko se uutera kasvatus- ja koulutus- työ, jota ratsuväkemme piirissä oli jo suoritettu.

Talvisotaan mennessä ratsuväkirykmentin organisaatio oli kehittynyt Ratsuväen ohjesäännön mukaan seuraavaksi:

Esikuntaeskadroona:

- komentojoukkue
- viestijoukkue
- toimitusjoukkue

Kiväärieskadroona:

- I joukkue
- II joukkue
- III joukkue
- komentoryhmä
- toimitusjoukkue

Kiväärijoukkue:

- komentoryhmä
- 1. ryhmä
- 2. ryhmä
- 3. ryhmä

Konekiväärieskadroona:

- I joukkue
- II joukkue
- III joukkue
- komentoryhmä
- toimitusjoukkue

Rykmentin kolonna:

- A-tarvikejoukkue
- I e-tarvikejoukkue
- II e-tarvikejoukkue
- toimitusjoukkue

Olosuhteet koulutuksen tehostamiselle olivat Lappeenrannassa hyvät. Majoitusolot olivat huomattavasti paremmat kuin Hämeenlinnassa. Samoin oli harjoitusmahdollisuuksien laita. Aivan kasarmin vieressä oli kuuluisa iso leirikenttä, eikä sen ajan ratsuväki, silloiset koulutusmenetelmät ja näkökohdat huomioonottaen, olisi voinut toivoa parempaa harjoitusmaastoa. Pääpaino pantiin siihen aikaan ”suljettuun harjoitukseen” ja tällä ”suljetulla harjoituksella ratsain” pyrittiin ennen kaikkea siihen, että yksiköt pystyivät ratsain nopeasti siirtymään muodostelmas- ta toiseen. Kaiken harjoittelun päämääränä oli hyvän kurin ja hengen, yhteenkuuluvuuden tunteen, reippauden ja rohkeuden luominen. Hyvän kurin ja hyvän hengen luomisessa hevoshuolto näytteli tärkeää osaa. Se että ratsumies oppi ensin huolehtimaan uskollisesta toveristaan, hevosesta, ja sitten vasta itsestään, oli seikka, jota sotakokemuksiinkin perustuvana painotettiin. Koulutuksen yhtenä mottona oli: ”Ratsumiehen tulee olla hyvin ampuva ratsastaja”. Koulutustuloksiin vaikutti olennaisesti palveluksen vaihtelevuus. Mainittakoon, että toinen puoli päivästä oli varattu hevospalvelusta varten. Näin ollen yleis- ja jalkaväkikoulutusta varten jäi ainoastaan iltapäivät. Tästä oli seurauksena, että koulutusohjelma oli käytävä läpi ripeästi.

Kova koulutus tuotti tuloksia ja lujitti henkeä. Vielä tänä päivänä on kysytty, mikä on se voima, joka on saanut ja saa ratsumiehet mittaviin suorituksiin. Varmaankin se railakas henki, joka on aina ollut ominaista suomalaiselle ratsuväelle. Mitä tällä tarkoitetaan? Hämeen Ratsurykmentin ensimmäinen sotien jälkeinen komentaja, everstiluutnantti C—G Wahren on vuonna 1928 ollessaan ratsumestarina ja eskadroonan päällikkönä määritellyt sen näin: ”Ratsuväen hengellä tarkoitetaan niitä ominaisuuksia, jotka nyt ja kaikkina aikoina ovat erottaneet ratsumiehen muitten aselajien miehistä. Nämä ominaisuudet ovat:

- 1) nopeus, ajatuksissa ja teoissa,
- 2) itsenäisestä toiminnasta johtuva kehittynyt taktillinen vaisto,
- 3) rakkaus ja luottamus hevoseen, joka on osa miestä itseään,
- 4) hyökkäyshenki,
- 5) huumorintajunta.”

Määritelmä on ymmärrettävä sen ajan hengen ja olosuhteiden mukaisesti. Perinteillä oli silloin huomattava merkitys. Ne velvoittivat ja ylläpitivät jaloja aatteita¹⁾.

¹⁾ C—G Wahren: Suomalaisen ratsuväen henki ja taistelutavat.

Suomen ratsuväen muistomerkin paljastustilaisuudessa Lappeenrannassa vuonna 1963 mainitsi ratsuväessä palvelut filosofian tohtori Vilho Suomi juhlapuheessaan, että palvelusaikana oli olemassa voima, joka säteili salaperäistä mahtiaan ja vaikutustaan sekä miesten mielialoihin että heidän tekoihinsa. Se voima oli ratsuväen henki, jonka alkuvoimana olivat vallinneen raskaan palveluksen ja ankaran kurin tajuaminen ja hyväksyminen. Ja ratsumiehet olivat jopa ylpeitä tästä poikkeuksellisen raskaasta palveluksesta ja tiukasta kurista.

Esimerkkinä ratsuväkipalveluksen raskaudesta tohtori Suomi mainitsi mm, että päivän palvelus aloitettiin muualla tavanomaisen kymmenen minuuttia kestäneen aamuvoimistelun sijasta tunnin pituisella hevosten puhdistuksella, mikä edellytti normaalia aikaisempaa herätystä. Kun muissa aselajeissa sotilaan oli henkilökohtaisesti huollettava varusteiden lisäksi kivääri, eräissä joukoissa myös polkupyörä, niin ratsumiehillä oli varusteiden lisäksi huolenaan kivääri, miekka, hevonen, satula ja päitset. Palveluksen tavallista tiiviimmät muodot edellyttivät myös tavallista lujempaa sisäistä kuria. Kuri ei kuitenkaan merkinnyt ratsumiehen itsetunnon nujertamista, vaan syvään juurtunutta käsitystä järjestyksen tärkeydestä ja raskasta palvelusta helpottavaa ja koko olemusta ryhdistävää tarkoituksenmukaisuutta.

Kovaan koulutukseen kuului ennen kaikkea ratsain suoritettu koulutus, jota sävytti tietty hurjuus, eräänlainen raisu piittaamattomuus ja raju ilo. Jalkaväen harjoitukset eivät kyenneet luomaan sitä aktiivisuutta, joka syöpyi kuin toiseksi luonnoksi ratsuväkipalveluksessa. Tällaisista tekijöistä koostui aselajin henki tohtori Suomen mukaan. Hänen mielestään se oli hyvä, todellinen soturin henki, kestävä ja vahva, rajuu-
dessaankin kurinalainen, ja se oli yhtä sekä upseeristossa että miehistössä.¹⁾

Hämeen Ratsurykmentin komentajistosta todettakoon, että Hämeenlinnan aikainen komentaja everstiluutnantti V G B von Hohenthal toimi tehtävässään vielä Lappeenrannassa vuoden 1922 loppupuolelle saakka. Majuri Gustavsonin oltua lyhyen ajan virkaatekevänä komentajana tuli tammikuun lopulla 1923 komentajaksi everstiluutnantti Evert Christian Lagerspetz, vapaussodassa toisen kätensä menettänyt rakuu-

¹⁾ SUOMI VILHO Ratsuväen henki. Juhlapuhe 1963.

na. Vuonna 1925 kuolema päätti hänen uransa. Majuri Ragnar Mellinin vajaan vuoden kestäneen sijaisuuden jälkeen otti komentajan tehtävät vastaan eversti Georg Palmnoth. Hän luovutti ne vuonna 1928 eversti Wolde Oinoselle ja toimi sitten itse Ratsuväkiprikaatin komentajana talvisotaan saakka. Eversti Oinonen kiinnitti erityistä huomiota ratsuväikoulutukseen ja aselajin toimintaan suomalaisella maaperällä. Hänen komentajakautensa kesti vuoden 1931 syyskuuhun.

Lyhyaikaiseksi jäi myös eversti Ilmari Relanderin komentajakausi, kun kuolema katkaisi sen marraskuussa 1932. Majuri Z O Helsingin toimittua kolme kuukautta virkaatekevänä komentajana otti vuonna 1933 tehtävän vastaan everstilutnantti Matti Tiainen. Hän hoiti sitä aina vuoden 1940 syksyyn saakka. Tämän vaativan ja ankaran komentajan hahmon muistavat kaikki sotia edeltäneet ratsumiesikäluokat sekä hänen alaisinaan talvisodassa palvelleet.

Vuonna 1928 nimitti Tasavallan Presidentti Hämeen Ratsurykmentin kunniapäälliköksi rykmentin esityksestä suomalaissyntyisen, ruotsalaisen kenraalimajuri Ernst Linderin. Kenraalimajuri Linder oli Vapaussotamme ansioituneimpia johtajia ja ratsuväen tarkastaja vähän aikaa Vapaussodan jälkeen. Mielenkiinnolla hän seurasi rykmenttinsä kehittymistä rauhan vuosina muistaen sitä kokeneen ratsuväen upseerin neuvoilla sekä arvokkailla lahjoituksilla.

Suoritetun määrätietoisin koulutuksen tulokset tultiin pian punnitsemaan sodan ankarissa olosuhteissa. Siellä ratsumiehet saivat näyttää, oliko heidät valmennettu sotakelpoiseksi joukoksi ja oliko heihin juurrutettu järkkymätön kuri ja voittamistahto, kuten ohjesääntö ja koulutus silloin edellyttivät. Tämä voidaan todeta jäljempänä olevasta rykmentin sodanaikaisia vaiheita käsittelevästä tutkielmasta.

Ns välirauhan ajan loppuosan oli rykmentin komentajana eversti Reinhold Stackelberg. Juuri ennen sodan alkamista uudelleen tuli komentajaksi eversti Gustaf Ehrnrooth, joka rakuunapupseerina jo monien vuosien ajalta tunsu Hämeen Ratsurykmentin, sisarjoukko-osaston. Hän johti ratsumiehiä sodan loppupuolelle saakka 1944. Sijaisten hoidettua komentajan tehtäviä kuukauden verran toimi ratsastavan Hämeen Ratsurykmentin viimeisenä komentajana, syksyllä 1944 everstilutnantti Carl-Gustav Wahren.

6. Jalkautetut ratsumiehet 1944—1967

Syyskuun 19. päivänä 1944 solmitun välirauhan jälkeen Hämeen Ratsurykmentti siirrettiin ensin Kontiolahteen ja sieltä edelleen Kouvolaan. Taisteltuaan sodan kaksi viimeistä vuotta jalkautettuna se sai nyt sodan päätyttyä Kouvolassa jälleen hevoset. Ratsastavana joukko-osastona se ei ehtinyt kuitenkaan olla kauan. Marraskuussa 1944 rykmentin vaiheet ratsain päättyivät Utin kentällä, missä everstiluutnantti C—G Wahren ylemppää tulleen käskyn mukaisesti jalkautti rykmenttinsä lopullisesti ja lakkautti sen sillä erää.

Marraskuun puolessa välissä 1944 nuorennettiin Pohjois-Suomessa saksalaisia vastaan sotaa käynyt 19.Pr. Palvelukseen jäänyt henkilöstö koottiin Ouluun ja siitä muodostettiin jääkäripataljoona, joka sai aluksi nimen I/19.Pr. Joulukuun 5. päivänä 1944 tämä pataljoona peri Hämeen Ratsurykmentin kunniakkaan nimen. Rykmentin komentajaksi ylipäällikkö määräsi samasta päivästä alkaen edellä mainitun, ratsastavan Hämeen Ratsurykmentin viimeisen komentajan everstiluutnantti C—G Wahrenin, joka hoiti tehtävää 17. 10. 1946 tapahtuneeseen eläkkeelle siirtymiseensä saakka.

Uudelleen henkiin herätetty Hämeen Ratsurykmentti sai liikuntavälineikseen polkupyörät ja siirrettiin tammikuun 2. päivänä 1945 uuteen varuskuntaan Lahteen Hennalan kasarmeille ja liitettiin Kevyeeseen Prikaatiin, jonka esikunta ja suurin osa joukoista oli Hämeenlinnassa. Sodan aikaisen Hämeen Ratsurykmentin kantahenkilökunnan pääosa oli siirretty jalkautumisen jälkeen Uudenmaan Rakuunarykmenttiin Lappeenrantaan, muutamat Kevyen Prikaatin Esikuntaan Hämeenlinnaan. Rykmentin komentajan, tulisieluisen ratsumiehen, everstiluutnantti Wahrenin lisäksi entisiä ratsumiehiä oli vain neljä upseeria ja pari aliupseeria. Heistä rahastonhoitajan, kornetti Pekka Rastaan ratsumiesperinteet ulottuivat jo Karjalan Ratsujääkäri-rykmentin ajoille. Rykmentin onneksi siihen siirrettiin myös entinen rakuuna, majuri Reino Ketonen (nyk. Yli-Ketelä), joka varsinkin komentajan apulaisena osaltaan toimi ratsuväkihengen ja perinteiden välittäjänä uudelle ratsumiespolvelle.

Everstiluutnantti Alfons Sundbladin toimiessa vv 1946—47 ja evers-

tiluutnantti Kalle Ville Pakarisen vv 1947—48 komentajina rykmentissä pyrittiin epävarmoista ja epävakaista ulkonaisista oloista huolimatta uutterasti kouluttamaan ratsumiehiä polkupyöräjääkäreiksi. Olojen vähitellen palautuessa normaaleiksi rykmentti kunniakkaita perinteitään unohtamatta pyrki eturivin joukko-osastojen rinnalle. Oman tuntuvaan panoksensa tähän antoivat komentajakautenaan everstiluutnantti Ali Koskimaa (1948—1951), joka etevänä upseerien kouluttajana kohotti päällystön taitoa, ja everstiluutnantti Paavo Joel Hirvelä (1951—1953) erinomainen varusmieskoulutuksen kehittäjä ja pedagogi. Näihin aikoihin Hämeen Ratsurykmentti oli komentajien ponnahduslautana ylempiin virkoihin. Everstiluutnantit Koskimaa ja Hirvelä jättivät rykmentin eversteinä, samoin kuin everstiluutnantti Kaarlo Sulo Laakso (komentajana 1953—1954) ja everstiluutnantti Jorma Tapio Vetre (1954—1956).

Tammikuun 1. päivänä 1957 Hämeen Ratsurykmentin nimi muutettiin Hämeen Ratsujääkäripataljoonaksi, ja eskadroonia alettiin kutsua jääkärikomppanioiksi. Miehistöön kuuluvista käytetään kuitenkin ratsumies-nimitystä. Hämeen Ratsujääkäripataljoona jäi kuulumaan Panssariprikaatiin, minkä nimen aikaisempi Kevyt Prikaati oli saanut. Pataljoonaan kuuluu nykyään

- esikunta
- esikuntakomppania
- kolme jääkärikomppaniaa ja
- tukikomppania.

Pataljoonan varusmiesaliupseerit koulutetaan Panssarikoulussa Parolassa.

Heinäkuun 1. päivänä 1966 tapahtuneessa puolustuslaitoksen uudelleenjärjestelyssä Hämeen Ratsujääkäripataljoona lakkasi kuulumasta Panssariprikaatiin ja se tuli muodostetun Etelä-Suomen Sotilasläänin alaiseksi joukko-osastoksi.

Hämeen ratsumiesten nuorimman historian jakson aikana ovat komentajina olleet everstiluutnantti Kaarlo Antero Suurkari vuosina 1956—1960, viimeinen palveluksessa ollut alkuperäinen ratsumies ja sodanaikainen 3.eskadroonan maineikas päällikkö, everstiluutnantti Mau-

no Roiha 1960—1966, sekä syksystä 1966 alkaen sotien jälkeisen ajan ratsumies, 2.eskadroonan pitkäaikainen päällikkö, everstiluutnantti Aapo Savolainen.

Monien vaiheiden jälkeen nykyisen organisaationsa saaneena Hämeen Ratsujääkäripataljoona moottoroituna jääkärijoukkona edustaa kunniaakasta ja kovia kokenutta ratsuväkeä nykyaikaisessa muodossa. Vastuunsa tuntien pataljoona vaalii Viipurin läänin ratsuväen, Karjalan keveiden rakuunoiden, Karjalan ratsujääkäreiden ja Hämeen Ratsurykmentin uljaita perinteitä ratsumieshengessä.

KARJALAN RATSUJAAKARIRYKMENTIN perustaja ja komentaja

Majuri Sven Erik Weckström malisk. 1918—30. 9. 1918

HAMEEN RATSURYKMENTIN komentajat

(Rykmentin nimi muutettiin 15. 3. 1919)

Everstiluutnantti	Veli Gunnar Bogislaus von Honthal	30. 9. 1918—	2. 12. 1922	
Majuri	Robert Gustavson	2. 12. 1922—23.	1. 1923	(vt)
Everstiluutnantti	Evert Christian Lagerspetz	23. 1. 1923—30. 11. 1925		
Majuri	Ragnar Mellin	30. 11. 1925—	9. 10. 1926	(vt)
Eversti	Georg Fredrik Palmroth	9. 10. 1926—	3. 3. 1928	
Eversti	Woldemar Oinonen	8. 3. 1928—12.	9. 1931	
Eversti	Ilmari Relander	12. 9. 1931—18. 11. 1932		
Majuri	Zachris Olof Helsingius	18. 11. 1932—20.	2. 1933	(vt)
Everstiluutnantti	Matti Emil Tiainen	20. 2. 1933—12.	9. 1940	
Majuri	Eero Leppänen	12. 9. 1940—	8. 11. 1940	(vs)
Eversti	Reinhold Stackelberg	8. 11. 1940—12.	6. 1941	
Eversti	Ernst Gustaf W. Ehrnrooth	12. 6. 1941—	7. 9. 1944	
Everstiluutnantti	Carl-Gustaf Wahren	7. 9. 1944—17.	10. 1946	
Everstiluutnantti	Alfons Aleksander Sundblad	17. 10. 1946—22.	4. 1947	
Everstiluutnantti	Kalle Ville Pakarinen	22. 4. 1947—16.	10. 1948	
Everstiluutnantti	Ali Valter Aleksander Koskimaa	16. 10. 1948—	2. 11. 1951	
Everstiluutnantti	Paavo Joel Hirvelä	2. 11. 1951—29.	8. 1953	
Everstiluutnantti	Kaarlo Sulo Laakso	29. 8. 1953—29.	4. 1954	
Everstiluutnantti	Jorma Tapani Vetre	29. 4. 1954—25.	5. 1956	

HAMEEN RATSUJAAKARIPATALJOONAN komentajat

(Nimi muutettiin 1. 1. 1957)

Everstiluutnantti	Kaarlo Antero Suurkari	25. 5. 1956—	7. 9. 1960
Everstiluutnantti	Mauno Taneli Roiha	7. 9. 1960—	6. 9. 1966
Everstiluutnantti	Aapo Aatos Savolainen	6. 9. 1966—	

III HÄMEEN RATSURYKMENTTI SUOMEN SODISSA 1939—1944

(Pertti Kilkki)

A TALVISOTA 1939—40

Talvisodan Hämeen Ratsurykmentti perustettiin Ratsuväkiprikaatin osana Lappeenrannassa 7. 10. 1939 ja rykmentin kolonna Uudellakirkolla seuraavana päivänä. Perustajana oli rauhan ajan HRR, jonka monivuotisesta komentajasta everstiluutnantti Matti Eemil Tiiaisesta tuli rykmentin komentaja myös koko Talvisodan ajaksi. Suojajoukkoihin kuulunut rykmentti sai suurimman osan päällystöstään ja alipäällystöstään rauhan ajan joukko-osastosta. Miehistön rungon muodostivat Hämeenlinnan ja Lappeenrannan sekä Oulun, Mikkelin, Kannaksen ja Käkisalmen sotilaspiireistä olleet asevelvolliset.

Rykmenttiin kuului esikunta, esikuntaeskadroona, neljä kiväärieskadroonaa, konekiväärieskadroona sekä kolonna. Ennen sotatoimien alkamista liitettiin siihen vielä panssarintorjuntajoukkue, jonka kalustona oli kaksi 37 mm:n tykkiä. Ratsain liikkuneen rykmentin rivivahvuus oli sodan alkuvaiheessa 30 upseeria, 130 aliupseeria ja 690 miestä, joten se vahvuutensa samoin kuin aseistuksensa osalta vastasi lähinnä jääkäripataljoonia. Ratsuhevosia oli rykmentillä noin 490 ja lisäksi vetohevosia hieman toista sataa.

Ratsuväkiprikaatin marssi Kannakselle alkoi jo perustamispäivän iltana ja 10. 10. saapui HRR toiminta-alueelleen Rieskjärven pohjoispuolelle. Täällä rykmentti linnoitti Vammeljärven—Rieskjärven—Halolanjärven kannaksia loka-marraskuun ajan. Yksi eskadroona, marraskuun puolesta välistä lähtien 1.Esk., oli erillisessä tehtävässä rykmentin yepseerin ratsumestari O Liliuksen johdossa Inon alueen miehityksenä.

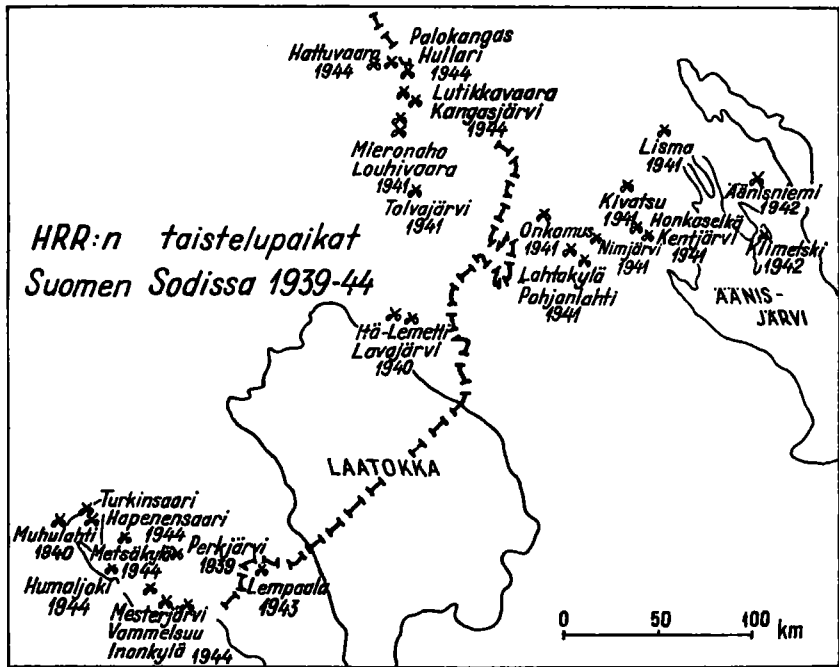
1. Toiminta Talvisodassa

Everstiluutnantti Tiainen oli saanut tehtäväkseen valmistautua Uudenkirkon ryhmän reservinä miehittämään viivytysaseman järvikannaksilla sekä toimimaan aseman ja ryhmän päävoimien Kuuterselän—Vam-

meljoen tasalla miehittämän viivytysaseman välimaastossa. Tässä asemassa oli URR Sahakylän—Kuuterselän ja ErP 3 Vammelsuun suunnassa, minkä lisäksi U-ryhmään kuului Terijoella ollut JP 1. Neuvostojoukkojen aloitettua hyökkäyksensä 30. 11. kohdistui painostus Terijoen pohjoispuolitse kohti Raivolaa. Tämän takia HRR alistettiin 1. 12. illalla os Alfthanille (URR). Rykmentin pääosat siirtyivät yöllä osaston reserviksi Vammeljärven itäpuolelle ja 3.Esk viivytysasemaan Sahakylään. Torjuttuaan venäläisten heikot hyökkäykset vetäytyi os Alfthan 2/3. 12. Suulajärven eteläpään tasalle, missä HRR ryhmittyi reserviksi Kanneljärven—Suulajärven kannakselle. Viivytysasemaa vastaan aloittivat venäläiset hyökkäyksensä Suulajärven eteläpuolitse 4. 12. aamulla, ja kolme tuntia taisteltuaan oli os Alfthanin irtauduttava ja siirryttävä Maisniemen—Lounatjoen linjalle. HRR, jolle alistettiin yksi URR:n eskadroona, ryhmittyi Maisniemen ja rautatien välille, URR:n muiden osien viivyttäessä rautatien suunnassa. Seuraavana aamupäivänä hyökkäsivät venäläiset Maisniemessä ratsumestari E Leppäsen 2.Esk:n asemia vastaan lännestä saarrostaen, mutta heidät torjuttiin. Päähyökkäys tapahtui kuitenkin Suulajärven pohjoispuolella, jossa U-ryhmän sivustaa suojanneen jv-pataljoonan puolustus murtui.¹⁾ Everstiluutnantti Tiiainen irrotti etulinjasta luutnantti M Roihan 3.Esk:n, joka puolenpäivän aikaan suoritti etelästä vastahyökkäyksen. Hyökkäys ei saavuttanut menestystä, mutta sen turvin pystyi rykmentti luvan saatuaan irtautumaan ja siirtymään Perkjärven kylän länsipuolelle. Irtautuminen ei kuitenkaan onnistunut tappioitta, sillä venäläiset olivat ennättäneet katkaista tien rykmentin selustassa. Tähän koko suojajoukkovaiheen kriittisimpään tilanteeseen ennätti myös 1.Esk, joka oli Inosta vetäytynyt Kaukjärven kautta Perkjärvelle. Sen sekä everstiluutnantti Tiiaiselle alistetun PPP 5:n osien suojaamana HRR ryhmittyi 5. 12. illalla viivytysasemaan Perkjärvestä lounaaseen virtaavan puron tasalle. Täällä os Tiiainen torjui vielä iltayöstä venäläisten hyökkäysryitykset ja vetäytyi sen jälkeen 6. 12. aamuun mennessä pääaseman taakse.

Vaikka HRR olikin pääosan suojajoukkovaiheesta reservinä, ennätti se viimeisenä taisteluvuorokautena saada tulikasteensa. Tämän koitoksen saivat ratsumiehet maksaa kalliisti, sillä rykmentti menetti kaatuneina,

¹⁾ Hyökkäämässä lienee ollut 1—2 rykmenttiä 24.D:sta (JR:t 7, 168, 274.)

Kuva 1

haavoittuneina ja kadonneina 4 upseeria, 9 aliupseeria ja 17 miestä, eli enemmän kuin muut U-ryhmän joukot yhteensä.

Suojajoukkovaiheen päätyttyä muutettiin Ratsuväkiprikaatin nimi Kevyeksi Prikaatiksi, ja yhtymä sijoitettiin II AK:n reserviksi Huumolaan. Joulukuun hyökkäyksessä oli prikaatia suunniteltu käytettäväksi toisessa portaassa, mutta yrityksen epäonnistuessa ei suunnitelma toteutunut. Venäläisten jatkaessa joulukuun lopulla hyökkäyksiään Vuoksen yli siirrettiin Kevyt Prikaati 26. 12. Ylipäällikön reserviksi III AK:n lohkolle Itä-Kannakselle. Täälläkään se ei joutunut taistelutoimintaan, mutta sen joukot osallistuivat partiointiin Vuoksen eteläpuolelle. Helmikuun alussa 1940 marssivat ratsuväkirykmentit Lappeenrantaan uudelleenjärjestelyjä varten, jolloin ne jalkautettiin ja muutettiin hiihtojou-

koiksi. Samassa yhteydessä hajoitettiin HRR:n neljäs eskadroona ja sen miehistö sijoitettiin täydennykseksi muihin yksikköihin. Ratsuväkiprikaatin junakuljetukset uudelle toiminta-alueelle Laatokan pohjoispuolelle alkoivat 12. 12. illalla.

Täällä oli IV Aik:n hyökkäys tammikuun aikana paloitellut venäläisten rivistöt moteiksi, joiden laukaisemiseksi tarvittiin vereksiä voimia. HRR saapui 14.—15. 2. Vahermaan pysäkille Leppäsyryn itäpuolelle, josta se suoritti vielä samana yönä marssin Miisualle. Saatuaan käskyn Lemetin kylän itäpuolelle motitetun venäläisen 18.D:n osien tuhoamisesta jatkoi rykmentti seuraavana yönä marssiaan Koirinojan varteen motin lounaispuolelle. HRR:n osallistuminen Itä-Lemetin taisteluihin on kuvattu jäljempänä. Tämän kaksi viikkoa kestäneen vaiheen aikana johti everstiluutnantti Tiiainen kaikkia motin ympärillä toimineita joukkoja, joita HRR:n lisäksi oli JP 4 ja osia JR 39:stä.

Mottitaistelujen päätyttyä sai everstiluutnantti Tiiainen 1. 3. illalla käskyn vallata Lavajärven kylä, minne venäläisten oli todettu siirtäneen uusia joukkoja.¹⁾ Tehtävää varten alistettiin HRR:lle osia URR:sta. Os Tiiainen siirtyi lähtöasemiin Uomaan tien varteen kylän länsipuolelle, mistä HRR:n hyökkäys alkoi ye-upseerin ratsumestari E Leppäsen johdolla 3. 3. aamuyöllä. Sitä tuettiin yhden patterin ja krh-joukkueen tulella. Suuria tappioita kärsien saavutettiin aamupäivän aikana vain vähäinen maastovoitto. Kun URR, joka aluksi oli hyökännyt eteläpuolella, siirrettiin pohjoiseen, ryhtyivät venäläiset suorittamaan vastaiskuja tykistön tukemana HRR:n sivustaan. Lumessa kaivautuen yritti rykmentti kuitenkin jatkaa etenemistä, mutta se tyrehtyi lujaan vastarintaan. Seuraavana yönä siirtyi JP 4 rykmentin eteläpuolelle ja sen hyökkäykseen liittyen jatkui HRR:n eteneminen 4. 3. aamulla. Sitkeästi taistellen tunkeutuivat joukot muutaman sadan metrin päähän Lavajärven kyläaukeista, mutta tänne oli HRR:n eteneminen pysäytettävä. Päivän kuluessa torjuttiin venäläisten heikot vastaiskut, kunnes illalla tuli yllättäen käsky rykmentin irrottamisesta taistelusta. Se tapahtui 5. 3. kuluessa, jonka jälkeen Ratsuväkiprikaatin joukot koottiin Syskyjärvelle.

HRR:n taisteluvaihe Laatokan Karjalassa koostui sarjasta hyökkäyksiä, jotka jouduttiin suorittamaan puolustukseen valmistunutta vihollista

¹⁾ Todennäköisesti osia 25.MtRvD:sta (RR:t 14, 63, 111, 138).

vastaan. Rykmentin heikosta tulivoimasta ja riittämättömästä tulituesta johtuen eivät nämä hyökkäykset yleensä johtaneet toivottuun tulokseen. Tehtävät pyrittiin kuitenkin sitkeästi saattamaan loppuun, mitä kuvastavat tappioluvutkin. HRR menetti Laatokan Karjalassa kahdessa viikossa kaatuneina ja haavoittuneina 12 upseeria, 60 aliupseeria ja 253 miestä eli lähes 36 % kokonaisvahvuudestaan. Lavajärven taistelujen loppuvaiheessa oli kiväärieskadroonissa 30—40 miestä ja vain yhteen riitti upseeri päälliköksi.

Lepoon ja täydennykseen ei kuitenkaan ollut aikaa, sillä neuvostojoukkojen hyökkäykset Viipurinlahdella pakottivat Ylipäällikön keskitämään kaikki irtisaatavat voimat sinne. Ratsuväkiprikaati siirrettiin 6.—8. 3. junakuljetuksin Taavettiin, josta se marssi Säkkijärven itäpuolelle. Täällä everstiluutnantti Tiiaiselle alistettiin kolme pataljoonaa, jotka torjuivat Häränpäänniemeen ja Vilajoen itäpuolelle tunkeutuneiden venäläisten hyökkäyksiä. HRR sijoitettiin aluksi reserviksi Viipurista tulevan tien varteen Toranojalle. Rykmentti, jonka taisteluvahvuus oli enää vain 250 miestä, varusti yön aikana taempia asemia. Seuraavana päivänä HRR siirtyi etulinjaan vaihtaen Muhulahden luoteispuolella olleen pataljoonan. Läntisimpänä rintamavastuussa ja taistelukosketuksessa olevana yksikkönä lopetti HRR tulensa näissä asemissa aselevon astuessa voimaan 13. 3. 1940 klo 11.

2. Itä-Lemetin taistelut 17.—29. 2. 1940

Itä-Lemetin ”kenraalimotissa” (Kuva 2) oli 18.D:n komentajan kenraali Kondrashev in johdossa tämän kaaderidivisioonan esikunta, osia tykistörykmenteistä ja kahdesta panssarivaunupataljoonasta, yhteensä yli 2 000 miestä, 105 panssarivaunua ja 6 tykkiä. Kuusi viikkoa kestäneen saarroituksensa aikana olivat venäläiset linnoittaneet asemansa ja muodostaneet panssarivaunuista lumeen naamioituja tulipesäkkeitä.

HRR:n saadessa 16. 2. aamuyöstä käskyn valmistautumisesta motin valtaamiseen muodosti saartorenkkaan idän ja kaakon puolella JP 4 sekä pohjois- ja eteläpuolella kaksi komppaniaa I/JR 39:stä ja komppania III/JR 37:stä. Nämä yksiköt olivat edeltäneiden taistelujen uuvuttamia ja alivahvuisia. Puolustajasta ei saartavilla joukoilla ollut täysin selvää

kuvaa, koska everstiluutnantti Tiiaiselle ilmoitettiin ensimmäisen yhteydenoton aikana sen vahvuuden olevan 30 panssarivaunua ja satakunta miestä.

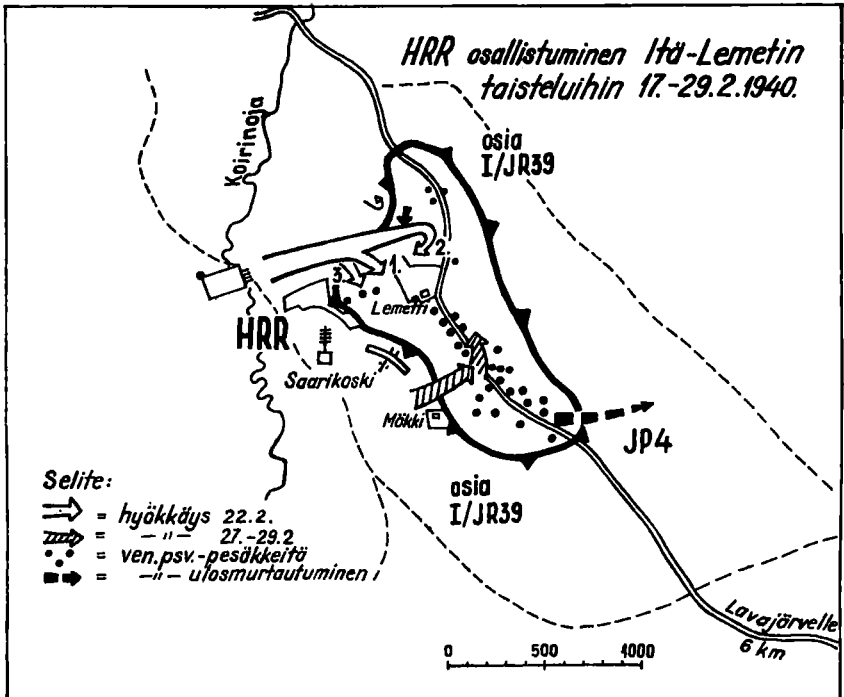
HRR suoritti ensimmäisen hyökkäyksen mottia vastaan yöllä 19/20. 2. Saarikosken suunnalta. Painopiste pyrittiin muodostamaan ratsumestari E Leppäsen johtaman taisteluosaston hyökkäyssuuntaan Lemetin aukeiden pohjoispuolelle. Yritys kilpistyi kuitenkin venäläisten panssarivaunujen tuleen. Os Leppäsen, jonka rungon muodosti 3.Esk, lisäksi osallistui hyökkäykseen myöhemmässä vaiheessa osia 1.Esk:sta.

Seuraava yritys valmisteltiin yhteistoiminnassa muiden saartavien joukkojen kanssa, ja everstiluutnantti Tiainen, joka nyt johti kaikkia joukkoja, määräsi sen aloitettavaksi 22. 2. klo 1.30. Siitä tuli rykmentin verisin taistelupäivä koko Talvisodan aikana. HRR:n voimat keskitettiin hyökkäysosastoksi, johon ratsumestari Leppäsen johdossa kuuluivat kaikki kiväärieskadroonat. Sen tuli hyökätä Lemetin peltoaukeiden pohjoispuolitse tavoitteena tie. Osasto ryhmittyi lähtöasemiin Koirinojan länsipuolelle eskadroonat peräkkäin, ensimmäisenä luutnantti L Lehtosen 1.Esk, sen takana luutnantti T Paanasen 2.Esk ja reservinä edellisessä hyökkäyksessä tappioita kärsinyt 3.Esk kornetti V. Vartiaisen johdolla. Ensimmäisiä yksiköitä oli vahvennettu pioneeriryhmällä ja pst-kiväärillä, minkä lisäksi osastolla oli kaksi tulenjohtajaa. Sen etenemistä tuli tukemaan krh-osasto sekä luutnantti L Putkosen KkEsk, jonka 12 konekivääriä oli keskitetty Saarikosken harjanteelle. Samaan aikaan oli JP 4:n määrä aloittaa hyökkäys motin eteläpuolella. Näitä hyökkäyksiä oli tukemassa yksi raskas ja kolme kevyttä kenttätykistöpatteria.

Eteneminen alkoi määräämäärä aikana puolentoista metrin lumihangessa ja 30° pakkasessa. Yllätyksen säilyttämiseksi ei suoritettu tulivalmistelua. Vihollista kohtaamatta saavutti hyökkäysosasto klo 3.30 itäiseltä pellolta pohjoiseen lähtevän polun, jossa 1.Esk kääntyi kaakkoon kohti peltoaukeaa ja 2.Esk jatkoi itään tielle. Tuntia myöhemmin törmäsi 1.Esk venäläisiin ja samalla aloittivat omat kranaatinheitin ja tykistö tulensa. Luutnantti Lehtonen kaatui ensimmäisessä yhteenotossa, mutta eskadroona karkotti venäläiset asemistaan ja ilmoitti pian saavuttaneensa aukean reunan. Todellisuudessa oli kuitenkin kyse peltoaukean länsipuolella olleesta hakkuuaukeasta, kuten myöhemmin selvisi. Ratsumes-

tari Leppänen siirsi nyt eteen 3.Esk:n tarkoituksella jatkaa kahden yksikön voimin hyökkäystä itä-kaakkoon — kuten vielä luultiin — tien katkaisemiseksi. Joukkojen ryhmittyessä aamun sarastaessa todettiin harhaanmeno. Edessä oli 2—3 maahan kaivettua panssarivaunua sekä konekivääreitä, joiden tuli tuotti eskadroonille yhä kasvavia tappioita. Tämän takia oli joukkoja vedettävä taaksepäin. Everstiluutnantti Tiainen, jonka komentopaikalle Saarikosken harjanteelle tulenjohtajat olivat puhelinyhteyksien katkettua palanneet, ryhtyi järjestämään tulivalmistelua. Samalla hän vahvensi hyökkäysoasastoa kk-joukkueella ja pst-tykillä.

Sillä välin oli 2.Esk kohdannut venäläisten etuvartiot klo 5 parin sadan metrin päässä tiestä. Eskadroona hyökkäsi kranaatinheitintulen tu-

Kuva 2

kemana ja kiertäen panssarivaunupesäkkeet pääsi tien tuntumaan noin klo 9. Täällä hyökkäys kuitenkin pysähtyi panssarivaunujen tuleen. Kun venäläiset samalla alkoivat ahdistaa eskadroonan avointa pohjoista sivustaa, oli luutnantti Paanasen pari tuntia kestäneen taistelun jälkeen vedettävä yksikkönsä takaisin.

Aamupäivän kuluessa selvisi, ettei os Leppäsen hyökkäyksellä ollut enää menestymisen edellytyksiä, sillä venäläisten tarkka tuli tuotti valoisalla suurilla tappioita. Lemetin talon länsipuolelle ammuttu keskitys ei puutteellisen tulenjohton takia osunut maaleihin ja samasta syystä ei myöskään tykistöä voitu käyttää välittömään tukemiseen. Puolen päivän aikaan antoikin everstiluutnantti Tiainen käskyn joukkojen ryhmittymisestä puolustukseen. Myöskään JP 4:n hyökkäys ei ollut tuonut menestystä.

Taistelujen tuloksena saavutettu vähäinen maastovoitto ei vastannut kärsittyjä tappioita. Rykmentin taisteluosastot menettivät kaatuneina 25 ja haavoittuneina 84 miestä eli lähes 18 % vahvuudestaan. Hyökkäyssuunnitelma oli ollut selväpiirteinen ja keskitetty. Pyrkimys kiertää peltokannaksella aikaisemmin todetut panssarivaunupesäkkeet ja tunkeutua tielle motin pohjoisosan eristämiseksi oli kuitenkin tyrehtynyt suunnistamisvirheeseen. Olisiko tehtävän suoritus onnistunut ilman sitä, on sekin kyseenalaista kuten suuret tappiot osoittavat. Puutteellista pst-aseistusta ei voitu korvata nuorten ratsumiesten hyvällä hyökkäyshengellä.

HRR:n hyökkäysyritykset Lemetin aukeiden suunnassa olivat osoittaneet venäläisten puolustuksen siellä ylivoimaiseksi. Sen takia teki everstiluutnantti Tiainen päätöksen uuden hyökkäyksen suorittamisesta etelämpänä. Rintamavastuun aukeiden suunnalla ottivat URR:n osat. Kolmas hyökkäys alkoi 25. 2. illalla "Mökin" maastosta, jolloin 1. ja 3. Esk lähtivät liikkeelle kaivautuen lumen sisässä kohti venäläisten asemia. Puolen yön jälkeen oli tie jo tulen alla, mutta tähän eteneminen kuitenkin pysähtyi, ja päivän valjetessa oli pakko vetää joukot takaisin. Hyökkäyksen tuloksena saatiin vanki, jonka tietojen perusteella vastustajan todellinen vahvuus selvisi piirittäjille.

Neljännän ja ratkaisuun johtaneen hyökkäyksen aloitti samalta alueelta 27. 2. klo 23 ratsumestari Leppäsen johtama hyökkäysostasto,

johon kuului 2.Esk ja muista eskadroonista koottu syöksyosasto. Hyökkäys saavutti menestystä ja osastoa vahvennettiin 3.Esk:lla. Aamuun mennessä päästiin tien tuntumaan venäläisten lujasta vastarinnasta huolimatta. Valoisaksi ajaksi oli hyökkäys kuitenkin keskeytettävä, mutta joukot pitivät saavuttamansa tasat.

28. 2. illalla jatkui hyökkäys maantien suunnassa pohjoiseen, ja saamaan aikaan ilmoitti JP 4 venäläisten ryhtyneen murtautumaan saartorenkaasta itään. Tämän jälkeen laukesikin vastarinta, ja seuraavana aamuna oli motin valtaus suoritettu loppuun.

Kuten muissakin Talvisodan mottitaisteluissa puuttui suomalaisilta myös Itä-Lemetissä se tulivoima, jolla motit nopeimmin olisi laukaistu. Nyt se jouduttiin korvaamaan jatkuvilla iskuilla mottia vastaan, mikä oli kuluttavaa ja hitaasti tuloksia tuottavaa taktiikkaa. Venäläisten sitkeyttä kuvaa, että sotavankeina antautui puolustajista vain muutamia kymmeniä miehiä. Yhdessä muiden taisteluun aktiivisesti osallistuneiden joukkojen, JP 4:n, I/JR 39:n sekä myöhemmässä vaiheessa myös URR:n osien kanssa, oli HRR saattanut loppuun venäläisen 18.D:n tuhoamisen.

B JATKOSOTA 1941—44

Talvisodan päätyttyä oli HRR palannut takaisin vanhaan varuskuntakaupunkiinsa Lappeenrantaan. Sodan kokemuksia hyväksi käyttäen oli aloitettu uusien ratsumiesten koulutus, jossa erityinen huomio oli kiinnitetty panssarintorjuntaan. Syksyllä 1940 oli rykmenttiin muodostettu kranaatinheitineskadroona, ja samoihin aikoihin oli aloittanut toimintansa myös oma aliupseerikoulu. Koulutuksen ohella HRR:n eskadronat olivat suorittaneet linnoitustöitä Simolassa.

Syyskuussa 1940 oli everstiluutnantti Tiainen luovuttanut rykmentinkomentajan tehtävät eversti Reinhold Stackelbergille. Uuden sodan uhan varjostaessa maatamme sai HRR lähtökäskyn ilman edeltävää liikekannallepanoa kesäkuussa 1941. Eversti Stackelberg luovutti rykmentin 14. 6. Lappeenrannan päävartiokentällä eversti Ernst Gustaf Volde-
mar Ehrnroothille, jonka komennossa HRR tulikin sitten taistelemaan lähes koko Jatkosodan ajan.

Uuden komentajansa johdolla siirtyi rykmentti 15.—16. 6. Ratsuväkiprikaatin keskitysalueelle Uimaharjuun, jossa se täydennettiin sodan ajan vahvuuteen. Miehistöstä, joka oli lähtöisin pääasiassa Hämeestä ja Satakunnasta, oli lähes 70 % asevelvollisia tai nuorimpia reserviläisikäluokkia. Päälylystöstä ja alipäälylystöstä oli noin kolmannes kantahenkilökuntaa, loput HRR:ssa koulutuksensa saaneita reservinupseereita ja -aliupseereita. HRR:n organisaatioon kuului esikunnan ja esikuntaeskadroonan lisäksi kolme kiväärieskadroonaa, konekiväärieskadroona sekä 3-putkinen kranaatinheitinjoukkue. Panssarintorjuntaaseina oli kk-eskadroonan neljä pst-kivääriä. Rykmentin vahvuus oli sodan alkaessa 40 upseeria, 190 aliupseeria ja 1050 miestä. Liikuntavälineinä olivat jälleen ratsuhevoset, joita rykmentissä oli 950.

Kaksi viikkoa kestänyt kausi Uimaharjussa käytettiin ampumakoulutukseen sekä taistelukoulutukseen erityisesti Pohjois-Karjalan korvessa tapahtuvaa toimintaa varten. Samanaikaisesti osallistui päälylysty maastontiedusteluun rajan suunnalla. Lähtökäsky tuli 28. 6., jolloin rykmentti aloitti marssin Ilomantsin kirkonkylän kautta kohti itää.

1. Toiminta hyökkäysvaiheessa 1941

HRR ryhmittyi Ilomantsin itäpuolelle Kuolismaalle menevän tien varteen, jossa siitä rajajääkäri- ja tykkikomppanialla vahvennettuna muodostettiin Ryhmä Oinoseen (RO) kuuluva Taisteluosasto H. Eversti Ehrnrooth sai tehtäväkseen vallata rajan takana olevat varat ja edetä sen jälkeen Kuolismaan kaakkoispuolelle. Taisteluosastukseen jouduttiin venäläisten partioiden kanssa jo 4. 7. Muutamaa päivää myöhemmin Ontrovaaraan suoritettulla tiedusteluhyökkäyksellä todettiin vastustajan, JR 126:n, linnoittaneen vaarat ja suojanneen tukikohtansa sulutteilla. Ensimmäinen hyökkäys 10. 7. Louhivaaraan ei saavuttanutkaan menestystä. Uusi yritys, johon rykmentin ye-upseerin ratsumestari E Leppäsen johdolla osallistui HRR (—3.Esk), 24.RajaJK ja ps-auto-osasto, alkoi yöllä 13/14. 7. suoraan lännestä. Kahden patteriston tukema hyökkäys kilpistyi kuitenkin lujaan vastarintaan. Se uudistettiin 15. 7. aamuyöstä, jolloin os Leppänen pääsi suorasuuntaustykkiänsä tukemana pureutumaan venäläisten aseisiin, ja puoleen päivään mennessä oli

Louhivaara osaston hallussa. Hyökkäys jatkui 20. 7. os Leppäsen valla-
tessa Mieronahon lujan puolustuskeskuksen. Tähän osallistui myös rat-
sumestari M Roihan 3.Esk, joka oli suojannut TstOs H:n sivustaa Kuo-
lismaan tien suunnassa. Tässä vaiheessa keskeytettiin RO:n hyökkäys-
yritykset Kuolismaalle ja Ratsuväkiprikaati siirtyi eversti Ehrnroothin
johdolla Tolvajärvelle.

Täällä oli saksalaisen 163.D:n osien eteneminen pysähtynyt Ristisal-
men kapeikkoon ja os Ehrnroothille annettiin 28. 7. tehtäväksi avata ka-
peikko hyökkäämällä Ala-Tolvajärven pohjoispuolitse. Tiedusteluun lä-
hetetty ratsumestari T von Essenin 2.Esk sai illalla kosketuksen venäläi-
siin järven itäpuolella ja osallistui URR:lle alistettuna 4. 8. Ristisalmen
itärannan valtaamiseen. HRR:n pääosat hyökkäsivät samaan aikaan rat-
sumestari Leppäsen johdolla idempänä Tolvajärven—Ägläjärven tielle.
Eteneminen kohti Ägläjärveä pysähtyi kuitenkin muutaman kilometrin
päässä ja rykmentin oli ryhmityttävä puolustukseen. Seuraavana päivä-
nä avattiin tie os Ehrnroothin kootuilla voimilla ja HRR siirtyi reser-
viksi. Vastassa ollut JR 52 vetäytyi Aittojoen taakse.

Hyökkäys jatkui 19. 8. Aittojoen—Vegarusojoen tasalta, jolloin Ratsu-
väkiprikaati suoritti laajan koukkauksen pohjoisesta Moisionvaaraan.
HRR toimi reservinä tarvitsematta puuttua taisteluun, mutta partioiden
aktiivisesti vastustajan selustaan. Venäläisten yhteyksien katkaisemi-
seksi Tsalkin—Munjärven tiellä sai prikaati tehtäväkseen hyökätä Nää-
tälahden kautta Onkamukseen. Kärjessä edennyt URR yritti 24. 8. tun-
keutua tielle, mutta lyötiin takaisin. HRR vaihtoi sen etulinjasta ja pyrki
vielä samana iltana tavoitteeseen. Yritys epäonnistui raskaan tulituen
puuttuessa, ja seuraavana aamuna ryhtyivät venäläiset panssarivaunujen
tukemana vastaiskuun. Tilanne muodostui rykmentille vaikeaksi ampu-
matarvikkeiden alkaessa loppua, sillä huolto oli suoritettava kantohevo-
silla 15 km:n päästä Näätälahdesta. HRR piti kuitenkin asemansa tien
pohjoispuolella ja 26. 8. tilanne laukesi venäläisten irtautuessa. Onka-
muksessa todettiin olleen muun muassa 71.D:n esikunnan.

Lyhyen levon jälkeen jatkui toiminta Säämäjärven itäpuolella, jossa
Ratsuväkiprikaatilla oli tehtävänä ottaa yhteys etelässä hyökkääviin
joukkoihin. URR lähti liikkeelle 29. 8., mutta kohtasi seuraavana aamu-
na lujaa vastarintaa Lahtakylässä. HRR suunnattiin nyt jalkautettuna

koukkaukseen pohjoisesta ja 1. 9. aamulla, perinteellisenä vuosipäivänään, rykmentti tunkeutui majuri Leppäsen johdolla tielle venäläisten selustassa. Luutnantti V Peuran 2.Esk kääntyi kaakkoon ja rykmentin pääosat kohti Lahtakylää, jossa ratsastavan patterin tukemana lyötiin hajalle JR 367:n pataljoona. 2.Esk jatkoi etenemistään karkoittaen vastassaan olleet venäläiset, kunnes takaa-ajoon lähetetty JP 1 vapautti sen illalla. Säämäjärven itäpäässä Pohjanlahden luona joutui Ratsuväkiprikaati taisteluihin koillisesta hyökkäävien venäläisten kanssa, jotka 16. 9. aloittivat hyökkäykset myös Onkamuksen suunnassa. Näiden koko syyskuun kestäneiden taistelujen aikana HRR suojausi uudelleen muodostetun RO:n eteläistä erämaasivustaa. Pitäen hallussaan Pohjanlahden aluetta rykmentti partioi Nimjärvelle saakka ja perusti välimaastoon vahvoja kenttävartioita. Huoltovaikeuksien takia jouduttiin osa hevosista evakuoimaan ja noin kolmannes rykmentistä varustettiin polkupyörillä.

Tilanteen pohjoisessa selvittyä voitiin jälleen siintyä hyökkäykseen ja 28. 9. valtasi 2.Esk:n URR:n osien kanssa Nimjärven kylän. Suojaten RO:n sivustaa suuntautuivat ratsurykmentit eversti Ehrnroothin johdolla kohti Kentjärveä. HRR joutui nyt toimimaan eskadronittain. Luutnantti E Aapron johtamat 1.Esk:n osat etenivät korpien halki 3. 10. tielle Kentjärven pohjoispuolelle, jossa järjestivät tiedustelun. Luutnantti L Saarelan 3.Esk osallistui URR:lle alistettuna 8. 10. Honkaselän kylän valtaamiseen rykmentin muiden osien suojatessa yhteyksiä Nimjärvellä. Honkaselän valtauksen jälkeen koottiin HRR jälleen majuri Leppäsen johtoon. Rykmentti osallistui 10.10. Kentjärven valtauksen pohjoisesta saarrostaen 1.Esk:n hyökätessä JP 1:lle alistettuna ruuhilla yli Haapjärven. Vastustajan vetäydyttyä linnoitettuihin asemiinsa Kentjärven itärannalla siirrettiin Ratsuväkiprikaati Pertjärven pohjoispäähän sivustahyökkäystä varten. Prikaatin ollessa 14. 10. ryhmittymässä lähtöasemiinsa suorittivat venäläiset vastahyökkäyksen, jonka torjumisen HRR sai tehtäväkseen. Sen tultua suoritetuksi jäivät rykmentin pääosat reserviin, mutta 2.Esk suunnattiin Pertjärven länsipuolitse etelään. Muut eskadronat heitettiin 16. 10. Kivatsuun, jossa venäläiset olivat ryhtyneet vastahyökkäykseen prikaatin sivustaa vastaan. Torjuttuaan seuraavana yönä I/JR 35:n kanssa venäläisen JR 367:n hyökkäykset siirtyivät suomalaiset 17.10. vastaiskuun ja löivät vastustajan Suununjoen taakse.

Näiden taistelujen päätyttyä seurasi HRR:lle viikon lepokausi, kunnes rykmentti 27. 10. osallistui Suununjoen ylimenoon Pien-Voronovan kohdalla. Ylittäen joen toisessa portaassa HRR kääntyi pohjoiseen kohti Kivatsua. Torjuttuaan pataljoonan vastahyökkäyksen rykmentti saavutti seuraavan päivän iltana tavoitteenaan olleen tien yhdessä URR:n kanssa ja suuntasi heti 2.Esk:n tietä pitkin itään. 2.JPr ylitti nyt joen ja irrotti sillanpään vallanneet ratsuväkirykmentit, jotka siirtyivät Santalanjärven pohjoispuolitse Riihiselkään. HRR, jonka vt komentajana oli edelleen majuri Leppänen, alistettiin JR 60:lle ja 2. 11. se hyökkäsi 32. RajaJK:lla vahvennettuna itään Muurmannin radalle. 2.Esk saavutti radan seuraavana aamupäivänä ja maantien radan itäpuolella vielä iltaan mennessä. Takana seurannut 1.Esk miehitti radan suunnan. Illalla ryhtyivät venäläiset etelästä vastahyökkäykseen, mutta rykmentin muiden osien saavuttua se torjuttiin patteriston ja kahden erillisen patterin tukemana. Katkaisukohdan eteläpuolelle rakentamaansa tietä pitkin onnistui venäläisten kuitenkin vetää joukkonsa itään, ja 5. 11. sai HRR yhteyden etelästä hyökänneisiin JP 1:n partioihin.

Kun Ratsuväkiprikaati sai tehtäväkseen Äänisniemen haltuunottamisen, marssi HRR Uunitsaan prikaatin reserviksi. Marraskuun lopulla rykmentti siirtyi vielä Lobskaja Goraan, josta se partioi jäätyneen Povensanlahden yli. Hyökkäysvaiheen päätyttyä palasi HRR 9. 12. Uunitsaan, johon se majoittui.

Viisi kuukautta kestäneen hyökkäysvaiheen aikana oli HRR edennyt yli 400 km Ilomantsin itäpuolelta Äänisjärven rannalle. Taistelut olivat muodostuneet pääasiassa nopeista koukkauksista, jolloin lopputulos oli usein ollut enemmän riippuvainen ratsumiesten hyvästä hyökkäyshengestä kuin raskaiden aseiden tuesta. Ratsuhevonen oli osoittautunut korvaamattomaksi liikuntavälineeksi näissä mastoissa ja sen avulla oli ampumatarvikkeet, muona ja majoitusvälineet kuljetettu mukana pitkilläkin korpitaipaleilla. Taisteluissa sitkeää viivyttäjää vastaan oli rykmentti menettänyt riveistään kaatuneina ja haavoittuneina 16 upseeria, 93 aliupseeria ja 306 miestä. Osoituksena hyvistä suorituksista ovat ne kaksi Mannerheimristiä, jotka Ylipäällikkö myönsi kornetti Teppo Taneli Hirvi-Kunnaalle ansioista etenemisen aikana Vegaruksesta Onkamukseen ja kersantti Lauri Skytälle ansioista Nimjärven—Honkaselän taistelujen aikana.

2. Uudelleenjärjestelyt ja asemasotavaihe 1942—44

Käydyt taistelut olivat osoittaneet, että rykmentin organisaatio ei ollut paras mahdollinen. Tämän takia suoritettiin vuoden 1942 alussa kokoonpanossa muutoksia, jonka jälkeen rykmenttiin tuli kuulumaan esikuntaeskadroona, neljä kiväärieskadroonaa ja raskas eskadroona, joka käsitti kk-, pst- ja krh-joukkueet. Kuhunkin kiväärieskadroonaan liitettiin kk:eilla ja kv krh:illä varustettu raskas joukkue ja esikuntaeskadroonaan pioneerijoukkue. Nämä muutokset eivät lisänneet sanottavasti rykmentin vahvuutta, mutta kohottivat sen mahdollisuuksia itseänsä tehtävissä samoin kuin eskadronien taistelutehoa.

HRR viipyi Äänisniemellä vuoden 1942 joutuen ajoittain toimimaan venäläisten aktiivisia hyökkäysryityksiä vastaan. Jo 10. 1. osallistui rykmentin osia Klimetskinsaareen edenneen sissipataljoonan karkoittamiseen, ja helmikuun lopulla tuhottiin Äänisniemen eteläosaan maihinoussut parin sadan miehen vahvuinen hiihto-osasto. Maaliskuun puolella välissä osallistui HRR:sta parikymmentä vapaaehtoista Äänisen Rannikkoprikaatin järjestämään partioretkeen Äänisjärven yli Vodlajoelle, jolloin pakuumatkalla kaatui kornetti Hirvi-Kunnas. Näiden kahakoiden aikana oli HRR siirtynyt Äänisniemen keskiosiin, mutta koottiin huhtikuussa Karhumäen eteläpuolelle Fedotovan kylään. Ratsumestari Putkosen 4.Esk osallistui elo-syyskuussa partisaaniprikaatin tuhoamiseen Seesjärven alueella. Syksyllä rykmentti siirtyi jälleen Äänisniemen eteläosaan Virojärven ym kyliin, joista tuli HRR:n viimeinen varuskunta Itä-Karjalassa. Tammikuun lopulla 1943 rykmentti marssi Käppäselän asemalle junakuljetusta varten takaisin Suomeen.

Ratsuväkiprikaati siirrettiin Ylipäällikön reserviksi Viipuriin, jossa HRR sijoitettiin Sorvalin kasarmeihin. Rykmentti täydennettiin lähes määrävahvuiseksi, ja koulutuksen ohella se suoritti metsätöitä kaupungin ympäristössä. Uuden toiminta-alueen luonteen takia joutuivat ratsumiehet maaliskuussa luopumaan uskollisista sotatovereistaan, ratsuhevosista.

Reservissä olo ei jäänyt kuitenkaan pitkäaikaiseksi, sillä toukokuun lopulla 1943 Ratsuväkiprikaati vaihtoi JR 1:n Lempaalassa. HRR sijoitettiin keskimmaiselle lohkolle, jossa se ryhmitti kaikki eskadronansa

etulinjaan. Lukuunottamatta lokakuussa tapahtunutta tiedusteluhyökkäyksen torjumista, ei rykmentti joutunut taisteluun. Marraskuun lopulla HRR irrotettiin ja siirrettiin Metsäkylään, jonka läheisyyteen koko Ratsuväkiprikaati vuoden loppuun mennessä koottiin. Täällä prikaati ryhtyi linnoittamaan VT-asemaa rannikolla ja Vammelhoella HRR:n vastatessa samalla rannikon varmistuksesta Inonjoen—Kuokkalan loholla. Eskadroonat sijoitettiin Kellomäelle, Terijoelle, Tyrisevälle ja Metsäkylään. Kesäkuun alussa 1944 rykmentti sai käskyn ottaa työn alle myös Vammeljoki-linjan Koiviston radalle saakka, mutta neuvostojoukkojen suurhyökkäyksen alkaessa olivat joukot vielä hajallaan rannikolla.

3. Vetäytymisvaihe kesä-heinäkuussa 1944

Neuvostojoukkojen suurhyökkäys alkoi Karjalan kannaksella 9. 6. kohdistuen lähinnä Suomenlahtea ollutta 10.D:aa vastaan, jonka puolustus murtui seuraavana päivänä. Eversti Ehrnrooth sai 10. 6. aamupäivällä käskyn lähettää HRR:n osia eteen tukemaan 10.D:n vetäytymistä ja iltapäivällä rykmentti määrättiin VT-asemaan Vammelhoelle Koiviston radan (pl) ja Suomenlahden välille. Ratsuväkiprikaatin muista joukoista oli URK vasemmalla Raivolanjoella ja JP 1 aluksi edessä Tyrisevän pohjoispuolella. Vammelsuussa TykEsk/RvPr:lla ja PionK/RvPr:lla vahvennettu HRR torjui 109.D:n ja myöhemmin 314.D:n hyökkäysryitykset 15. 6. aamuyöhön saakka, jolloin irtautui. Rykmentin taisteluja VT-linjalla kuvataan yksityiskohtaisesti myöhemmin.

Rykmentin pääosat vetäytyivät Inonkylän pohjoispuolelle, jossa eversti Ehrnrooth sai 15. 6. aamulla käskyn ottaa Vammelsuun asemat takaisin. RsEsk:n päällikön ratsumestari M Siraman johdolla lähetettiin RsEsk ja ratsumestari V Peuran 2.Esk hyökkäykseen kaakkoon tavoitteena rantatie. Alkumenestystä ei kuitenkaan voitu käyttää hyväksi, sillä reservinä ollut luutnantti V Niskasen 1.Esk oli puolenpäivän aikaan suunnattava pohjoiseen, josta venäläiset hyökkäsivät selustaan. Kun venäläiset etelässä valtasivat Inonkylän, oli rykmentin kolmelta taholta saarrettuna illalla luovuttava taistelusta ja ryhdyttävä vetäytymään länteen. Samaan aikaan olivat HRR:n muut osat, ratsumestari M

Virkkusen 3.Esk ja ratsumestari L Putkosen 4.Esk, vetäytyneet Mesterjärvelle, jossa ne joutuivat taisteluun radan suunnassa hyökkävään venäläisen pataljoonan kanssa. Ylivoimaisen vastustajan painostamana oli osaston ennen puolta yötä irtauduttava asemistaan.

Rykmentti koottiin 16. 6. kuluessa Inkilään, josta se marssi Ratsuväkiprikaatin reserviksi Kipinolanjärven pohjoispuolelle. Järven itäpuolelle ryhmittyi puolustukseen IV/3.Pr ja järven ja Suomenlahden väliselle kannakselle JP 1. 2.Esk ja pst-käsiaseilla varustettu TykEsk alistettiin 17. 6. aamupäivällä IV/3.Pr:lle, jonka puolustuksen 314.D:n panssarihyökkäys kuitenkin illalla mursi. HRR sai tehtäväkseen miehittää vastaanottoasemat Humaljoella ja näiden asemien läpi vetäytyivät edessä olleet pataljoonat. Venäläisten moottoroidut joukot seurasivat jäljessä, ja jo ennen puolta yötä oli HRR:n irtauduttava Humaljoelta. Ratsumestari Siraman suojatessa RsEsk:illa ja 3.Esk:n osilla tien suunnassa koontui rykmentti yöllä Römpötin eteläpuolelle.

Täällä eversti Ehrnrooth sai käskyn luovuttaa rintamavastuun IV/3.Pr:lle sekä kiirehtiä Närjänjärven pohjoispuolelle sulkemaan rintamaan syntynyttä aukkoa. Os Sirama alistettiin JP 1:lle ja 2.Esk lähetettiin heti etujoukkona ottamaan haltuun Närjänjärven—Kuolemajärven välistä kannasta, minne se ei enää kuitenkaan ennättäyt. Kun rykmentti, joka maastovaikeuksien takia oli joutunut jättämään pst-tykinsä os Siramalle, 18. 6. aamuyöstä saapui Närjänjärvelle, kohtasi se venäläisten panssarikärjen ja väistyi pohjoiseen. Osillaan viivyttyäen HRR vetäytyi Metsäkylään, jossa aamupäivällä miehitti asemat Rokkalanjoen pohjoispuolelta.

Toista viikkoa yhtäjaksoisesti toimineen rykmentin taistelukunto alkoi jo olla lopussa, samoin kuin Rokkalanjoki-linjalle ryhmittyneiden muidenkin joukkojen, joista JP 1 oli oikealla Rokkalan kylässä ja URR vasemmalla Hörkössä. HRR:n eskadroonat olivat supistuneet 40—50 mieheen, a-tarvikkeista oli puutetta ja raskas aseistus oli jouduttu jättämään rantatien varteen. Kun venäläisten panssarivaunut 18. 6. puolen päivän jälkeen hyökkäsivät Rokkalan suunnasta Metsäkylään, irtautui HRR ja siirtyi iltaan mennessä Porlammin kautta Nuoraalle. Samaan aikaan irrotti PsD muut Ratsuväkiprikaatin joukot Rokkalanjoelta.

HRR:n tappiot Kannaksella olivat kaatuneina ja haavoittuneina 11

upseeria, 24 aliupseeria ja 171 miestä eli kadonneet mukaan lukien yli 20 % kokonaisvahvuudesta. Pääasiassa Inonkylän taistelujen aikana kadonneiden lopulliseksi lukumääräksi jäi 57, vaikka se aluksi näyttikin huomattavasti suuremmalta. Karkureita laskettiin koko aikana olleen kymmenkunta.

Seuraavina päivinä siirrettiin Ratsuväkiprikaati Viipurinlahden luoteispuolelle maihinnousun torjuntaan. HRR, jolle alistettiin virolaisista vapaaehtoisista muodostettu I/JR 200, ryhmittyi 25. 6. Lihaniemeä vastapäätä oleville saarille. 3.Esk miehitti Turkinsaaren ja Piispansaaren, 1.Esk Keihäsniemen ja Porkansaaren lounaisosat ja 2.Esk Porkansaaren pohjoisosan. Niiden koillispuolelle tuli virolaispataljoona ja 4.Esk sijoitettiin reserviksi Ahokkaaseen, jossa myös oli rykmentin esikunta ja esikuntaeskadroona. Lohkon tukiryhmä käsitti kaksi kenttätykistöpat-teristoa. Oikealla ryhmittyi URR ns Uuraan lohkolle JP 6:n jäädessä prikaatin reserviksi. Puolustusvalmistelujen aikana täydennettiin kal-lioisten saaritukikohtien sulutuksia ja linnoitteita. Täällä sai rykmentti myös täydennystä 9 upseeria ja 259 aliupseeria ja miestä.

Heinäkuun alussa ryhtyivät venäläiset hyökkäilemään Viipurinlah- den yli. Heidän onnistui 4. 7. vallata Ravansaari, ja seuraavana päivänä yritti 80—100 miehen osasto nousta maihin Hannustiensaaressa ja Tur- kinsaaressa. Tykistö upotti osan veneistä ja rantaan päässeet hyökkää- jät tuhosi 3.Esk viimeiseen mieheen. Näiden taistelujen päätyttyä ryh- tyi saksalainen 122.D irrottamaan Ratsuväkiprikaatia armeijakunnan reserviksi. HRR:n osalta oli vaihto käynnissä 7. 7. illalla, kun venäläiset savuverhon suojassa laskivat maihin Hapenensaareen 400 miestä JR 185:stä. Saaren miehityksenä oli kaksi joukkuetta JP 6:sta, jotka aikai- semmin oli alistettu HRR:lle sekä näitä joukkueita vaihtamaan tullut saksalainen osasto. Venäläiset valtasivat saaren keskiosan puolustajien vetäytyessä sen molempiin päihin. Eversti Ehrnrooth hälytti 4.Esk:n vastahyökkäykseen pohjoisesta Hapenensaarelle. Samalla hän alisti käyttöönsä saaman 5./JR 1:n rykmentin ye-upseerille majuri Siramalle, joka oli ottanut johtoonsa Turkinsaaren ja Piispansaaren puolustuksen. Viiden patteriston suorittaman tulivalmistelun jälkeen alkoi ratsumes- tari Putkosen 4.Esk:n hyökkäys 8. 7. klo 1.30 ja 4.Esk:n joukkueella vah- vennetun 5./JR 1:n hyökkäys Piispansaaresta puoli tuntia myöhemmin.

Kapeat salmet ylitettiin kahlaten ja raivokkaan lähitaistelun jälkeen oli Hapenensaari jälleen suomalaisten hallussa aamuun mennessä. Vangiksi antautui vain toistakymmentä venäläistä.

Vaihdon tultua suoritetuksi siirtyi HRR Häränpäänniemelle, jossa linnoitti viikon ajan ranta-asemia. Rykmentti palasi vielä 16. 7. entiselle lohkolleen, josta se taisteluihin enää joutumatta irrotettiin 24. 7. ja seuraavana päivänä alkoivat sen junakuljetukset kohti uutta toiminta-alueetta, Pohjois-Karjalaa.

Menestyksellisen torjuntataistelun jälkeen Vammelsuussa oli HRR joutunut Kannaksella tehtävien eteen, jotka eivät vastanneet enää sen mahdollisuuksia. Neljän päivän aikana suoritettu lähes sadan kilometrin vetäytyminen hyökkäys-, puolustus- ja viivytysvaiheineen venäläisten panssarijoukkoja vastaan saattoi ratsumiesten taistelumoraalin kestävämmäksi ääri rajoille. Lyhyen toipumisajan jälkeen Viipurinlahden saaristotaisteluissa saavutetut voitot osoittivat kuitenkin, että se oli kesäntänyt.

4. Ilomantsin taistelut heinä-syyskuussa 1944

Ilomantsin suuntaan hyökkäävien neuvostodivisioonien pysäyttämiseksi oli muodostettu Ryhmä R (Raappana), johon torjuntataistelua käyvien joukkojen lisäksi liitettiin Viipurinlahdelta siirretty Ratsuväkiprikaati. HRR:n junakuljetusten saapuessa 26.—27. 7. Kaltimon asemalle olivat venäläiset saavuttaneet Ilajanjärven—Ala-Vieksijärven tasan parikymmentä kilometriä Ilomantsin itäpuolella.

Kaltimosta HRR siirtyi autonkuljetuksena Ilomantsiin ja sieltä edelleen marssien Korentovaaraan 28. 7. iltaan mennessä. Seuraavana päivänä sai eversti Ehrnrooth käskyn lyödä Hattuvaarassa puolustautuvaa rajajääkärikomppaniaa vastassa olevat venäläiset ja muodosti tätä varten osaston, johon majuri Siraman johdolla kuuluivat 1. ja 2. Esk sekä tykkijoukkue. Osasto siirtyi Hattuvaaran kaakkoispuolelle ja 30. 7. klo 2 alkoi hyökkäys, joka yllätti vastustajan — I ja III/JR 52:n — ja hajotti sen täydellisesti. Maaston puhdistaminen jatkui iltaan saakka, jolloin todettiin venäläisten vetäytyneen 5 km itään.

Aamulla oli ratsumestari M. Virkkusen 3. Esk alistettu JP 6:lle ja se

joutui heti osallistumaan vastahyökkäykseen Ilanjärven eteläpuolella. Eversti Ehrnroothin johtoon muodostettiin os E, joka käsitti vajaan HRR:n, TykEsk/RvPr:n, RatsPtrin sekä krh- ja pioneerijoukkueet. Osaston tehtävänä oli edetä Hullariin ja ottaa yhteys sen eteläpuolella saarrettuna olleeseen os Partiseen. Aamulla 31. 7. saatiin taistelukoikeus Palokankaalla Koitajoen itäpuolelle ryhmittyneeseen vastustajaan. Kun nopea hyökkäys rintaman suunnassa ei johtanut tulokseen, lähetettiin 1. ja 2.Esk majuri Siraman johdolla koukkaamaan etelästä. RatsPtrin tukemana saavutti osasto Palokankaalta Hullariin johtavan tien venäläisten selustassa ja pakotti puolustajan vetäytymään itään. Takaaajo jatkui nyt Hullariin, jossa etujoukko illalla törmäsi venäläisten vahaan puolustukseen. Hyökkäys Hullarin valtaamiseksi alkoi 1. ja 4. Esk:lla yöllä 31. 7./1. 8. Koska patteri oli maastovaikeuksien takia jäänyt jälkeä, ei hyökkäystä pystytty riittävästi tukemaan, ja kolme tuntia taisteltuaan oli joukkojen keskeytettävä etenemisensä. Ennenkuin uuteen yritykseen ennätettiin ryhtyä, todettiin venäläisten jättäneen asemansa.

Kun eversti Ehrnrooth oli aamulla saanut käskyn nopeuttaa etenemistä lounaaseen, hän suuntasi 2. ja 4.Esk:n majuri Siraman johdolla Koitajoen 1.Esk:n jäädessä varmistamaan Hullaria. Osasto Sirama miehitti illalla sillanpääaseman joen länsirannalla ja samalla saatiin myös yhteys os Partisen joukkoihin. Jätettyään raskaat aseensa varmistamaan Koitajoen siltaa eteni osasto Sirama seuraavana päivänä Lehmivaaran itäpuolelle. Ensimmäinen hyökkäys Lehmivaaraa vastaan epäonnistui, samoin kuin uusi yritys 3. 8. tykistön tulivalmistelun osuessa omiin lähtöasemiin. Tässä vaiheessa määrättiin majuri Sirama HRR:n vt komentajaksi eversti Ehrnroothin siirtyessä toisiin tehtäviin, ja rykmentti liitettiin os Partiseen, jonka muina joukkoina olivat JP 1 ja ErP 24. 2.Esk jäi varmistamaan syntynyttä Lehmivaaran mottia ja 4.Esk osallistui 4. 8. aamuyöllä motin eteläosan valtaamiseen.

Avustaakseen Lehmivaaran ja sen pohjoispuolelle Vellivaaraan saarrettuja joukkojaan aloittivat venäläiset 4. 8. kuluessa kaakosta hyökkäykset, joiden torjuntaan käännettiin myös HRR:n voimat. Rykmentti, joka otettiin jälleen Ratsuväkiprikaatin johtoon, oli aikaisemmissa taisteluissa hajonnut laajalle alueelle. Kun majuri Sirama 5. 8. sai käskyn puolustuksesta Kangasjärven—Kalalammen—Hankalammen kannaksil-

le, oli hänellä käytössään vain kaksi eskadroonaa, jotka jo edellisenä yönä olivat siirtyneet ensin mainitulle järvikannakselle. Venäläisten 69. Pr:n osat hyökkäsivät yöllä 5./6. 8. puolustusasemaa vastaan, mutta torjuttiin. Seuravana aamuna käyttöön saatu URR:n eskadroona oli sijoitettava harventuneen etulinjan vahventamiseen. Luutnantti N Heinosen 1.Esk, joka oli välillä toiminut Vellivaaran itäpuolella, saapui päivällä rykmentin yhteyteen ja sai käskyn miehittää Kalalammen—Hankalammen kannaksen. Ennen kuin eskadroona ennätti paikalle olivat venäläiset työntäneet siellä olleen varmistusosaston pois, mutta heidän etene misensä saatiin pysähtymään 7. 8. aamupäivällä Kalalammen pohjoispuolelle. Samaan aikaan palasi myös 3.Esk, joka menestyksellisesti oli osallistunut URR:n ja JP 1:n mukana hyökkäykseen Ilajanjärven eteläpään — Lehmivaaran suunnassa. Seuraavina päivinä jatkuivat venäläisten hyökkäykset herkeämättömällä voimalla painostuksen kohdistuessa erityisesti Kangasjärven koillispuolella ollutta 4.Esk:aa vastaan. Rykmentin selustaan jääneistä Vellivaaran ja Lehmivaaran moteista purkautuivat 9. 8. ulos 176.D:n rippeet, johon liittyen venäläiset hyökkäsivät jälleen puolustusasemaakin vastaan. Seuravana yönä vaihtoi URR rykmentin etulinjasta ja ratsumiehet siirtyivät lepoon Lehmivaaran kaakkoispuolelle.

Täällä rykmentin otti komentoonsa everstiluutnantti C—G Palmgren, jonka johdolla HRR 18. 8. vaihtoi JP 1:n Luovejärven—Kitsanlammen kannakselta. Näissä asemissa rykmentti torjui vielä 21. 8. venäläisen rangaistuspataljoonan raivokkaan hyökkäyksen, kunnes aselevon astuessa voimaan 4. 9. klo 7 lopetti tulensa.

Ilomantsin taisteluissa menetti HRR kaatuneina ja haavoittuneina 19 upseeria, 57 aliupseeria sekä 385 miestä. Ryhmä R:n pohjoisella siivellä oli rykmentti alkuvaiheessa menestyksellisillä hyökkäyksillä osallistunut venäläisten päävoimien saartamiseen ja sen jälkeen torjunut ylivoimaisten lisäjoukkojen yritykset murtautua saarrettujen avuksi. Näissä taisteluissa kunnostautui erityisesti kersantti Allan Sylvester Anttila, joka jo Vammelsuussa ja Viipurinlahdella oli esimerkillisellä tavalla johtanut joukkuettaan ja jolle Ylipäällikkö näistä ansioista myönsi Mannerheimristin. Kunniakkaalla tavalla päätti rykmentti sen taistelujen tien, jonka se oli näiltä samoilta alueilta aloittanut runsaat kolme vuotta aikaisemmin.

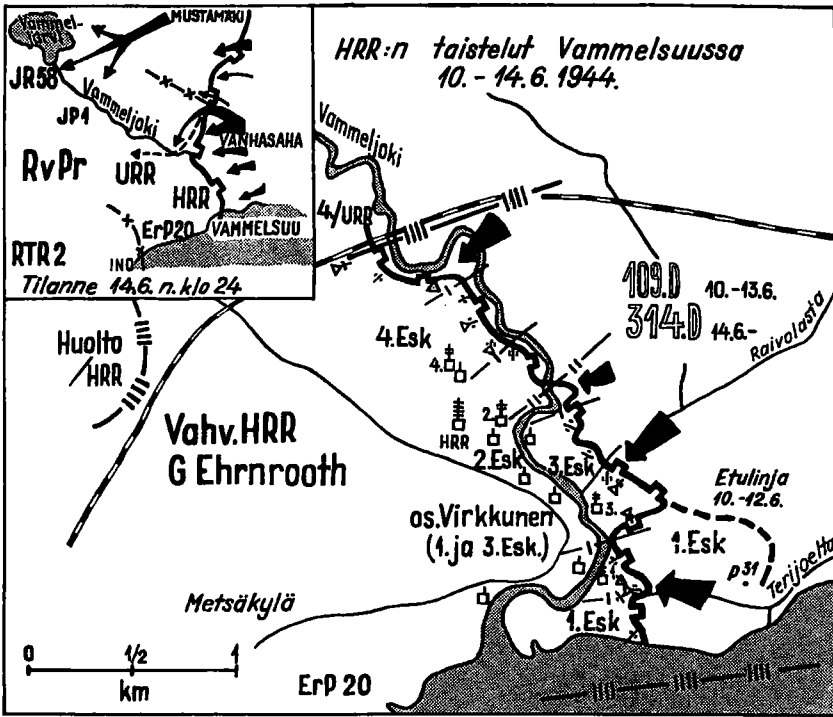
5. HRR:n taistlut VT-linjalla Vammelsuussa 10.—14. 6. 1944

Neuvostojoukkojen suurhyökkäyksen murtaessa 10. 6. 10.D:n puolustuksen sai eversti Ehrnrooth käskyn tukea Kuokkalan suuntaan vetäytyviä divisioonan osia. HRR oli tällöin varmistamassa rannikkoa siten, että ratsumestari L Putkosen 4.Esk oli Kellomäellä, ratsumestari M Siraman RsEsk:n osat Terijoella, luutnantti V Niskasen 1.Esk Tyrisevällä, ratsumestari V Peuran 2.Esk Metsäkylän kaakkoispuolella ja ratsumestari M Virkkusen 3.Esk reservinä Merilässä. Rykmentin esikunta ja huoltojoukot oli sijoitettu Metsäkylään.

Ratsumestari Siraman johtama osasto, johon kuului pst-tykeillä vahvennetut 3. ja RsEsk, siirrettiin autokuljetuksena Kellomäelle klo 15 mennessä. Osasto ryhmittyi Kellomäen itäpuolelle ja lähetti taistelupartiot Luutahännän ja Tulokkaan suuntiin. Pari tuntia myöhemmin tuli kuitenkin käsky sekä os Siramalle että 4.Esk:lle vetäytymisestä VT-linjalle. Irtautuminen alkoi noin klo 20 ja puolen yön jälkeen olivat joukot Vammelsuussa.

Itäpäivällä HRR oli saanut käskyn miehittää VT-aseman Suomenlahden ja Koiviston radan (pl) välillä (Kuva 3). Tämä lohko oli rykmentin upseereille verrattain tuttu siellä keväällä tapahtuneen maastoharjoituksen sekä linnoitustöiden jatkamista varten suoritetun tiedustelun takia. Puolustusasemat olivat hyvin linnoitetut, vaikka osa yhteyshaudoista puuttuikin eikä betonikorsuihin ollut ennätetty asentaa konekivääreitä. Vahv HRR:n (HRR, TykEsk/RvPr, PionK/RvPr, vajaa kompp /LinnP 5 ja neljä tyk:n tjr:ää) ryhmitys asemassa oli 11. 6. aamulla seuraava:

- eteen työnnettyssä puolustuskeskuksessa rantatien suunnassa oli vahv 1.Esk (1.Esk, kk-joukkue, tyk:n ja krh:n tjr:t sekä pst-tki, pstkiv ja jvtki),
- pääpuolustuslinjalla oli vasemmalla Vammeljoen varressa vahv 4.Esk (4.Esk, joukkue/LinnP 5, kk-joukkue, tyk:n tjr ja kolme psttkiä) ja oikealla joen itäpuolella vahv 3.Esk (3.Esk, joukkue/LinnP 5, kk-joukkue, kaksi pion-joukkuetta ja tyk:n tjr:ä sekä 4 psttkiä ja 2 pstkiv:ä),
- 2.Esk oli rannikolla entisellä lohkoltaan sekä
- rykmentin esikunta Uudenkirkon tien pohjoispuolella⁴ ja huolto Vammelsuun pysäkin maastossa.

Kuva 3

Rykmentin puolustusta oli tukemassa Ratsuväkiprikaatin tukiryhmä, johon kuului Kv Psto 12, RatsPtri sekä kolme muuta erillistä patteria.

Aamupäivällä vetäytyi edestä suuria tappioita kärsinyt ErP 20, joka alistettiin HRR:lle ja sai tehtäväkseen vaihtaa 2. Esk:n rykmentin reserviksi. Puolenpäivän aikaan joutuivat 1. Esk:n partiot tulikosketukseen, ja noin klo 14 torjui eskadroona ensimmäisen hyökkäyksen. Pari tuntia myöhemmin hyökkäsivät venäläiset Raivolasta 3. Esk:a vastaan. Vakavampia läpimurtoyriytyksiä ei kuitenkaan tapahtunut, sillä vastustaja oli todennut törmänneensä hyvin linnoitettuun ja miehitettyyn asemaan. 4. Esk:n lohkolle ilmestyivät venäläiset vasta vähän ennen puolta yötä.

1.Esk:n puolustuskeskuksen tärkeimmän tukikohdan muodosti rannikon suuntainen korkea hiekkaharjanne (p 31). Tätä kornetti S Siiran joukkueen puolustamaa tukikohtaa vastaan kohdistivat venäläiset 12. 6. raivokkaimmat hyökkäyksensä. Panssarivaunujen ja suorasuuntaustykkiön tukeman komppanian rynnäkö torjuttiin yöllä suuria tappioita tuottaen. Aamulla klo 7 alkoi tykistökeskitys, joka välillä hiljeni jatkuakseen taas klo 11. Pari tuntia myöhemmin hyökkäsivät venäläiset kolmelta taholta. Koska eskadroona oli heikosti linnoitetuissa asemissaan menettänyt lähes kolmanneksen vahvuudestaan, antoi luutnantti Niskanen sille irtautumiskäskyn. Eskadroona vetäytyi pääpuolustuslinjalle, jossa se alistettiin ratsumestari Virkkuselle. Os Virkkunen torjui illalla tiedusteluluontoiset hyökkäykset Terijoen ja Raivolan teiden suunnissa. 4.Esk:n loholla hyökkäsivät venäläiset useaan otteeseen Vammeljoen yli uiden rautatien eteläpuolella olevaan niemeen, mutta lyötiin takaisin tykistön tukiessa. Vähän ennen puolta yötä yritti vastustaja yllättää iskuosastollaan eskadroonan keskustan. 2.Esk oli aamupäivällä siirtynyt Vammelsuuhun, jossa se miehitti joen länsirannan.

Eversti Ehrnroothin käsityksen mukaan oli venäläisillä 12. 6. hyökkäämässä kaksi rykmenttiä tykistön tukemana. Ankarimmaksi muodostui kuitenkin seuraava taistelupäivä, 13. 6. Vastassa arvioitiin nyt olevan panssarivaunuilla vahvennetun divisioonan, jota tuettiin myös Kronstadtin ja muiden linnakkeiden tykistöllä. Tulivalmisteluun osallistui 94 lentokoneen muodostelma, joka pommitti radan etelä- ja lounaispuolella etulinjaa ja takamaastoa. Painopiste kohdistui 4.Esk:a vastaan, jossa venäläiset iltapäivällä pääsivät tunkeutumaan ennen mainittuun niemeen kornetti U Martikaisen tukikohdan edessä. Ratsumestari Putkonen lähetti reservinään olleen joukkueen 2.Esk:sta vastaiskuun ja Kv Psto 12:n tukiessa venäläiset työnnettiin jälleen Vammeljoen taakse. Toisenkin joukkue rykmentin reservistä oli käytettävä tällä suunnalla etulinjan vahventamiseen. Os Virkkusen loholla torjuttiin päivän aikana useita hyökkäysyrityksiä, mutta illalla taukosivat taistelut vastustajan vetäytyessä takaisin. Asemien hyvää linnoitusastetta kuvaa se, että valtavasta tulimäärästä huolimatta tappiot jäivät alle neljäkymmenen miehen. Tänä päivänä tapahtui ainoa pakenemisyritys kolko taistelujen aikana kahden ryhmän poistuessa luvatta sortuneesta taistelu-

haudasta ja hakiessa suojaa taempana. Ao eskadroonan päällikön toimenpitein miehet palautettiin kuitenkin tehtäviinsä.

Seuraavana yönä todettiin venäläisten vaihtavan joukkoja HRR:n edessä. Vastassa ollut 109.D siirtyi Kuuterselän suunnalle ja sen tilalle tuli 314.D. Hyökkäykset jatkuivat 14. 6. hellittämättömällä voimalla koko puolustuslohkolla. Erityisen sitkeästi yritti vastustaja tunkeutua os Virkkusen pohjoisimpaan tukikohtaan, jonka päällikkönä oli kornetti U Vartiainen. Rynnäkököt lyötiin kerta kerralta takaisin, mutta tappiot muodostuivat myös suuriksi, muun muassa tukikohdan päällikkö kaatui. Os Virkkusen lohkolle arvioitiin venäläisten ampuneen päivän aikana 30.000 erilaista ammusta. Myös 4.Esk torjui useaan otteeseen vastustajan yritykset päästä joen yli. Taisteluhautojen sortuessa alkoivat rykmentin tappioluvut huolestuttavasti kasvaa.

Neljän päivän ajan oli HRR torjunut Vammelsuussa läpimurtoyritykset, joissa hyökkääjällä oli 5—6 kertainen lukumääräinen ylivoima ja jonka tuliylivoimaa on vaikea edes arvioida. Ansio menestyksestä on annettava rykmentin hyvälle taisteluhengelle sekä — kuten eversti Ehrnrooth taistelukertomuksessaan mainitsee — linnoitusjärjestelmälle, joka "antaa joukoille kaikki mahdollisuudet pitää asemiaan vihollisen valtavasta tulesta huolimatta". Venäläisten tappioksi laskettiin noin 3000 miestä ja 8—9 panssarivaunua, rykmentin menettäessä 10.—14. 6. kaatuneina ja haavoittuneina 10 upseeria, 19 aliupseeria ja 126 miestä eli 14 % kokonaisvahvuudestaan sekä kadonneina yhden aliupseerin ja miehen.

Suurista tappioluvuista huolimatta oli valmistauduttu sitkeään torjuntaan seuraavanakin päivänä, mutta tapahtumat naapurilohkolla muuttivat kuitenkin tilanteen. Suomalaisten puolustus Kuuterselässä oli murtunut 14. 6. iltapäivällä ja panssarikiilat suuntautuivat Ratsuväkiprikaatin selustaan. Klo 18.30 yllättivät venäläiset prikaatin esikunnan Vammeljärven eteläpuolella, minne reservit kuitenkin pysäyttivät hyökkäyksen. Pian tämän jälkeen joutui prikaatin tukitykistö irtautumaan siirtyäkseen uusiin aseisiin.

Eversti Ehrnrooth sai ensimmäiset hälyttävät tiedot tapahtumista vasta noin klo 20 todetessaan oman tykistön tulen lakanneen. Puolta tuntia myöhemmin saapui komentopaikalle URR:n ye-upseeri, joka ilmoitti tapahtumista Kuuterselässä ja Vammeljärvellä sekä kertoi URR:n alka-

van vetäytyä Vammeljoelle. Samalla hän välitti 10.D:n käskyn, jonka mukaan eversti Ehrnroothin oli otettava johtoonsa molemmat ratsuväkirykmentit ja pidettävä Vammelsuun asemat. Eversti Ehrnrooth antoi ye-upseerin välityksellä URR:lle käskyn puolustuksesta Vammeljoelinjalla painopiste Vanhansahan tien suunnassa. Vammelsuun sillanpääaseman vahventamiseksi sai 2.Esk käskyn vaihtaa tappioita kärsineen 3.Esk:n, ja asemassa olevien joukkojen komentajaksi määrättiin ratsumestari Sirama. 15. 6. klo 1.30 palasi URR:n ye-upseeri tuoden tiedon, että URR oli ollut pakotettu irtautumaan ja oli jo vetäytymässä lukuun ottamatta HRR:n pohjoispuolella ollutta 4.Esk:a, joka vielä oli asemissaan.

Eversti Ehrnroothilla oli nyt edessään kohtalokas päätös. Tie Raivolasta Vanhansahan kautta rykmentin selustaan, ja edelleen radan suunnassa länteen oli avoin ja ainoa reservi, juuri etulinjasta irrotettu vajaa 3.Esk, oli liian heikko sen sulkemiseksi. Prikaatin reservien taholta ei ollut odotettavissa apua eikä myöskään tykistön tulituesta ollut yöllä tietoa. Motittautuminen Vammelsuun asemiin olisi tiennyt rykmentin täydellistä tuhoutumista, eikä sillä saavutettavalla ajanvoitolla olisi ollut suurtakaan merkitystä kokonaistilanteelle.

Näillä perusteilla teki eversti Ehrnrooth klo 2 raskaan päätöksen irtautumisesta VT-linjalta, ja viimeiset HRR:n partiot jättivät aseman neljä tuntia myöhemmin.

C. TILINPÄÄTÖSTÄ

Kuten Ratsuväkiprikaatin muutkin joukot, kuului Hämeen Ratsurykmentti Suomen sodissa 1939—44 kevyisiin joukkoihin, jotka oli koulutettu ensi sijassa nopeaa hyökkäyksellistä toimintaa varten sekä tiedustelu- ja varmistustehtäviin. Prikaatin toiminta Talvisodassa vastasi-kin Kannaksella sen käyttöperiaatteita, mutta sen siirtoa Laatokan Karjalaan niinkin myöhään kuin helmikuun alussa sekä sen tehtävää siellä on pidettävä virheellisenä. Samaan aikaan kun neuvostojoukkojen suurhyökkäyksen torjuntaan Kannaksella oli käytettävä täydennysjoukkoja, kului Ylipäällikön tehokkain reserviyhtymä kokonaisuuden kannalta toisarvoisessa suunnassa mottitaisteluissa. Jatkosodan hyökkäysvaihees-

sa, Kuolismaan suunnassa suoritettuja rintamahyökkäyksiä lukuunottamatta, vastasivat ratsurykmenttien tehtävät niiden koulutusta. Prikkaatin käyttö kesällä 1944 Kannaksella oli pakon sanelemaa, eikä sillä, JP 1:tä lukuun ottamatta, jalkautettuna ollutkaan liikkuvan reservin arvoa. Ilomantsin lopputaistelut, ja niissä nimenomaan HRR:n saarrostava toiminta pohjoisella sivustalla, osoittivat kevyiden joukkojen tehokkuuden liikkuvissa sotatoimissa.

Vaiherikkaissa tehtävissään olivat HRR:n upseerit, aliupseerit ja miehet vaalineet kunnialla menneiden ratsumiespolvien jättämää perintöä. Molempien ansioituneiden komentajien, everstiluutnantti Tiiaisen ja eversti Ehrnroothin ohella on erityisesti korostettava rykmentin tarmokkaiden ye-upseerien osuutta. Talvisodan ja Jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana tässä vaikeassa tehtävässä toimi majuri Eero Kaarlo Olavi Leppänen, joka jääkäripataljoonan komentajana ja Mannerheimristin ritarina haavoittui kuolettavasti Talin—Ihantalan suurtaisteluissa kesällä 1944. ”Ei kukaan hänen aseveljistään”, sanoo eversti Ehrnrooth taistelukertomuksessaan, ”ole voinut unohtaa hänen pelottomuutansa, rauhallisuutensa ja neuvokkuutensa vaaran hetkinä”. Majuri Mauno Olavi Sirama johti rykmentin osia jo Kannaksen vetäytymävaiheen aikana ja toimi taitavana ye-upseerina Viipurinlahden ja Ilomantsin voitokkaissa taisteluissa.

Hämeen Ratsurykmentin riveissä kaatui Talvisodassa 2 upseeria, 22 aliupseeria ja 77 miestä ja Jatkosodassa 18 upseeria, 47 aliupseeria ja 275 miestä eli yhteensä 441 ratsumiestä. Lisäksi jäi neljäntoista kohtalo tuntemattomaksi. Kun haavoittuneiden lukumäärä eri taisteluvaiheiden tappioilmoitusten mukaan kohosi yhteensä noin 1250:een, voidaan todeta rykmentin kuluneen sotien aikana kaksi kertaa loppuun. Rivit olivat harvenneet, mutta ratsumieshenki oli kestänyt kovat koettelemukset, ja tälle perustalle alkoi rauhan tultua uusien ratsumiespolvien kasvattaminen.

LAHTEET

I l u k u

Generalstaben

Karl XII på slagfältet osat I ja IV, Stockholm 1918—19

Gripenberg, Ole

Finsk krigsmannabeklädnad, WSOY Porvoo 1966

- Hamilton, Krüger, Lejonhufvud
Namnlista över officerskårerna vid sv. sk. määnningsregementen,
Stockholm 1918
Napuen taistelu, Otava Helsinki 1929
- Harjapää, Olle
Hämeen Ratsujääkäripataljoonan perinteet. Käsikirjoitus
- Hannula, J O
Hersalo, N V
Suojeluskuntain historia I, Hata Helsinki 1955
- Juvelius, Einar W
Suomen kansan aikakirjat, osat I—V, Otava Helsinki 1927—31
Suomen Sotahistorian pääpiirteet, Otava Helsinki 1927
- Korhonen, Arvi
Eerikki Antinpoika, WSOY 1953
Hakkapeliittain historia I, II, WSOY Porvoo, 1939—43.
- Kujala, Lauri
Pohjanmaan puolustus Suuren Pohjan sodan aikana, Hist.tutk.
XXXIX, Helsinki 1953
- Lewenhaupt, Adam
Karl XII:s officerare I—II, 1920—21
- Mankell, J
Anteckningar rörande Finska arméns och Finlands krigshistoria I, II,
Stockholm 1870
- Ramsay, Jully
Fräsesläkter i Finland, Helsingfors 1909
- Rekola, Kauko
Lewenhauptin retkikunta v 1708, Sotahist. Seuran julkaisuja, Helsinki
1963
- Santavuori, Martti:
Suomen sotahistoria I, Otava Helsinki 1941
- Soikkeli K: Vihti
Kuvauksia Vihdin kunnan luonnosta, historiasta ja kansan elämästä I,
1929
- Talaskivi, Soini
Hämeen ratsurykmentin historialliset perinteet.
Hämeen Ratsurykmentti 1918—1948. Muistojulkaisu.
- Viljanti, Arvo
Suomen rykmenttien liikekannallepano ja marssi Liivinmaalle v 1700.
Hist.Ark. XLV, Helsinki 1939
- Wirilander, Kaarlo:
Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718—1810.
Virkatalonhaltijain luettelot. S Hist. Seuran käsikirjoja, Helsinki 1953

II I U K U

- Lauerma, Matti
Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27. Porvoo 1966.
- Toimituskunta
Suomen jääkärit. Elämä ja toiminta sanoin ja kuvin II osa
Hämeen Ratsurykmentti 1918—1948 (30-vuotisjuhla-julkaisu)
- Niemi, Matti
Hämeen Ratsujääkäripataljoonan historiikki (Jalkaväen vuosikirja
1962—1963)

- Pohjanpää, Heikki
Katsaus Hämeen Ratsurykmentin vaiheisiin (Julkaisematon)
- Harjapää, Olle
Hämeen Ratsujääkripataljoonan perinteet 1617—1962 (HämRjP:lle)
- Suomi, Vilho
Ratsuväen henki. Juhlapuhe 1963. Suomen Ratsuväen muistomerkin paljastustilaisuuden muistojulkaisu 1964.
- Santavuori, Martti
Suomen ratsuväki 1917—1967
(Viikkosanomat n:o 2/1967)
Hämeen Ratsurykmentin (KRjR:n) päiväkäskyt 1918—1944)

Muistelmia:

- Iivän, Väinö
Ratsujääkäriosasto (Jääkäri-invalidi 1934)
- Lyytikäinen, E A
Ratsujääkärin muistelmia (Jääkäri-invalidi 1934)
- Salmio, Into
Hajatietoja Karjalan Ratsujääkärirykmentin ja sen Eskadroonan perustamis- ja vapaussotapäiviltä (Jääkäri-invalidi 1934)
- Svensson, A
"Abteilung Jäger zu Pferde" 27 (Suomen sotilas 1928)
- Lihtonen, Toivo
Inon linnoitusvyöhykkeen valtaus (Suomen Kuvalehti n:o 17/1919)
- Wahren, C—G
Suomalaisen ratsuväen henki ja taistelutavat (Suomen Sotilas 1928)

III luku

- Suomen Sota 1941—1945 osat 1—10. Sotahistoriallisen tutkimuslaitoksen sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IX, Helsinki 1965
- Ehrnrooth, G
HRR:n vaiheita 1941—1944 (Komentaja kertoo rykmentistään)
ShistL:n arkisto
- Räsänen, T
Itä-Lemetti, kenraalimotti
ShistL:n arkisto
- RvPr:n sotapäiväkirjat ja taistelukertomukset 1939—1940 ja 1941—1944
HRR:n arkistot, sotapäiväkirjat ja taistelukertomukset 1939—1944
PM:n tiedusteluilmoitukset ja tappioluettelot v 1939—40
RvPr:n ja HRR:n tappioilmoitukset ja -luettelot v 1941—44

A REVIEW OF THE FINNISH CAVALRY AND HAME CAVALRY REGIMENT — HAME MOUNTED JAEGER BATTALION

A Review of the Finnish Cavalry until the Peace of Hamina in 1809

In Finland the cavalry has not been a traditional "national" arm, which is due to the fact that the Finnish terrain, climate and habitations have never been suitable for nomad life and so never developed any big breed horses. Even the chivalry never gained the same importance as in typical feudal communities. In the almost continuous wars of Gustavus Vasa and his sons

and during the reign of Gustavus II Adolphus, Charles X Gustavus, Charles XI and Charles XII, the Finnish yeomanry, however, wanted to serve in the cavalry because of resulting tax reductions. Particularly in the wars of Gustavus II Adolphus against Poland in Balticum, Finland provided most of the cavalry and even permanently a proportionately bigger share of cavalry than Sweden. By the name of "Hakkapelites" the Finnish cavalry became famous in the whole of Europe.

The Finnish horse was small but tough, it was not suitable for skill riding which the caracoling then in favour demanded. It endured well the marches, but in battle it only was suitable for direct attacks at gallop, and so the charge and fighting with edged weapons were the most appropriate tactics for the Finnish cavalry. Before the hand-to-hand fight, there usually was only one volley of pistol shots. At the same time also the infantry was to strike, for which the deep column was better appropriated than a broad line with great fire power. Thus, during the reign of Charles XII a unique striking tactics was developed, which sharply differed from the linear tactics then favoured in the countries of Central Europe.

Charles XI developed a military organisation, known by the name of the military tenure establishment which closely bound the military service with landownership. It was defensive by nature. In the 18th century it led to a decline of the military art. The officers, the farmers under obligation to furnish and equip a cavalryman, and the infantrymen under the military tenure establishment rather developed into a class of farmers and small freeholders than into a good and flexible army. So the Finnish cavalry, too, lost its former striking power. It was changed into a formation of dragoons, which meant that fighting on foot was considered more and more a way of fighting also for the cavalry, and at the same time, also the number of the cavalrymen was reduced. In the wars of the 18th century this arm no more enjoyed the same importance as in the previous century. In the last war of Sweden-Finland against Russia in 1808—09, there were only two weak dragoon regiments, and they were used only as squadrons or still smaller groups for missions of liaison and security and covering actions.

Karjala Mounted Jaeger Regiment — Häme Cavalry Regiment — Häme Mounted Jaeger Battalion

As units of the army of independent Finland, the present Häme Mounted Jaeger Battalion and Häme Cavalry Regiment preceding it, have got their start in Germany from the Royal Prussian Jaeger Battalion 27, in which a Mounted Jaeger Detachment, the "Abteilung Jäger zu Pferde" was established in the autumn of 1917. In this detachment there were 36 Finnish jaegers, who received cavalry training under the command of the German Lieutenant Paul Sievert in Libau.

After the majority of the jaegers had returned to Finland on February 25, 1918, Captain Sven Weckström, who had belonged to the Mounted Jaeger Detachment, and 25 other jaegers were assigned the task to establish a cavalry unit at Joensuu, which was named Karjala Mounted Jaeger Regiment. After a short training period, the regiment took part in the battles of the final phase of the War of Independence on the Karelian Isthmus.

After the War of Independence and after a short period at Kuopio and Hämeenlinna as a mounted jaeger unit of division, the Karjala Mounted

Jaeger Regiment was transferred in August, 1921, to Lappeenranta, which became its location until the Winter War. At Hämeenlinna its name had been changed into Häme Cavalry Regiment on March 11, 1919. At Lappeenranta the cavalry units, one of which was the Häme Cavalry Regiment, received, under the centralized command of the Cavalry Brigade, appropriate training of their arm.

At the end of the Finnish Wars of 1939—1945, the Häme Cavalry Regiment was located in the town of Lahti. In November, 1944, the regiment had been dismounted and now its time as cavalry came to an end. It was transformed into a bicycle battalion and as such attached at first to the Light Brigade and later to the Armoured Brigade until the summer of 1966. On January 1, 1957, the unit got its present name, the Häme Mounted Jaeger Battalion, and in the re-organization of the Defence Forces on July 1, 1966, it was transferred to become a jaeger battalion under the command of the South Finland Military Area.

Häme Cavalry Regiment in the Finnish Wars 1939—44

In the Finnish Wars 1939—44 the Häme Cavalry Regiment (HRR) formed one of the two cavalry regiments of the Cavalry Brigade. As a light unit the Häme Cavalry Regiment was trained for missions of pursuit, reconnaissance and covering. The writer briefly examines the regiment in both wars, illustrating in a more detailed way only two examples of combat action.

In the Winter War the Häme Cavalry Regiment took part in the covering actions in the western part of the Karelian Isthmus in December 1939, and afterwards it formed the reserve of the army corps and the army until the beginning of February in 1940. At that time the regiment, which had until then been mounted, was reformed to a ski unit and sent north of Lake Ladoga, where it took part in destroying a besieged Soviet division. Towards the end of the Winter War in March, the regiment was transferred to the western coast of the Gulf of Viborg for the defence against the Russian offensive across the frozen gulf. The encirclement of East Lemetti from the 17th to the 29th February in 1940, which illustrates also more generally the difficulties of the Finnish troops during the Winter War, has been chosen as a battle example.

In the offensive phase of the Continuation War in 1941, the Häme Cavalry Regiment (mounted) took part in the offensive from Iломantsi to the coast of Lake Onega. The writer notes the great importance of a riding-horse as a means of conveyance in a terrain where roads are rare and difficult to travel. The regiment stayed at the coast of Lake Onega to the beginning of the year 1943, when it was transferred to the Karelian Isthmus and dismounted. At the beginning of the great Soviet offensive in the summer 1944, the Häme Cavalry Regiment was at the Vammelsuu—Taipale rear line of defence at Vammelsuu. The defensive battles carried on in this position on June 10—14, are described in the battle example. After having retired to the south of Viborg, the Häme Cavalry Regiment was transferred to the Gulf of Viborg, where it took part in the defensive against the Russian crossings during July. From here the regiment was moved to North-Karelia and in August it took part in the victorious battles at Iломantsi.